

KIEVARIN PIHALLA.

MUUDAN MARKKINAMIES.

KIRJOITTANUT

JUHANI AHO.

PORVOOSSA 1884,
WERNER SÖDERSTRÖM,
KUSTANTAJA.

KIEVARIN PIIRIÄ

MUUDAN MÄRKKIMIES

HELSINGISSÄ,

Weilin ja Göös'in Osake-yhtiön kirjapainossa.

Kievarin pihalla.

Sinne kestikievaritalon pihoille paahtoi päivä niin polttavan kuumasti, että auringonpuolisissa nurkissa ja seinänraoissa ihan kuumuudesta ritisi. Pihakivetkin ne polttivat jalkaan kuin kivet uunin arinassa ja hipristellen niitä myöten täytyi Vahdinkin astua, kun se unisena leukojaan levitellen veteli itseään yhdestä varjopaikasta toiseen, aina vaan viileämpää leposijaa hakien; joskus se kujaankin poikkesi, että ehk'ei siellä nyt niin hiottaisi, mutta siat ne on jo sinne ennättäneet — eikä Vahti tahdo sikain kanssa saman katoksen alla asua.

Ja sitten ei edes tuulekaan, ei senkään vertaa, että pöly ajavan tiessä jälille jäisi, mutta kohoaa se vaan kohtisuorana kärryihin ja joka paikkaan tunkee, tietä kulkevan suuhun ja sieramiin. Mutta sehän se onkin karpäsille mieleen, se tuulematon ilma, niille suuremmille erittäinkin, jotka aina päivänpuoleisilla seinillä paahtautuvat ja tuimalla surinalla silloin tällöin toistensa niskaan lennähtävät — kun on näin tulisen kuuma, niin silloin ne ne elämästään nauttivat, mutta sateisella säällä on niillä ikävä olla ja alakuloisina ne silloin mikä misäkin jöröttävät.

„Surr!“ — niin ne panevat. — „Surr-rurr-rurr!“

„Nöh-nöh — nönönöh!“, sanovat siat kujassa toisilleen ja se merkitsee, että „kylläpä nyt on vähän liian vari.“

Mutta Vahti ei sano mitään, vaikka karpäset kovin hänen korviansa ahdistelevat, lentävät niihin suurissa parvissa ja ihan verille purevat. Välistä se kuitenkin suuttuu, kun ei puistelemisesta mitään apua lähde ja karpäset vaan yhä äkäisemmiksi tulevat — silloin se etujaloilleen kapsahtaa, sivaltaa kypälällään ne heittiöt korvistaan irti ja suuhunsa niitä tavoittaa; mutta karpäset ne on näppärätä väkeä, jotka päänsä katsovat, ja tyhjänä lokahtavat Vahdin leuvat toisiansa vasten.

Eipä sitte kaukaan aikaan mitään tapahdu, ei näy eikä paljo kuulukaan. Hollimieskin on tuohon tuvan varjoon nurmelle nukahtanut ja siinä hän mahallaan vieläkin nukkuu, vaikka päivä jo aikoja sitten on varjonsa toiseen paikkaan kiertänyt ja nyt sen tuuheata tukkaa kauheasti kuumentaa; tuolla maantiellä jossain kyllä ratasten ritinätä kuuluu, mutta sitäkään ei sitten taas kotville kuulu, kun hevonen kaiketi on kuumasta hidas eikä jaksa pikemmin kiiruhtaa, vaikka herra kyytimiestä käskää — jos se nimittäin kyydillä ajava lie, joka siellä tulemassa on. Pääskykin tuolla toisen talon päällä leijaa — mutta missähän on talonväki kaikki, koska ei ketään näy? — Arvatenkin ne niityllä on, uutterina luokoja kouhottelemassa, sillä eihän kuka tiedä, milloinka tuonne taivaalle pilven kasvattaa ja sateen sieltä alas maahan paiskaa.

Ei ne kaikki kuitenkaan lu'olla liene — isäntä, kestikievari, kotonansa köllöttää, ja sehän se ei ole ta-

vallisesti hyvä merkki, ett'ei isäntä työväen mukana kulje, mutta kotiin jää. Vaan saattaahan se taas olla niinkin, että yhtä ahneus niitylle ajaa, toisen se sieltä käskee kotona olla — ja niin se on nytkin. Isäntä on asian semmoiseksi nähnyt, että „kun häntä kuitenkin joku talonmies pitää kotosalla oleman — jos näet herroja kulkisi ja ne jolloinkin jotain tarvitsemaan sattuisivat — niin on häntä silloin itse ja käyköön aikamiespoika työväen mukana — tottahan se siellä omalla työlläänkin jotakin toimittaa, kun itse ei kuitenkaan muuta jaksaisi kuin ladon kynnyksellä istua ja sinukkata ja noonsa särpää —“

Sillä lailla se isäntä aattelee, heitäkseen seljälleen tuvan lattialle, kuivavien heinien päälle, sitoo sormensa mahan yli solmuun ja siinä sitten tyynenä köllöttää. Hän on ja aattelee sitä, mitä äskenkin aatteli, mutta sitte ei pitkään aikaan aattele mitään — on vaan. Jotuu sitten taas mieleen jotain muutakin, mutta se on semmoista, jota jos pitemmältä aattelisi, sen tähden ehkä pitäisi ylösikin nousta, ja se olisi kovin vaikeata, kun on iso maha tiellä. Ja siksi ei sitä isäntä tahdokaan aatella, mutta koettaa aatella jotain muuta. Vaan kun yhä vaan sittekin aatos sinnepäin kiertää, että „on sitä talossa kylmää puteliolutta, vasta vieraiden varalle ostettua,“ niin vaikea on taas olla nousemattakin. —

Ja siitäpä se nouseekin, ritisevien heinien päälle seisoalleen kämpii ja lähtee kellariin, kun tietää, että siellä kaksi koria olutta päällekkäin lepää, ja „jos noista nyt muutaman putelin kuumaansa juopikin, niin ei siitä talon siltä köyhtyä tarvitse.“

„Siinä se tuokin rotjottaa — tekisipä mieleni vähän kengän kärellä paikkojansa koettaa,“ murajaa hän, kun näkee hollimiehen pihamaalla mahallaan makaavan, mutta ei hän sitä kuitenkaan koeta, menee vaan ja mutisee vielä mennessään: „ei sitä missään nuo ihmiset niin paljo laiskuuteen perehdy kuin näin kestikievari-paikoissa — erittäinkin nuo hollimiehet ne täällä siihen oppii — ei ne muuta kuin päiväkaudet makaa.“

Jos tuo hollimies sen puheen kuulisi, niin kyllä kai hän siihen osaisi hyvänkin vastauksen antaa, mutta ei hän nyt mitään kuule, sillä hän on aamuyöstä kyytiä vienyt ja siksi hän nyt kovin sikeästi nukkuu. . . .

Isäntä meni kellariinsa, joka oli tehty pihanpääkammarin alle vastapäätä tupaa ja jonka ovi oli punamaalilla maalattu. Sinne hän vajosi — kellarin mustaan kurkkuun ja viipyi siellä kappaleen. — Sill'aikaa hollimies syystä, kuka sen tiesi mistä, kääntyi mahaltaan seljälleen, Vahti muutti makuusijaa, pudisti korvistaan kärpäset, jotka yhä äkäisemmin häntä, uneliasta miestä, ahdistelivat, kujan asukkaat kanssa sieltä yksikantaan sanottavansa sanoivat — mutta sitten ei enää tapahtunut mitään, niinkauan kuin isäntä kellarissa viipyi.

Eikä sittenkään mitään tapahtunut, kun isäntä tuli kellarista pois, puteli kummassakin kainalossa, ja pihanpääkammariinsa pujahti. . . .

„Uhhuh! — kylläpä se oli kylmää — mutta hyvän se teki“, puheli isäntä, kun pihan yli taas tupaan palasi. — „Ei se tuo yksi olutputeli paljo janoisen juodessa tunnu, mutta hyvän se teki, hyvän teki — — niin, kiuvota sinäkin nyt siinä kuin kissa pahan sään edellä turpa taivasta kohti (hän tarkoitti hollimiestä) —

mielelläsi mahtaisit sinäkin olutta maistaa, mutta juo vaan sinukkata, kyllä se sinukkakin hollirengille välttää. — Kylläpä nyt päivä heloittaa, — kyllä nyt — soh! — (tämä oli sanottu muutamalle kärpäselle, joka oli sierramesta suoraan sisään lentää) luoko hyvästi kuivaa — pitäisihän sitä niityllekin — — —“

Sen sijaan laskeutui isäntä kuitenkin äskeiselle sijalleen pirtin lattialle kahisevien heinien päälle — tällä kertaa mahalleen.

„Puhhuh! — kyllä nyt on vari, mutta hätäköpä tässä, hätäköpä tässä — ei hätää mitään eikä puutetta mitään. — Etuisaa se on tämä kestikievarin pito (isäntä kääntyy kyljelleen ja nojautuu kyynärpäänsä varaan, sillä niin ollen on helpompi tällaisista totisista asioista puhella kuin mahallaan ollen) — etuisampaa kuin mikä muu talonpojan syrjäammatti tahansa. — Kyllä siihen moni talo pyrkikin, mutta ei ne muut päässeet — — se meidän vallesmanni on hyvä mies ja kuvernööri määrrää, mitä se esittää — se oli kiittänyt minua, ja sanonut, että siinä se oikea kievarin isäntä onkin — vaan kyllä se onkin välistä voiteessa, kun meiltä virkamatkoilla käydessään lähtee. — On ne kulkevaiset aina hollimiesten mukana terveisiä laittaneet, että huonot on hevoset, ja äkäisimmät ovat panneet päiväkirjaankin — — mutta vallesmanni on hyvä mies, kun kulkiessaan saa talvella kylmänsä ryypyn ryypätä ja kesällä kuumaansa — — — Yksi puteli päivässä näin kuumalla omaan suuhunkin, ei se taloa hävitä — eikä kaksikaan putelia, kun muuten tarkasti elää — — —“

Tätä tietä sen isännän aatokset kävelevät hiljalleen, välistä noin seisottuen, välistä matkaansa jatkaen, ja

niin ne joutuvat sinne, mistä ensiksi lähtivätkin, että nimittäin kuuma on, ja sitten siihen, että hyvä on olla, eikä puutetta mitään ja viimeksi siihenkin, ett'ei yksi puteli olutta pahaa tee, eikä tee pahaa kaksikaan . . .

Ja taas isäntä nousee, vähä vaikeammin kuin äsken, menee ovesta ulos, pihan yli, ja siitä pihanpääkammarin ovesta sisään. Mutta hänen pihan yli mennessään muudan pääsky-veitikka hänen päänsä päällitse hipasee.

„Jo viep’!“, se huutaa ja lentää tallin ylisille — „Jo viep’!“ — ja silloin se jo lentää takaisin.

Vaan sill'aikaa kuin isäntä kammarissa viipyy, sill'aikaa ei taaskaan mitäkään tapahdu, ei sitäkään, jota silloin, kuin hän siellä äsken oli — se pääsky-veitikkin tuolla kaukana kylän päällä jo suikelehtaa, toisia näkee ja toisia narraa.

Mutta silloin kun isäntä taas kammaristaan tulee ja pihan yli kulkuansa suuntaa, silloin hänen korviinsa käypi tuolla kaukana ritisevän kärrynpyörän ääni. . . .

„Kyytiköhän siellä ajanee — saattaapa olla kyytiinkin — kaukana se vielä on, missä lie tuolla järven toisella puolen metsän takana.“ —

Kyyti se onkin, joka siellä hiljalleen ajaa, ja kuka sen tietää, mitä sen tulosta vielä tapahtuu, vaikka isäntä ei sitä aattelekaan, että sen tulosta saattaisi mitään tapahtua. — Eikä hän nyt enää sitä muistakaan, että kuuli sieltä kärrynpyörien ritinän — hän makuusijoilleen painaksen, pääalaisen pöyhöttää, laskee kätensä päänsä alle ja puhelee itseksensä:

„Ei se tule maksamaan, jos korittain ostaa kuin enintään viisikolmatta penniä puteli, ja se ei ole paljo päivässä — maksaahan se sinukkakin sen — ja jos kak-

sikin kuumimpana päivänä juo, niin ei sitten sadepäivänä juo yhtään — maksaahan se sinukkakin sen, jos kaikki lukuun ottaa — lehmän ruuat ja hoidon — ja piikain palkat ja kaikki. — Ja mikäpä sitten, jos olisikin vähä kalliimpaa — olutkauppa kuitenkin itsensä kannattaa eikä moni kyydillä ajava sitä kysymättä talosta lähde. — Viisikymmentä penniä putelilta, johan siitä kannattaa itsekkin juoda. — Kunpa nyt taas kyytiä kul-kisi — joutasinhan minä tässä herroja rahteerailemaan — mikähän lienee se ajava, jonka kärryt siellä ritisi — vaan kovemminhan se kyyti ajaisi. — Oikein hyvä olisi, jos kyytiä tulisi, ei olisi pakko hevosta antaa ja tottapahan jotain odottaessaan ikäviinsä joisivat — ja ehkä isännällekin tarjoisivat — tarjoo ne muutamat isännällekin. — Se Kuopion posti on toistakymmentä markkaa vielä velkaa — milloinhan maksanee? — Kylläpä nyt raukasee . . . taitaa olla ukkonen ilmassa . . . kovinpa se nyt haukotuttaa . . . Onpa ne tuonne orsille heiniä ahtaneet — vaan sielläpä he . . . hyvästi . . . kuivavat. . . .“

Ja siihen isäntä sitten nukkuu eikä edes untakaan näe — ei minkäänlaista. Hän nukkuu koko mies sieluineen ruumiineen ja hengittää raskaasti. Ja jok'ikinen aatoksen kipinäkin sammuu. . . .

Mutta sill'aikaa kuin hän yhä sikeämpään uneen painuu, kun pää ja kädet yhä rennommiksi heinien päälle vaipuvat ja makea vetonen suusta valuu, silloin tuolla ulkona alkavat Vahdin korvat nousta. . . Hän on nyt viimeinkin pirtin portaiden kupeella, kaksinkertaisessa varjossa siellä, itselleen mieluisen leposian löytänyt, painanut päänsä kypäliensä varaan ja silmänsä raukeasti ummistanut. . . .

Vaan silloinpa tuolta naapurin törmästä alkaa kuulua semmoinen rätinä, että se on liian paljo, jotta sen Vahti saattaisi tyynellä mielellä suvaita tapahtuvaksi. . .

Sieltä ajaa kyyti semmoisella huimalla vauhdilla kuin kyyti tavallisesti alamäessä ajaa ja viimeisellä virstalla. Pyöräin rätinä kiviseen maantiehen, se se aina muulloinkin Vahdin korviin pahasti käypi, mutta jos siihen vielä ruoskan läiskettä kuuluu ja hollimiehen huutoa, niin kauheasti hänen sydämensä siitä julmistuu. Ensin se murahtaa makuullaan, sitten se hyppää ylös — ja ylös hyppää nukkuva hollimieskin, sillä hänen korvansa juuressa rämähtää koira niin rähjäväään haukuntaan, että korvonkin korvat saattaisivat siitä lumpeuksiin mennä.

Kovin on hollimies töperryksissä eikä tahdo maailmasta selville päästä, sillä aamiaisista asti on hän nukkunut sikeästi ja päivän painamana. Polvilleen hän nyt ensiksi hypähtää, katselee haraten ympärilleen, mutta kaikki hän näkee kuin kallellaan. Hänestä tuntuu kuin aurinko joka puolelta häntä suoraan silmiin paistaisi, mutta kun hän sen kuitenkin saa selkensä ta'a, niin maailmakin jo sitä mukaa alkaa selvemmäksi käydä. Hän jo tuntee ruumiissaan, että hän on talon pihalla huoneiden välissä ja sitten jo näkeekin, mikä talo se on, jonka pihalla hän on, ja viimein hän keksii kievaripylväänkin, joka tuolla aitan vieressä valkeapäisenä seisoo. Mutta sieltä aitan takaa vielä muutakin näkyy, vilkahtelee vähän väliin tuota Vahdin valkeata hännän-päätä ja kuuluu samaa melakkata, joka niin armottomasti nukkuvan korvaa särki. Vahti se sillä lailla vieraita vastaan ottaa, eteenpäin hyökkää ja takaperin peräytyy, haukkuu koko

sydämmensä kyllyydestä, koska häntä, parhaallaan juuri rauhaan päässyttä, tuolla tavalla turhan-päiten häiritään.

Mutta koska se ei sen pahempaa ollutkaan, niin meinaa hollimies haukotellakin, ennenkuin ihan kokonaan seisoalleen nousee. Vaan silloinpa aitan takana jyrähtää, niin että pihamaakin jyrähtää, Vahdin haukuntakin vähäksi aikaa häviää kärryjen rätinään ja pihaan pelmah-
taa kyyti, laukalla laskien ja tomusta tupruten.

„Pois e'estä, joka elää tahtoo!“ — se on iloisen kyytipojan tervehdys uniselle hollimiehelle, joka parahiksi ennättää hevoisen jaloista syrjään hypätä. — „Oletko sinä sydänmaalainen vai mikä, kun et tiedä kyydin tieltä paeta — elä siinä leukojasi levittele, vaan toimita hevoista. — Eikö hevoisia saa vai mitä?“

„Missä lie isäntä — en minä tiedä, saaneeko“ — ja hollimies nyt haukottelee äskösenkin edestä ja korvalistaan ruopii, ruopii ensin yhtä, sitten toista. . . .

„Olkaa hyvä ja etsikää isäntä ja käskekää hänen toimittaa hevoista — meillä olisi kiire, —“ sanovat herrat, joita on kaksi, toinen vantera ja vahvan näköinen, toinen hennompi, ja sillä on matkalaukku kaulassaan ja silmälasit päässä.

„Kuuletko sinä, herroilla on kiire — jouduttakaa te hevoinen yhtä pian valjaisiin kuin minä omani riisun.“ — Vikkelä poika onkin jo päästänyt valjaista kovasti tuhuttavan hevoisensa.

Hollimiehellä ei itse asiassa ole mitään herrain kii-
rettä vastaankaan, mutta sanoohan kuitenkin totuttuun tapaansa, että „kyllpähän tässä ennätetään“ ja menee pirtiin.

„Kyyti tuli“, sanoo hän ja kopasee isäntää jalkaan, mutta isäntä ei liikahdakaan. — „Kyyti tuli — kuulkaa isäntä — tahtovat hevosta — ei se nouse.“

„Ei se nouse“, sanoo hän pihalla olevillekin ja ruopii korvallistaan.

„Survaise kylkeen — tottapahan nousee.“

„En minä — survaise itse.“

Kyytipoika on urhoollisempi, vaikka on pienempi . . .

„Ylös isäntä — hoi!“ — Ja hän lyöä sätkäyttää ohjasperillään ihan isännän korvan juureen, niin että heiniä hänen silmilleen tuprahtaa, mutta isäntä ei herää vielääkään. —

„Ylös isäntä — hoi!“ — mutta nyt hän jo herää, sillä poika-hylky on romahuttanut tupakkihakkurin kumoon aivan hänen päänsä pohjissa.

„Ku — ku —? — mitä meteliä —? — Typ — hyi! — mistä niitä heiniä — on suuhun —!“ — Sillä lailla sopertaa isäntä ja pyyhkii vielä valuvata suutaan.

Hevosta herroille ja parittain!“ — Poika tietää jo ennestään, että jos tässä talossa ei kahta hevosta heti aluksi tahdo, niin ei lopuksi saa yhtään.

„So — so — soh! — vähemmällä pitää olla —! — Mikä sinä olet, joka semmoista meteliä pidät — on tässä ennenkin vähemmällä ennätetty.“ — Isäntä onkin jo noussut istumaan.

„Kun kyyti on kartanolla, niin silloin ei kieverin isäntä enää jouda haukottelemaan — herrat odottaa — hevoista aisoihin — tuleeko vai ei?“

„Kyllä täältä tulee, jos et sinä kinttujasi korjaa“ — isäntä julmistuu yht’äkkiä niin että hyppää ylös ja kaappaa halon sopelta. . . Mutta poika-veitikka ei muuta

tahtonutkaan, kunhan sai isännän jaloilleen. . . Hän jo tuolla kartanolla sitä nauraa, että „heräähän se herrakin, kun suuta syyhyttää.“

Se hennompi niistä herroista, jolla on matkalaukku kaulassaan, se on sillä välin jo käynyt huoneessa ja kirjoittanut päiväkirjaan, että ylioppilaat ne ja ne ovat matkalla Helsingistä sinne ja sinne, en muista enää minne. Ylioppilaille ollaan joka paikassa kohteliaampia kuin muille ja ne ne hevosiakin saavat paremmin kuin mitkään muut matkamiehet. Vaan isäntä ei heitä tunne ylioppilaiksi — heidän valkeat lakkinsa ovat kapsäkissä — hän luulee, että „mitä lienevät koululaisia eli muita seminaristeja“.

Hän tulee tuvastaan niin tyytymättömänä kuin suinkin saattaa tulla laiskan luontoinen mies, joka on kesken uniensa herätetty.

„Saammeko me hevoista?“, kysyvät vastatulleet kohteliaasti.

„Ei ole hevoista“, vastaa isäntä äreästi ja haukottellen. — „Täysi määrä kyytiä on jo mennyt tänäpäivänä — kello kahdeltatoista saatte vaikka viisi.“

„Ovatko kaikki hevoisenne kyydissä?“

„Kaikki ne on kyydissä“. — Isäntä nähtävästi valehtelee, sillä hän sanoo sanottavansa kiiruumin kuin tavallisesti ja aikoo mennä.

„Eikö ole yhtään hevoista kotona?“, kysyy kyyti-poika hevosensa kaulan ylitse päättään kurkottaen. — „Mikäs rouske se tuolta tallista kuuluu — ihan minusta kuuluu, kuin orit —“

„Suus' kiinni, poika — sinä ainainen rääveltäjä — se on minun asiani eikä kenenkään muun, mitä minun tallissani — eikä oritta ole annettu ennenkään —“

„Eikö vallesmannillekaan —?“

Kyytipoika sanoo sen silmää viekkaasti iskien, mutta isäntä ei ole kuulevinaankaan.

„En anna, kun ei ole pakko antaa“.

„No, kosk'ei tämän talon hevoset jaksaa, niin jaksaa minun . . minä vien nämä herrat vielä yhden välin — ei se ole ensikerta, kun tämän talon hevoset uupuvat seistessaan enemmän kuin meidän juostessaan“. — Ja poika pyöräyttää hevoisensa kärryjen eteen.

„Kovin on se uupuneen näköinen tuo hevoisparka“ — se on se hennompi herra, joka sen sanoo — „vaan mikä se on tämä toinen mies tässä — jos te olette hollimies, niin ettekö lähtisi meitä kyytiin?“

„Hollimieshän minä olen.“

„Se on sekin jo osastaan vasta postia vienyt — eikä sen ole pakko toista kertaa lähteä,“ ehätti isäntä jo sanomaan.

„Vastako postia vienyt? — No sitten se hyvin saattaa nämäkin vielä — meidän postin tuoja palasi kyydistä jo iltayöstä eikä se tuo mitenkä ole saattanut sitä vast'ikään täältä viedä, kun on jo päivä puolisissa — vaan se posti taitaakin tässä aina viroitella —“

Kyytipoijan pistos tuntui, sillä vaikka isäntä ei ole häntä kuulevinaan, niin hänen muotonsa kuitenkin käypi kovin happameksi ja hän huomaa että on paras olla pittemältä kiistelemättä. — Kuka takaa tuon kyytipoijan, jos se vielä valehtelee, että posti täällä juomassa viipyy.

„En minä kiellä — vie vaan, mutta ei sinun pakko ole.“

„Eihän se pakostakaan lie“ —

„Ehkä te nyt sitten kuitenkin lähdette meitä kyytiin? —“

„Mene pois, niin ei tarvitse minun hevoistani kiusata!“

„Enpä häntä nyt oikein — on nyt niin helteisen lainen ilma.“

„Ja nuo herrat ei näy hevoista säästävän — pojankin lama ihan vaahdossa kuohuu —“ se on isäntä, joka ei malta olla sekaantumatta. — „Katsopas tänne harjan alle —“

„Kunhan ei omanne ennen lamoja olisi — koska ette niitä uskalla näyttääkään“ —

„Lädettekö vai ette?“, sanoo se vanterampi herra hollimiehelle ja näyttää jo alkavan kiivastua.

Mutta heidän kyytipoikansa vetää hollimiehen syrjään ja sanoo hänelle jotakin korvaan. Ja se, mitä hän siinä sanoo, se on semmoista, jota kyytipoika, joka on saanut hyvät juomarahat, sanoo toiselle, silloinkuin hän sillekin samaa toivoo, ja kun tahtoo herroilleen edeskinpäin hyvän kyydin toimittaa.

„No, jospa tuota sitten lähden — johan se ruuna on appeenkin syönyt. — Vaan mulla on vähän huononlaiset kärryt eikä niissä ole vieteriäkään.“

„Eiköhän isäntä kiessejään lainaisi — nämä on yhtä hyviä herroja kuin vallesmannikin.“ — Se on se kyytipoika, joka vieläkin tahtoo herrojaan auttaa, mutta isäntä ei ole taas häntä kuulevinaankaan.

„Kyllä näissä on pahanlainen istua“ — puhuu hennompi herra, jolla on matkalaukku kaulassa ja silmälasit päässä, katsellessaan hollimiehen kärryjä — „eikö teillä ole parempia?“

„Eihän niitä mulla ole, vaan eiköpähän isäntä lainaisi omiaan!“

„Mitä?“

„Me kysymme, jos te meille lainaatte paremmat ajopelit“, sanoo vanterampi herroista.

„Mikäs näillä on hätänä — on ne suuremmatkin herrat tämmöisiin tyytyneet — eikä meiltä ole ennenkään kiesejä annettu —“

„Eikö vallesmannillekaan?“

„— ja joka tahtoo paremmilla ajaa, pitääköön omat kiessinsä — ei sitä neljästä pennistä peninkulmalta kannata panna kiesejään kulumaan“.

„Me kyllä maksamme enemmänkin, kun vaan annatte meille mukavammat ajopelit — olemme matkustaneet pitkän matkan ja tärisseet kovin —“

„Niinpä täriskää vieläkin — minä en anna kiesejäni. — Kyllä ne on herrat ennenkin luvanneet lisämaksuja, mutta sitten ovat tuskin senkään maksaneet, mikä on asetuksissa määrätty.“

Mutta nyt kuohahti isomman herran luonto, sillä hän oli varmaankin pohjolainen, jonka mieli tämmöisissä tiloissa pian läikähtää. Hän astui kiivaasti isännän eteen, laski raskaasti kätensä hänen olkapäälleen ja katsoi häntä lujasti silmiin.

„Syytättekö minua siitä, ett'en ole teille aina kulkiessani maksanut, mitä asetuksissa on määrätty?“

„Enhän minä teitä — —“

„Entä tätä minun toveriani, onko hän teille koskaan mitään velaksi jäänyt?“

„Elkää, hyvä herra — enhän minä teitä toki — enkä ketään — heittäkää irti — —“

„Niinpä elkää tulko sitten semmoisia meille puhumaan, jos tahdotte korvianne säästää —“ ja jotenkin sääliittä pudisti hän isäntäparkaa olkapäästä ja survasi hänet luotaan. . . .

„Savolaisia lurjuksia!“, mutisi kovin kiivastunut nuori mies toverilleen ja kääntyi sitten isännän puoleen, joka jo oli laittautunut peremmälle pihaa:

„Teidän ajopeliänne emme tällä kertaa tahdo, mutta vielä te meistä kuulette — lurjus!“ — Ja se sana tuntui kimpoavan aina hänen sydämensä peräseinästä.

„On niitä tuommoisia herroja ennenkin nähty“, rähenteli jo isäntä vastaan ja loittoni vieläkin, sillä hän tunsu rohkeutensa sitä mukaa kasvavan, kuta kauemmaksi tuli.

„Mitä?“, sanoi kiivas herra ja otti askeleen sinne päin, mutta sitte hän kuitenkin kääntyi hollimiehen puoleen, joka toi tallista hevosensa:

„Valjasta vaan omien kärryjesi eteen, mies!“

„Eikö isäntä annakaan kiesejään?“, kysyi tämä.

„Me emme niitä tahdo“, vastasi herra vihaisesti ja alkoi nostella kapineitaan hollimiehen kärryihin.

Sillä välin hiipi isäntä heidän selkänsä taitse pihanpääkammariin. . . Hän alkoi näet arvella, että tokkohan ne koulupoikia onkaan eli muita seminaristeja ja tahtoi katsoa, mitenkä olivat päiväkirjaan kirjoittaneet. Kun näki, että ne olivatkin „ylioppilaita Helsingistä“, niin katui jo käytöstään, sillä „ne ylioppilaat, aina ne hyvästi maksaa.“ — Hän kiirehti ulos, mutta herrat nousivat jo rattaille.

„Tuota — ne onkin nämä herrat ylioppilaita —

minä luulin teitä vaan koulupojiksi eli enintään semmoiksi seminaristeiksi —“

„Miksi te meitä luulitte?“, kysyi vanterampi herra häntä tuimasti tarkastellen.

„Niin, minä aattelin, että te ette olekaan mitään oikeita herroja ja sentähden minä tässä vähän — vaan elähän aja hollimies — pannaan ylioppilaille kiessit eteen“ — isäntä oli ottanut lakinkin päästään.

„Hävetkää toki!“ — Se oli se ainoa kiitos, jonka isäntä sai hyväsydämyydestään.

„Anna mennä!“, sanoivat herrat sitten uudelle kyytimiehelleen. Mennessään viskasi toinen heistä — se, joka oli isäntää olkapäästä puristanut — heidän äskeiselle kyytipojalleen vielä juomarahaa.

„Tuoss’ on sulle vielä, poika, markka omiin tarpeihisi — teidän kestikievarissa ollaan kohteliaita kaikille matkustajille.“

„Suur’ kiitosta — ja onnea matkalle! — Mutta antakaa tuolle isäntäparallekin edes kipurahoiksi muutama penni!“

„Ne saa hän kantaa jälestäpäin — perästä kuuluu sanoi torventekijä!“

Hollimiehen ruoska läiskähti ja kärryt herroineen katosivat aitan nurkan taakse tomupilveen, Vahdin seuraamina.

„Kyllä teidät nyt, isäntä, hukka perii“, puhui kievarin pihalle jäänyt kyytipoika. Hän oli valjastanut jälleen hevoisensa ja istui nyt rattaillaan rauhallisesti ohjasperiään selvitellen. — „Mitenkä te sillä lailla semmoisia herroja kohtelitte?“

„Olipa nuo tuommoiset herrat missä tahansa — eihän ne näkyneet olevan sen suurempia herroja kuin ylioppilaita —“

„Eipä ne sitten oikeaa arvoaan päiväkirjaan panneetkaan —“

„Tiedätkö sinä sitten, mitä ne oli?“

„Minkätähden minä en tiedä — vaikka kyllä ne höyliä miehiä oli siltä, vaikka ovat ylhäisiä — koko matkan kyselivät kaikenlaisia tämän puolen asioita.“

„No mitä herroja ne sitten olivat — sanoivatko nimensä?“

„Minkätähden ne ei sanoneet, vaikka minä en sitä pannut mieleeni — vaan sen minä tiedän, että kyllä niistä isäntä ehkä vielä kuulla saa — kovin näytitte nurean puolenne. — Eikös se sanonut se, joka isäntää survasi, että perästä kuuluu?“

„Kyllä se oli hyvä, että pian täältä tiehensä lähtivät ja pahasti sille kävisi, jos minä sen nimen tietäisin — puristi ruoja kuin rautakouralla olkapäättäni — kävi sen harmiksi kuin ei oltu mieliksi.“ —

„Eihän sitä kaikille mieliksikään —“ puhui kyyti-pojan-veitikka, yhä vaan rauhallisesti ohjasperiään selvitellen... „Kylläpä nämä nyt on sotkeuksissa — vaan niin se kuitenkin minun mielestäni olisi käypä, että jos antaa kiessinsä vallesmannille, niin pitäisi antaa sitä suuremmille herroille kanssa.“

„Sitä suuremmille herroille?“ —

„Niinpä niin — minä aattelin, että silloin sitä saat-taisi kuvernöörin pojillekin —“

„Kellekä kuvernöörin pojille? — Oletko hupsuksi tullut, poika?“

„Vaikkapa niillekin, jotka tästä äsken lähti.“

„Elä! — oliko ne nuo? —“

„Olihan ne — ne oli meidän uuden kuvernöörin poikia . . .“

„Meidän uuden kuvernöörin poikia?!“

„Joka sinne kuuluu aivan näinä päivinä vielä itsekin ajavan — nämät tulivat edeltä . . .“ Nyt oli poika saanut ohjaksensa selville ja lähti ajamaan.

„Kuvernöörin poikia — ja minä kun en —!“ . . . ja isännästä näytti ihan kuin olisi tuo valkopäinen kievari-pylväs tuosta hänen aittansa nurkasta siirtynyt naapurin portin pieleen . . .

„Mikä minut panikaan tässä röyhkeilemään — ei nyt auta enää vallesmanninkaan parhaat puheet . . ne puhuu nuo isälleen ja sitten — mikä minut nyt panikaan —“ ja hän kirosi jo kovaa. . . „Mutta jos poika valehteli — se on suuri koira“

Vaan sen sai isäntä kuitenkin pian nähdä, että poika ei valehdellutkaan ja ett'ei vallesmannin apusana auttanut mitään . . . ja että kievarin valkopäinen pylväs siirtyi naapurin portin pieleen.

Muudan markkinamies.

Kuopiossa kohisi markkinat täysimmillään. Joukko hälisi, kellot ja kulkuset kilisi, hevoset hirnui ja humalaiset hurrasi. Oli vähäsen jälkeen puolen päivän ja kaikkien ilo oli ylimmillään. Joka rinkelireen ympärillä kuhisi kuin kusiaispesässä, jokainen „maailman paras panoraama“ oli väkeä pakaten täynnä. Minä kuljeskelin tuossa, kädet taskuissa ja nutunkaulus pystyssä yhdestä miesjoukosta toiseen. Näin mä tuossa yhtä ja toista, monenlaista muotoa, monenlaista miestä; kuulin monta hauskaa asiaa, opin monta mainiota sanaa.

Seisoskelin juuri torin kuhisevimmassa kulmassa ja kuuntelin, kuinka tuo vanha Leppänen, se ijänikuinen viisujen kauppias ja entinen sotamies, lauloi ja myyskenteli laulujaan, lauloi ja myyskenteli, myyskenteli ja lauloi. Paljon hän lauluja osasi, kaikki taisi nuotilleen laulaa, vaikka mitä olisit kysynyt. Eikä sitä aina kysäkään tarvinnut, itsestään hän ymmärsi, mikä laulu se millekin oli mieleen ja mikä nuotti.

„Hallen-Janne se postin tappoi Kuorehveden jäällä —
Ja Mattilan Sandran hiukset on kammattu toiselle
puolen päätä“ —

niin hän tuossa muutamakseen lauloi ja katsantonsa oli totinen ja nuotti surullinen. Mutta kun tytöt käskivät „lystimpiä“ lauluja antaa, niin silloin tuli tällöisiä:

„Nättiä poikia o’otettiin, mutt’ eipä niitä tullu — Tytöt tyrski tuskissaan ja huolivat kuin hullut“.

Ja sitä mukaa olivat sitten silmätkin viekkaasti sirrallaan ja sitä mukaa keikahteli nuotti.

„Viisumestariksi“ tätä miestä kansan kesken kutsuttiin eikä herratkaan sen hartaammin kuuntele „konserttimestarejaan“ kuin markkinamiehet kuuntelivat häntä. Suuri oli hänen tavaransa menekki eikä markkinat moneen mielestä olisi markkinoita olleetkaan, jos ei Leppästä olisi niillä näkynyt. Mutta ei niitä markkinoita olekaan vielä taidettu Kuopiossa viettää, joilla Leppäsen täräjävää ääntä ei olisi kuulunut. Eikä Kuopioon yksistään, mutta moneen paikkaan muuannekin, missä vaan on lupa markkinoita pitää, kaikkiin Leppänen ennättää, joka paikassa hänet tunnetaan ja joka paikassa häneltä viisuja ostetaan.

„Antakaapas se Hallin-Jannen laulu — paljoko tukkipoikain laulu maksaa, jota äsken lauloitte? — Entäs se surulaulu Simmermannin kauheasta murhasta?“ — näin huudettiin yhtäältä päin, mutta toisaalta taas näin:

„Ne laulut ne on jo vanhoja — eikö sillä enää uusia o’okaan? — eikö vereksiä enää painetakaan?“

„On, on — tässä on se ihana uusi murhevirsi Wieenin kauheasta tulipalosta“ — tässä on „kaksi kaunista laulua yhdestä nuorukaisesta, joka kultaansa suri“, ja tässä sitten vielä muudan aivan vasta tehty laulu laulajapojusta, ja se alkaa näin:

„Tämä poika se laulelee ja sill’ on laulun ääni — Iät on kaiket kävellynnä ympäri laulun läänii“.

Tätä laulua ostettiin suurella halulla, kun muka tiedettiin, että viisumestari oli tehnyt sen omasta elämästään ja omia kohtaloitaan siinä kertonut. Ja jos joku kysyi häneltä, kuka sen laulun tekijä oli taikka oliko se hän itse, ei hän virkkanut mitään, hymyilihän vaan vieksaasti, ja siitä ihmiset yhä enemmän luulemaan, mitä jo ennestään luulivat, että nimittäin se laulu oli hänen oma tekemänsä. Hän antoi ihmisten luulla mitä luulivat eikä muuta kuin lauloi vaan ja yhtä mukaa möi.

Innostus oli ylimmillään ja ostonhalu kiihkeimmillään, kun joku minua takaapäin päällään kylkeen puukasi. Kun käännähdin, niin näin, että siellä oli mies, joka ei oikein näyttänyt tietävän, mitä piti jaloilla tekemän, kulkemanko vaiko ei. Sitä miettiessä jalat kuitenkin tuskastuivat ja käännähyttelivät miestä omin lupinsa milloin eteen milloin taakse — paikoillaan ne vaan ei ottaneet pysyäkseen — ja siitä syystä sain vielä toisenkin puukkauksen kylkeeni, kun päätäni käänsin.

„Antakaa anteeksi, hyvä herra, että — tuota — että minä vaan tuota . . . että jos sanoisitte, mitä ne tuolla toimittaa“. — Hän heilahdutti päällään sinne päin missä suurin tungos oli ja pää heilahdutti vuorostaan häntä samaan suuntaan. . . .

Aijoin juuri ilmoittaa hänelle, mitä siellä toimitettiin, kun muudan vieressäni seisova lyhyenlanta renkimies, jota hän myöskin oli heilahdellessaan koskettanut, teki sen puolestani. . .

„Etkö sinä sitä tiedä“, sanoi hän, „että se on meidän kylän miehiä, ja se myöpi siellä omia tekemiään lauluja — mene sinäkin ostamaan, niin näet vasta oikein, minkälaiseksi se laulu pitää laatia“. .

„Mitä teidän kylän miehiä?“, tiukkasi toinen vastaan, vaikka puhe vähän kielellä kangerteli, „sinunko vai kenenkä — mi — mistä sitä sinä sitten mu — mu — muka o — olet olevinasi?“ . . .

„Sama se sulle on, mistä minä olen, kunhan itse tiedän että olen Nilsiästä“, viisasteli renki ja nauroi itse sukkeluudelleen.

. . . Toinen ei ensin virkkanut mitään. . . Hyrähteli hän vaan vähäsen ja pyöritteli sytyttämätöntä sikaria huuhiensa välissä. Sitten ojensihen hän yht’äkkiä suoraksi tavallisesta kumaraisestä asennostaan, otti sikarin suustaan ja lauloi jalkojaan leputellen tämmöisen pätkän:

„Muualla on hevoisia, Nilsiässä on pässii — Nilsiässä papinkin pojat tappavatten ryssii“.

„ . . . Tehkäänpäs tuo teidän kylän mies meidän kylästä semmoisen laulun, jos osaa — — semmoisia lauluja se meidän poika tekee milloin tahtoo ja tarvitsee . . .“.

„Elä valehtelee siinä — eläkä ylpeile muiden lauluilla! . . Se minkä sinä laulussasi sanot, on jo alusta pitäen valhetta ja se on kaikista suurin valhe, että se viisu on sinun tekemäsi“, intti renki.

„Ei se ole mikään viisu, sinä Nilsiäns kollo — ei se ole muuta mitään kuin sitä, mitä minä tahdoin sanoa sinulle ja kelle Nilsiäläiselle tahansa . . .“.

„Kuka täällä Nilsiäläisistä puhuu?“, kysäsi muudan toinen Nilsiäns mies, joka muusta joukosta samassa tulla kekahti keskeemme.

„Tuo tuossa sanoo tehneensä herjuulaulun Nilsiäläisistä ja jo se sitä tässä yhden värssyn lauloi“, toimitti renki — hyvillään, kun tapasi yhdenpuolelaisia.

„Vai herjuulaulun, vai herjuulaulun — vai niin — no laulappas tuota, niin että minäkin kuulen, minäkin olen Nilsiästä“, rehenteli vastatullut.

„Te olette yksiä kolloja kumpanenkin — johan minä sanoin, ett’ei sitä laulua ole sen enempää ennen tehtyä, — mutta jos sitä tahdotaan, niin kyllä sitä lisää tehdyksi saadaan, jos niiksi kiertyy ja mies viinaan mieltyy. . . Ja saatetaan sitä alkaa uuttakin — tuommoisesta rim-pulasäärisestä räätälistä se vasta oikein hyvä laulu tulisikin. — Etkös sinä ole räätäli?“

„Niin mikä sitten?“

„Niin, että sinusta se oikein hyvä laulu tulisikin.“

„Vai tulisi — no elähän mitään — vai tulisi minustakin laulu — etköhän ensin koetteeksi tekisi itsestäsi — ehkä itsestäsi saisit paremman“ — koki räätäli viisastella, mutta mies keskeytti hänet. . .

„Minä olen laulaja ja laulajaks’ olen luotu —

Eikä o’o minun lauluni tok’ Helsingistä tuotu. . .“.

Nämät säkeet hajoittivat kerrassaan Nilsiäläisten epäilykset miehen runoilijataidosta. Molemmat katselivat kummastellen toisiinsa ja minuun, mutta itse laulaja näytti siltä kuin olisi hän sanonut jotain aivan tavallista eikä mitään erikoisempaa. —

Sillä välin muu väki rähisi viisumestarin ympärillä, joka yhä vaan toisteli, että

„Tämä poika se laulelee ja sill’ on laulun ääni —

I’ät on kaikki kulkenunna ympäri laulun läänii“.

„Mutta osataan sitä meidänkin miehissä laulaa — kuuletko, mitä se tuolla laulaa . . se on sen oma tekemänsä laulu“ — kehui renki.

„Kenenkä tekemä?“

„Tuon Leppäsen, joka tuolla väkijoukossa laulaa, se on meidän kylästä kotosin“.

„Mitäs se siellä laulaa?“

„Se laulaa sitä laulua laulajapojasta, jonka on itse tehnyt ja painattanut — kuuletko, nyt se taas sitä laulaa . . .“.

. . . Mies kuunteli hyvin tarkkaan ja näytti siksi hetkeksi ihan selviävän, vaikka hänen näkönsä muuten oli humalaisen. . .

„Ei se ole sen oma tekemänsä — se mies ei ole ikipäivinään omia sanojaan sointuun saanut. — Tuo laulu on toisen miehen tekemä ja sitä lauletaan meidän puolella läämältään — vanha laulu!“

„Kenenkä tekemä se sitten on?“

„Se on toisen miehen tekemä, joka on paljo muitakin lauluja tehnyt ja osaa tehdä vaikka milloin?“

„Ettäkö sinun — elä! — elä!“ —

„Olipa se kenenkä tahansa, mutta meidän puolella se tehty on“.

„Mistä paikoin sitä olette?“, kysyin minä ja siihen kysymykseen yhtyivät Nilsiläisetkin.

„Niin minäkö — mistäkö olen? —

Tämänlainen mies mä o'on ja tämänlainen kolla.

Mutt' sen minä sanon suorastaan, että Pyhäjärveltä ollaan“.

Nilsiläinen renkimies joutui tästä vastauksesta ihan tyrmetyksiin. . .

„Kyllä jo pitää uskoa, että olet oikea laulaja, etkä kaiketi muiden lauluja laula“ — tunnusti hän tuossa

sydämensä pohjasta eikä herennyt miestä ihmetellen tarkastelemasta.

Toveri taas käsitti asian toisella tavalla. Hänkin kävi kummiinsa, mutta ei hän kuitenkaan omiin ihmeisiinsä vaipunut. Hän oli niitä miehiä, jotka jos jotain erikoisempaa näkevät taikka kuulevat, ihastuvat siitä siksi, että saavat sen muille ilmoittaa. Ja silloin on niillä aina kova kiire, ett'ei vaan muut ennen ennättäisi. Sanaakaan sanomatta pyörähti räätäli väkijoukkoon päin, joka tungeskeli viisukauppiaan ympärillä.

Rukkasiaan heilutellen huusi hän joukkoon:

„Tulkaapas tänne, miehet — täällä on semmoinen mies, jota ei ole vielä ennen nähty eikä nähdä vastakaan — se tekasee laulun tuossa paikassa vaikka mistä!“

. . Markkinamiehet ovat kuin herneet seulan pohjalla — jos sitä vähäkin kopahuttaa, tärähtävät ne ja pyörivät heti kohta paikasta toiseen ja yhtä herkästi taas takaisin.

Tuskin olivat kuulleet, että jotain uutta oli nähtävänä, kun jo tuossa paikassa olivat kiertäyneet kehään laulajapojan ympärille.

„Se on semmoinen mestari tuo tuossa viisuja tekemään“, kertoi nyt vuorostaan renki, „että kun rupeaa, niin tekee värssyn vaikka mistä tahansa ja sen tekemiä lauluja se tuo Leppänenkin laulaa — mutt' ei se ilman laula — sille pitää antaa viinaa — ja jos mitä kysyt, niin siltä et oikeata vastausta saakaan, mutta runoon vaan kaikki tyyni — tarjotkaapa miehet viinaa, jos kellä on!“

Miesjoukossa löytyi muudan rehevä pohjolainen, Torniolainen hevois-saksa. Ylpeästi tunkeutui hän esille,

veti turkkinsa povesta komeasti päällystetyn konjakkipullon ja ojensi sen Pyhäjärveläiselle.

„Kas, täsä saat, eikä tämä pelkkää prantusta olekaan — kattos, poika, täsä on kolmen markan konjakkia — otapas tästä koriasta pullosta ja anna sitten songisi soida, jos et ehkä ollekaan stöveli koko mies“.

Vaan miespä ei huolinutkaan tarjomusta vastaan ottaa. Hän kumartui eteenpäin, tirkisti pohjolaista aivan silmästä silmään ja samassa kuin hän siinä tokasi laulun:

„Tääll' yks' on ylpiäs ittestään ja toinen hevoisistaan — Mutt' Tornion-herra on kummastai ja vieläpä putelistaan,“

kaivoi hän niinikään, mutta housunsa taskusta, esille hänkin pullon, keikisti siitä ryypyn ja lauloi taas:

„Pohjolainen prameileepi konjakkipullollansa,
Savon-poika se tyytyypi vaan halpaan viinahansa.“

Markkinaväki räjähti nauruun kuin yhdestä suusta. Pohjolaiseen se nauru koski kipeästi. Nolona työnsi hän halveksitun pullonsa takaisin poveensa ja vetäytyi kaivelevin sydämin ja hammasta purren väkijoukon ta'a. Naurua kesti vaan yhä ja pistosanoja sateli joka haaralta hänen jälkeensä:

„Kas, niin sitä pitää — se oli parahiksi Pohjolaiselle — tuleppas vielä Savon miehen edessä kopeilemaan. . .“

Ylpeän pohjolaisen sisuksia kutkutti tämä pilkka katkerasti. Hilliten kovettunutta nyrkkiään, joka olisi tahtonut kuhmuja tehdä, sama se, mihin sitten, mutta

josta tällä kertaa ei kuitenkaan olisi mitään hyötyä lähtenyt, mutisi hän vaan hampaattensa välistä:

„Kyllä minä, sen p—lehen laajasuu, sinut vielä juotan“, ja sitten hän huusi: „missä se se viisujen kauppaaja on, ka, täsäpä sinä oletkin — kuulehan, tuuppas tänne sivuhun hiukan“

Hän veti viisumestarin vähäsen loitommalle ja puhui hänelle jotakin korvaan. Sitten työnsi hän hänet käsipuolesta joukkoon, mutta itse vetäytyi hän vähitellen loitommalle ja haihduttautui sitten muuhun markkinaväkeen

„Vai niin — sinäkö sitä olet se mies, joka kuulut muka olevan tietävinäsi, että minä vaan sinun tekemiäsi lauluja laulan — häh?“ — huusi hän Pyhäjärven miehelle ja hänen harvapartainen ylähuulensa oli silloin kovin pahasti vihasta irvellään. . . .

„Häh, sinäkö vai kuka?“

Pyhäjärveläinen oli tällä välin alkanut sytytellä sikariaan Nilsiäläisen renkimiehen tuhottoman lyhyestä savinysästä, eikä ollut huomaavinaanakaan tuota pörhistelevää virkaveljeään. Tätä tehdessään hänen silmänsä alaluomet kuitenkin omituisesti värähtelivät, niinkuin joka kerta muulloinkin kun hän oli jotakin mielestensä sukkelata keksimäisillään. Mutta tuskin oli ensimmäiset savut suuhunsa saanut, kun hän kääntyi väkijoukkoon ja laulaa tokasi kauhean totisen ja tyyneen näköisenä taas tämmöisen säkeen:

„Omiahan kaikki lie, joita ominansa myöpi,

Ja ominaanhan rosvokin tok' toisen leivät syöpi —

eikös se ole niin, hyvät ihmiset ja kansalaiset?“

„No niin! — no niin! — no se! — no se! —“ kuului taas kuin yhdestä suusta ja suosio kallistui kerrassaan laulajan puolelle.

Sen huomasi viisumestarikin ja olisi hän mielellään vetäytynyt virstojen päähän, mutta joka haaralta tunkeutuva väkijoukko ei päästänyt häntä lävitsensä. Silloin koetteli Leppänen tekeytyä kaikesta tuosta ihan tietämättömäksi ja luuli sillä pulasta pääsevänsä, että rupesi laulujaan kaupittelemaan, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. . . Mutta markkinaväki ei häntä niin helpolla heittänyt.

„Tuki jo suusi“, huusi muudan, „kuka nyt enää sinun lauluistasi! — on täällä jo vereksempiäkin kuultavana!“

„Laulaa häntä nyt jotain omasta päästäänkin eikä aina paperista“, pilkkasi toinen.

„No, Leppänen, elähän toki jää nuoremmalles sanan velkaan“, kiihoitti kolmas.

„Eläkä häpäise kylääsi“, vaativat Nilsiläiset.

Mutta kukko ei käskien laula, eikä laulanut Leppänenkään. Kukolla on kuitenkin aina se etu, että sillä kyllä on oma tekemänsä omituinen laulu, jota sen sopisi missä tilaisuudessa tahansa laulaa, kun vaan käskyn ymmärtäisi, mutta sitä etuapa ei ollut Leppäsellä. Sen hän kyllä tiesi, että laulun pätkä, sukkela ja sattuva, hänet päästäisi pulasta, vaan kun sitä ei ennen tehtyä ollut, ei se nytkään ottanut syntyäkseen. Ja kuitenkin oli tämä hetki nyt hänen ammatilleen ankaran tärkeä. Jos hän nyt antaisi tuommoisen syrjäläisen panna itsensä pussiin, niin ihmiset alkaisivat hänen laulujansa halveksia ja hän kadottaisi ainakin näillä markkinoilla luottamuksensa kaikki tyyni.

Vaan mikäs neuvoksi! Väkijoukko tuossa ympärillä pilkaten irvistelee ja edessä seisoo riitaveli, sikariaan poltellen eikä ole niinä miehinäänkään.

Jolla ei ole nuijaa, se lyöpi lapiolla, ja niin teki Leppänenkin. Kun näki ett'ei muu auttanut rupesi hän haukkumaan.

„Mitä helvettiä sinä siinä toljotat ja katsot kuin lehmä uuteen konttiin“, huusi hän rauhassa tupakoivalle Pyhäjärveläiselle, „tiedä sinä, että min' en o'o kenenkään katsottava ja toljoteltava — vai luuletko, ett'en, minä osaisi sinua herjata, jos vaan itseltäni ilkiäisin . . . Mutta sitä ei pidä kenenkään saada Leppäsestä sanoa että se markkinoilla ihmisiä haukkuu ja koirana kuleksii. — Luuletko sinä olevasi hyvinkin miestä, kun muutamia hulluja markkinoilla nauramaan sait . . . ja etkö sinä, sen retkale, o'o humalassakin siinä — eipähän ilman! . . kyllähän sen tietää, että oikean ihmisen haukkuminenhan se aina on viinaisen virkinettä — ja ettekö kuulleet hyvät ihmiset, että se herjasi minua rosvoksi — tässä on monta vierasta miestä sen asian päälle. . . Kuules, mies, sanopas nimes ja mikä mies sinä o'ot, vai huudetaanko patrullia . . . !“ Ja tähän tapaan olisi Leppänen kerran intoihinsa päästyään arvatenkin jatkanut kuinka kauvan, ennenkuin olisi hengästynyt, ellei hänen lapion-lyöntejään olisi keskeyttänyt uusi nuijan isku. . .

Se tuli sieltä, mistä ennenkin — selän takaa suhahti, mutta suuta vasten sattui.

Pyhäjärveläinen, joka milläänkään olematta oli aikansa kuunnellut, vastasi nyt vuorostaan, että

„Koska nyt kysyt niin siivosti ja haastelet ihmisiksi, Niin sanon mä, että mua kutsutahan Hyvölän-Samuliksi.“

Nuo loppusoinnut lauloivat Leppäselle lopullisen tuomion. Nyt ei enää mikään auttanut, kun haukkumisenkin toivottu vaikutus noin tuuleen hupeni ja kaikki kansa oli Hyvölän-Samulin puolella.

Mutta kun väki siinä rähisi ja riemuitsi Leppäsen surkeata häviötä, niin luuli hän kuitenkin vielä viimeisessä tingassa jotakin keksineensä, jonka avulla edes saattaisi kunnialla peräytyä. Liekö uuden pätjän pääsään tekaissut vai ennen tehdyinkö lienee muistamaan sattunut — hän yht’äkkiä alotti kuin alottikin laulaa aivan samaan nuottiin kuin hänen peloittava kilpakumppaninsa . .

„Hyvölästä’ on kaikki kollot, sieltä tämä’i lienee—“

niin hän lauloi, mutta sitä pitemmälle ei hän päässyt . . Hyvölän Samuli iski kiinni alettuun pätkään, seisautti Leppäsen juuri hänen parhaassa vauhdissaa ja jatkoi omasta päästään näin:

„Itsehän sen vastatullut parahiten tiennee.“

. . . Ja nyt vei tämä viimeinen tuulenpuuska viimeisetkin palaset Leppäsen repaleisista purjeista. Kansa, jota oli kokoontumistaan kokoontunut näiden kahden ympärille, oli ratketa omaan riemuunsa . . . Se ei mitään niin ihaile kuin sukkelata kieltä ja kekselijästä päätä ja joka sanakiistassa voiton saa, se on suurempi sankari kuin väkevin mies. Joka taas tappiolle jää, häntä ei voi mikään pilkan alta pelastaa, joll’ei ehkä joku yht’äkkiä keksitty sukkela sanojen tempaus . . . Mutta kun ei nyt

tuo Leppäselle onnistunut, niin siihen jäi hän säälistävän tukalaan tilaan seisomaan.

Ylt'ympäri kuuli hän toisen hyväksi heläjävää nau-rua, ja se häneen kipeästi koski. Mutta sitten alkoi häntä itseäänkin vastaan pistosanoja joka taholta tuis-kuta, ja se koski häneen vieläkin kipeämmin.

„Leppäsen laulun mahti onkin, näen mä, vaan pa-perilla —“ huusi muudan.

„Leppäsen viisut on viisaimpain miesten tekemiä“, ivaili toinen.

„Ja samat niistä aina kiertää esiin kuin posetiivin pel'-kalussa“, lisäsi siihen kolmas.

„Sitä miestä ei tästä puoleen syötetä missään ta-lossa“, uhkailivat Nilsin miehet.

Leppänen oli siis nyt itse joutunut „Hyvölään“ eikä hänen häpeästään enää muuta puuttunut kuin että „koirat olisivat haukkuneet“.

Toisaalta kuului taas voittaneelle miehelle ylistys-huntoja.

„Eihän, sen heikale, vaan pulaan joudu!“, ihaili eräs.

„A-sje on pierkeleh poika!“, riemuitsi vuorostaan muudan parrakas Arkangelin mies, joka väkisinkin oli tunkeutunut väkijoukon keskeen.

Vaan Nilsiläinen renkimies ja hänen toverinsa räätäli, jotka molemmat pitivät itseään koko tämän hauskuuden aikaansaajina — sillä hehän *ensin* olivat tuon merkillisen miehen löytäneet — he eivät tyytyneetkään paljaasen sanalliseen kunnioitukseen.

Renki, joka koko ajan oli pysytellyt aivan ihailta-vansa kantapäillä ja mahaansa pidellen nauranut jo en-nestäänkin tuhkeroiset silmänsä vieläkin tuhkeroisem-

miksi, sieppasi nyt yht'äkkiä piipun suustaan, pisti sen sukkelasti taskuunsa ja huutaen samassa, että „eiköhan hurrata niinkuin herratkin,“ tarttui hän Samulin reiteen. Toinen Nilsiläinen teki samalla lailla ja kohta oli kymmenen kättä miehessä kiinni. Ja ilmaan hän keikahti, keikahti kepeästi kuin olkikupo miehen hartioilla. Ensimmäinen hän vähän näytti vastustelewan, mutta toisella hurrauksella jo itsekin hurrasi mukana, hattuaan heilutellen. Sillä välin väkikin huuti ja melusi nostomiesten mukana. Mutta kolmatta kertaa nostettaissa hän yht'äkkiä kalpeni, sitten sähähti hän tulipunaiseksi — vaan kalpeni taas heti kohta. Samassa nakkasi hän lakin kauhaksi kädestään, ponnisti kaikki voimansa ja riuhtasi nostomiesten käsistä kuin hullaantunut hevonen.

„Antakaa minun mennä!“, huudahti hän peloittavalla kiljahduksella ja aukasi nyrkeillään ja kyynärpäillään itselleen tien väkijoukon keskitse...

Tämä tapahtui niin äkkiä ja odottamatta, ett'ei kukaan ennättänyt sitä edes ihmetelläkään, ennenkuin mies jo oli näkyvistä poissa...

Hetken päästä vasta ihmiset siksi tointuivat, että alkoivat ensin itsekseen, sitten toisilleen ihmetellä, että „hulluksiko se nyt tuli“ tai että „hittoko sen nyt vei?“...

...Mikä miehen oikeastaan vei ja miksikä hän noin äkkiä karkasi alas kunniansa korkeimmalta kukkulalta, siitä jäi tuo suuri joukko tietämättömäksi...

Kummastus oli kuitenkin yleinen ja riemu siksi kertaa kadonnut, sillä miehen äänessä oli niin luita ja ytimiä karsiva värähdys, kun hän syöksi menemään ja huusi, että hänen annettaisiin mennä, jotta se saattoi jokaisen kasvot totisiksi. Jotkut arvelivat, että se oli

humalaisen huutamista, mutta toiset sanoivat, ett'ei tavallinen humalainen sillä äänellä kiljase, tai jos kiljaseekin, niin silloin hän niin ankarasti pelästyy, että on jo selvä silloin kun kiljasee.

Mutta väkijoukko hajosi melkein äänetönnä eikä kukaan enää Pyhäjärveläisen sukkeluuksia muistanut.

Ainoa, joka tästä tapauksesta ehkä itsekseen iloitsi, oli Leppänen, kun näin hätänsä suurimmillaan ollessa oli pahimmasta pulastaan pelastunut. Mutta niiksi markkinoiksi oli hänen kauppaonnensa kukistunut eikä häntä enää toisina markkinapäivinä näkynyt, ei kuulunut.

Haikeinta kaipausta sitä vastoin osoitti Nilsiläläisen renkimiehen nolestunut naama. Hän oli hakenut ihmisten jaloista käsiinsä runoniekkan lakin ja käänteli sitä nyt kämmenissään kovin surullisen näköisenä. Kun näki siinä minut sitten, sanoi hän melkein itkevällä äänellä:

„Ei — vaan mihinkään se mies nyt hupeni — siltä hän pää paleltuu, kun tässä on sen lakki — eikä sitä löydy mistään...“

„Antakaa minulle tuo lakki, minä koetan toimittaa sen hänelle,“ sanoin minä ja otin lakin hänen kädestään.

Oikein mielellään ei hän siitä olisi näyttänyt tahtovan luopua, ja minä näin selvään, että hän siihen ikäviinsä jäi. Hän olikin kenties ainoa, jonka mielessä tämä tapaus säilyi kauvemmin aikaa kuin se oli kestänyt. Sillä aina kuin hän käy Kuopion markkinoilla, joilla hän melkein joka talvi käy, kyselee ja etsii hän Hyvölän Samulia, mutta aina yhtä turhaan.

Sillä Hyvölän Samuli ei enää markkinoilla käykään ja jos joskus käypikin, toimittaa hän asiansa sukkelaan eikä salli sen suurempaa huomiota herättävänsä kuin muutkaan markkinamiehet. Hän on saanut kyllänsä siitä, että kaiken maailman kansa on häntä kerran keskellä toria käsillensä kantanut ja siksipä hän aina tästä puoleen semmoista välttää.

Pyhäjärveläisen lakki kourassa lähdin minä häntä etsimään, jos jostakin löytäisin. Oli hän mielestäni kaikin puolin siksi merkillinen, ett'en saattanut jättää häntä niinkuin kaikki muut markkinamiehet tekivät. Ja sitä olin etenkin hyvin halukas tietämään, miksikä hän sillä lailla yht'äkkiä väkijoukon keskestä tiehensä syöksi.

Kauvan ei minun tarvinnutkaan häntä etsiä. Löysin hänet patrullien käsistä, jotka juuri olivat häntä poliisikammariin kulettamaisillaan.

Patrullit ne ovat ystävällistä väkeä, vaikka niin peloittavan ankarina ja totisina astuvat, kiiltävät vaskipoletit rinnassa ja paksut pahkakepit kädessä. Ei ne mitään pahaa tarkoita, vaikka kaikki vapaamielisemmät markkinamiehet niitä kovin kammovat. Jokaisen itsehensä uupuneen ne taattuun kortteeriin toimittavat, ett'ei olisi tarvis yöksi hankeen nukahtaa ja sukulaiset ja tuttavat löytäisivät, kun aamulla etsivät. Iltasilla veratenkin kun päivä päättymään rupeaa ja yö uhkaa, silloin ne tavallisesti suurimmalla ihmisrakkaudella työnsä toimittavat . . et tarvitse muuta kuin horjahdella hiukan, niin jo aattelevat, että apua tarvitset, ja hetikohta käsi-puoleesi käyvät.

Nämä ne olivat ottaneet runoniekankin ystävälliseen huomaansa, kun näkivät hänen hatuttomin päin katuja

pitkin hoipertelevan. Näkemättä, kuulematta mitään oli hän suoraan heitä kohti tullut ja joutunut suorastaan pääpoliisin syliin. Tämä oli hänet miehilleen kuletettavaksi heittänyt ja käsenyt heidän tuomaan hänet jalestä, kun hän itse edeltä kulki.

Mutta kun Samuli tunsii, että häntä kiinni pidettiin, luuli hän, että häntä taas tahdottiin nostaa ja hän alkoi rukoilla miehiltä, että „elkää hyvät miehet minua enää nostako — antakaa minun mennä — ei minua pidä pilkata eikä häväistä.“.. Kun hänelle selitettiin, ett'ei häntä suinkaan nostaa tahdottaisi, jos hän vaan mielisuosiossa omillaan kulkemaan taipuisi ja että hän nyt vaan yökortteeriin lähtisi, niin tyytyi hän rauhassa tulemaan mukana.

Minä tapasin heidät siellä syrjäkadulla, joka poliisikamariin vie. Olivat jo aivan portista pihaan menemäisillään ja jos en olisi siihen ennättänyt, olisi runoniekkavarmaankin saanut yönsä korttikaaren kylmällä vuoteella viettää ja sen murheellisten seinien välissä aamusilla unesta herätä. — Ja kertomatta olisi silloin myöskin jäänyt se kertomus, jonka hän minulle omasta elämästään kertoi ja jonka minä tarkasti koetin muistiini panna!

„Kyllä hänet minusta nähden saatte vaikka omaan sänkyynne panna,“ sanoi mulle pääpoliisi, kun kuuli, että minä tahdoin miehen omaan huostaani ottaa. — „On niitä jo täällä tarpeeksi toisiakin ja yhä kai tulee — eikä tuo tämä ole tainnut vielä muille ennättää pahennusta tehdä, minkä lie itselleen“ — ja patrullit heittivät meidät siihen kahden kesken seisomaan ja lähtivät uutta saalista vaanimaan.

Samuli seiso siinä melkein koukkuun kutistuneena, kädet riipuksissa ja avopäin.

„Tässä olisi teidän hattunne“, sanoin minä ja painoin hatun hänen päähänsä.

„Mikä? — missä? — hattuko? — Kuka te olette — missä ne on ne, jotka aikoivat minulle kortteerin toimittaa?“

„Tulkaa nyt vaan minun mukanani ja kiittäkää onneanne, ett'ette joutuneet sinne, minne ne nuo aikoivat teidät viedä“, sanoin minä.

„Nehän sanoivat vievänsä minut yökortteeriin, kun minä en nyt omaani osaa — ne olivat hyviä ihmisiä — eikös olleet?“

„Yökortteeri se on korttikaarikin ja ihmisiä ne on patrullitkin“, selitin minä taas.

Nyt vasta näytti hän alkavan älytä, mitenkä asiansa olivat ja mitä hänelle oli tapahtunut. Hän tuijotti kauvan aikaa etehensä, sanaakaan puhumatta, mutta siitä, mitä hänen kasvonsa piirteet puhuivat, siitä minä päätin, mitä hänen mielessään liikkui. Hän oli nähtävästi vielä humalan ja uupumuksen vaikutuksen alaisena. Mutta sitä mukaa kuin hän alkoi tilaansa käsittää, sitä mukaa myöskin hänen veltostuneet kasvonsa juonteet alkoivat vähitellen vakiutua ja paikoilleen syvetä. Vihdoin hänen huomionsa kääntyi ympärillä oleviin esineihin, ja yht'äkkiä hän kysäsi, osoittaen poliisikammarin ikkunaristikkoita:

„Onko tuo vankihuone vai mikä, koska on raudat ikkunoissa — mitä me tässä tehdään — lähdetään pois — kuinka sitä on tänne tultukaan?“

„Ettekö muista, että vast'ikään ryntäsitte torilta ihmisjoukon käsistä, jotka teitä nostivat — ja sitten patrullit ottivat ja aikoivat viedä teidät tuonne . . .“

Tuskin olin saanut häntä muistuttaneeksi tuosta, mitä torilla oli tapahtunut, kun huomasin tehneeni varsin varomattomasti. Sen, minkä yhä enenevässä iltahämärässä saatoin nähdä, hänen koko olentonsa, kiireestä kantapäähän, tärähti, ikäänkuin joku sisällinen kipu olisi tahtonut häntä kureesen vetää, ja samalla kuulin hänen hiljaisesti vaikeroivan. Mutta kohta taas hänen muotonsa muuttui melkein hurjaksi, silmät säihkähtivät kummallista tulta ja minä kuulin, kuinka hän hampaitaan yhteen hijoi.

Hän tempasi minua käsipuolesta ja melkein kiljui:

„Vai niin — vai — niin! — Niin, kyllä minä nyt tunnen teidätkin, te olitte kanssa siellä — ettekös tekin nostaneet . . . minä tapan teidät ja kaikki ne ihmiset . . .!“
Mutta kun minä vakuutin, ett'en häneen silloin koskenutkaan, koki hän rauhoittua.

„Niin, niin, ettehan te, ettehan te — enhän minä sitä sanokaan — se oli hyvä, ett'ette te — tehän olette hyvä mies, mutta ne muut (ja taas hän puri hammasta), ne saatahan, ne, jotka minua nostivat — (hän koki rauhoittua jälleen, mutta äänensä vapisi yhä sisällisestä tuskasta) — voi, voi, jos te tietäisitte — mutta nostiko ne minua kaiken markkinaväen nähden, ne ryökäleet —!
— Mutta oma syynihän se oli — itsehän sinne menin, onhan se ennenkin tapah . . . vaan nostiko ne minua?“

Minä koetin rauhoittaa häntä ja sanoa, ett'ei hän olisi millänsäkään ja että vaan tulisi minun mukaani.

„Minnekä te minuu viette?“

„Lähdetään jonnekin huoneesen — missä te olette kortteeria?“

Hän ei sitä tiennyt neuvoa — se oli joku keltaseksi maalattu talo vastapäätä jotain toista keltaseksi maalattua taloa, likellä muutamata kadun kulmaa.

„Sitä ei nyt tällä kertaa taideta löytää — lähdetään nyt minne osataan,“ sanoin minä ja aloin häntä käsipuolesta taluttaa.

„Lähdetään, lähdetään — niin, antakaa minä pidän kiinni kädestänne, viekää minut minne tahdotte. — Te näytätte olevan hyvä ihminen . . elkää vaan antako niiden minua nostaa!“ —

Katua kulkiessamme oli hän koko ajan tuommoisella kahtalaisella päällä. Milloin turvautui hän minuun melkein rukoillen, milloin taas kuohahti täysiin vihoihinsa, ja sitten taas pyysi, ett'en häntä markkinaväen pilkattavaksi heittäisi.

„Minnekä te minua viette?“, kysyi hän taas, kun olimme portilla.

Minä sanoin, että hän nyt lähtisi minunkin kortteeriani katsomaan, kun ei hänen omaansa osattu.

„Vaan mistä minä tiedän, mikä mies te olette — kunhan ette vaan veisi jonnekin pimeään huoneeseen ja ryöstäisi — mutta kyllä minulla on puukko“ — ja hän tavotti toisella kädellä vyöhystäänsä.

„Ei sitä tarvita, antaa sen vaan olla tupessa — mennään nyt pois huoneeseen markkinaväen jaloista.“

„Niin, mennään, mennään vaan — kyllä minä tulen vaikka mihin, kunhan vaan mennään.“

Huoneesen tultuamme saatoin minä tarkemmin katsella tuota omituista miestä. Uuni lämpisi parhaallaan ja kun hän sen eteen istuutui, niin tuli valaisi täydellisesti hänen muotonsa piirteet. . . Kooltaan oli hän tavalli-

nen, paremmin hento kuin harteava. Muoto oli tavattoman hienopiirteinen, vaikka jo osaksi veltostunut. Suuret siniset silmänsä katselivat tuleen semmoisella omituisella katseella, jossa välistä välähtelee selvän miehen mieli, mutta jota kuitenkin vielä humalan sumut hämmentää. Otsa oli korkea ja säännöllinen ja hatun alituisen päässä-pidon kautta oli se pysynyt valkoisempana kuin muu muoto. Siinä saattoi siis paljoa selvemmin kuin päivän ja ahavan puremissa kasvoissa lukea noita hienoja, älykkäitä juovia, joita ainoastaan kovat sisälliset taistelut ja kärsimiset uurtavat niitä kokeneiden ulkomuotoon.

Kauvan aikaa istui hän äänetönnä takkavalkeaan tuijottaen. Vaan vaikka hänen ajatuksensa näyttivät kaukana muualla harhailevan, huomasi hän kuitenkin jokaisen tulipaakun, joka kuusisista haloista sattui lattialle lentämään, ja heitti sen kohta hyppysillään uuniin takaisin.

Kotvasen kuluttua kysäsin minä, eikö häntä haluttaisi panna palamaan.

Hän säpsähti kuin unestaan herätetty ja pyyhkäsi otsaansa.

„Ka täälläkö minä olen — minä en muistanutkaan — palamaanko? — enpä hänestä nyt. — Vaan elkää pahaksenne panko, että minä olen tänne näin vaan ventovieraan huoneesen omin lupini —“

„Elkää olko millännekään — itsehän minä teidät tänne toin.“

„Saisinko luvan kysyä, oletteko sitä herra vai mikä? — Herraksi te ainakin olette liika hyvä.“

Minä kummastelin tätä ja kysyin, miksi hän niin ajatteli.

„No, herraksi tai talonpojaksi — yhdenlaisia ne minusta kaikki on, mutta te olette kuitenkin toisenlainen... Ei sitä tuolla lailla kuin te joka mies tämmöistä kuleta ja hoida — etsii juopuneen hullun hatun ja kulettaa hänet itsensä sitten kotiinsa“.

„Se Nilsin mies se teidän hattunne etsi“, sanoin minä, „ja minä en muuta kuin sen vaan toin teille. — Mutta miksi te sitä kyytiä tiehenne syöksitte sieltä torilta?“

„Silloinko kun ne nosti siellä ja hurrasivat kuin narria?“ — Hän ei nyt joutunutkaan raivoihinsa niinkuin äsken ja se oli minusta vielä kummempaa kuin se, että hän ensin joutui, vaikka en osannut kumpaankaan syytä keksiä, enemmän kuin siihenkään, miksi hän semmoisella kamalalla äänellä silloin kirkasi, kun syöksyi tiehensä nostomiestensä käsistä. Päinvastoin kutistui hän nyt aivan kumaraksi tuossa uunin edessä istuessaan ja painoi milt'ei nyyhkien kasvonsa käsiinsä. Minä annoin hänen taaskin olla rauhassa ja miettiä, mutta kummikseni hän yht'äkkiä hypähti seisoaalleen ja paiskasi kumpasetkin kätensä olkapäilleni.

„Kuulkaa, hyvä herra, eli mikä lienette — jos te ette muuten ... taivaasen pääsisi ... tahtoisitteko sinne pirujen .. ja perkeleiden nostamana .. päästä?“

Hänen äänensä oli itkevän kiihkoisen ja hän katsoi minua, niinkuin todella olisi luullut, että minä tähän kysymykseen osaisin vastauksen antaa.

Mutta minä en osannut muuta kuin ihmetellä enkä sanonut ymmärtäväni, kuinka pirut ihmistä taivaasen veisivät, joiden aina ennen olin kuullut heitä helvettiin himoitsevan.

Hän istuutui niinkuin se, jonka ajatuksen juoksua ei ole ollenkaan käsitetty. . .

„Niin, niin — mistäpä sen ymmärtäisittekään — eihän sitä ymmärrä muut kuin minä enkähän minäkään sitä ennen ymmärtänyt. Mutta nyt minä sen ymmärrän, että kun piru oikein piruksi käy, niin silloin on se ihmiseen niin ihastuvinaan, että tahtoo taivaasenkin lennättää. — Vaan se taivas on sittenkin pirujen tekemä taivas eikä se mikään taivas olekaan, vaan se on se syvin helvetti“.

Tuota puhuessaan oli hän noussut seisoalle ja kävellyt pöytäni luo.

„Saisiko näitä teidän kirjojanne katsella?“, kysyi hän ja kun minä sanoin, että hän vaan olisi hyvä ja katselisi, alkoi hän selailla kirjojani. Minusta näytti, että häntä jollakin tavalla vaivasi, mitä äsken oli tullut sanoneeksi ja että hän nyt haki jotain syytä kääntääkseen puhetta toisaalle.

Hän tavaili muutamien ruotsinkielisten kirjain nimelehtiä samallaisella uteliaalla kömpelyydellä kuin talonpojat niitä tavallisesti tavailevat. Vaan sitten hän yht’äkkiä laulahti:

„Hyvä o’on minä lukija, minä tunnen joka nuotin,
Mutt’ lautaks keskipäivällä’i lyö silmissäni ruotin“ —

ja siirrettyään nuo vieraskieliset kirjat syrjään, alkoi hän katsella muita...

Yht’äkkiä avautui siinä hänen eteensä „Kanteletar“, ja kun hän sen näki, hän ihan kuin olisi säikähtänyt. Mutta sitten leimahti ilon tuli hänen silmissään ja hän huudahti:

„Siinähan on Kanteletar!“

Ja kun hän tuon huudahti, hänen äänensä melkein vapisi. Sitten rupesi hän kirjan lehtiä kuumeentapaisesti selailemaan.

„Katsotaanpas, onko se täälläkin se runo — täällähän se on, sadannella seitsemännellä neljättä sivulla — ka niin, tuoss’ on“ — ja nyt hän alkoi lukea seuraavata runoa, väliin kirjaan katsoen, väliin ulkomuistista — ja silloin hän aina kirjan yli minuun vilkasi —:

„Eipä kasva kaikki lapset,
 Ei ylene yksikänä,
 Niinkuin mie katala kasvoin,
 Yksipuolinen ylenin,
 Kasvoin lasna armotonna,
 Yksipuolisna ylenin;
 Kasvoin kuin karankokuusi,
 Nousin kuin noropetäjä,
 Niinkuin putki puun nojassa,
 Saraheinä sammalsuolla,
 Kaste kaihassa tilassa,
 Vesi vahteran vajossa.
 En kasvanut kananmunilla,
 Ylennyt sianlihoilla;
 Kasvoin kainalopaloilla,
 Täyvyin kaalin tähtehillä,
 Veräjillä vierahilla,
 Uksilla ulisevilla.

Kunp’ on eukkoni eläisi,
 Oisi vanhin valvehella,
 Ei se lapsi näin kävisi

Nukkavierulla nutulla,
 Karvavieru-kauhtanalla,
 Paha raiska paita päällä;
 Maata verkani vetäisi,
 Siltoa sinihamonen.

Eikös se ole mainiota runoa, kun sanoo että „kasvoin kuin karankokuusi, nousin kuin noropetäjä“, ja kun sitten sanoo, että jos äiti eläisi, niin „ei se lapsi näin kävisi nukkavierulla nutulla, karvavierukauhtanalla!“

Minä en voinut kyllin mielestäni ihmetellä tuota miestä. Äsken oli hän ollut ihan masennuksissa ja nyt hän tuossa luki kauniimpia paikkoja Kantelettaresta. Vast'ikään olivat hänen muotonsa piirteet olleet aivan ripuksissa ja silmät välinpitämättömän näköisinä — nyt se sama mies seiso i tuossa hehkuv in kasvoin minun edessäni ja puhui milt'ei liikutuksen itkuun värähtelävällä äänellä.

„Voi, voi — se on tämä runo niin — minä sitä parempaa en tiedä missään! — Se on ihan kuin minä olisin sen itsestäni tehnyt, jos vaan olisin osannut. — Mutta onhan täällä monta muutakin yhtä hyvää! — Entäs tämä, joka on täällä vähän etempänä — en minä sitä nyt näy löytävän, mutta se on näin“ — ja hän luki ihan ulkoa muutaman runon, joka tuntui minusta sekin siltä, että se oli Kantelettaresta.

Ja sittenkuin hän oli sen lukenut, sitten hän taas haki käsiinsä toisen ja sitten vielä kolmannen ja sanoi, että hän vaan tahtoi nähdä, vieläkö muistaisi ne yhtä tarkalleen kuin ennen ja olivatko ne tässä kirjassa niin- kuin siinä, joka hänellä oli.

Minä vaan yhä enemmän kummastelin ja kun sain vähän sananvuoroa, niin kysyin, oliko hän nämä kaikki ennen lukenut vai mistä hän oli ne ennen oppinut.

Melkein riemuiten huudahti hän, että „sen kirjan minä osasin melkein kannesta kanteen ja jos mistä kysyisitte, niin minä —“ ja hän innostui taas lukemaan, ja kuta enemmän hän luki, sitä enemmän hän innostui...

Tuskin olisin tuntenut samaksi mieheksi tätä, joka tuossa nyt Kantelettaren runoja luki ja sitä, joka torilla ihmisiä omilla runonpäillään huvitteli. Nyt loisti hänen silmissään runollinen innostus, silloin niiden ympärökset olivat vetäyneet pilkallisiin kureisin. — Eikä hän oikeastaan lukenut, mutta puoleksi luki ja puoleksi lauloi. Minä en ollut koskaan kuullut vanhoja runoja laulettavan, mutta kuvailin, että samalla lailla lienee entisenkin laulajan luonto noussut, kun tuli tulinen hetki ja innostuttavat sanat sanottaviksi.

„Oletteko kuulleet kenenkä näitä runoja laulavan-kin, koska näytte osaavan niitä laulaakin?“, kysyin minä.

„No! — niin!“ — sanoi hän ja vetäytyi hämillään ja melkeinpä häpeissään entiselle sijalleen lämpiävän uunin eteen. — „Antakaa anteeksi, että minä tässä vähän liiemmältä rietaannuin, mutta ei herran pidä siltä siitä minua — — en minä ole keltään nuottia kuullut, en ole kuullut luettavan enkä laulettavan — kukapa näitä laulaisi? — Mutta kun minä niitä rupesin lukemaan, niin sitten tuli minulle nuottikin sanojen mukaan, liekö oikea vai ei! — Minulla on semmoinen kimpoilevainen luonto, että kun se vaan näin hyppelemään pääsee, niin ei tahdo heretä ja sillä ovat ihmiset monta kertaa nauraneet.“

Hän jäi istumaan, pää käsien väliin painettuna enkä minä tiennyt, mitä hänelle vastaisin. Hän luuli varmaankin tuossa innostuksissa ollessaan näyttäneensä naurettavalta ja jos talonpoika sitä itsestään luulee, että hän on antanut tunteensa tehdä itsensä naurun alaiseksi, silloin hän häpeää itseään sanomattomasti. Olisin, mielelläni jollakin tavalla näyttänyt, ett'en suinkaan pitänyt hänen innostustaan semmoisena kuin hän luuli, mutta sitä on vaikea sanoa, sillä jos sen kerran puheeksi ottaa, silloinhan jo tunnustaa sen huomanneensa, jota toinen ei tahtoisi huomatuksi.

Me olimme molemmat kappaleen aikaa vaiti, kunnes minä jotain sanoakseni, kysäsin, „tunsiko hän muuttaman Alpertti Suomalaisen, joka oli hänkin Pyhäjärveltä ja joka oli minun kanssa yhdessä koulua käynyt?“

„Senkö minun velipuoleni, joka nyt on pappina?“

„Onko hän teidän velipuolenne?“

„Onhan se — eli minähän oikeutta myöten olen hänen velipuolensa. Me olemme kumpanenkin Kankaanpään lautamiehen poikia, vaikka

Toinen on keinussa soudettu,

Toinen on lehdosta noudettu,

Toisen äit' oli vihille viety,

Toisen kantaja piikana pietty.“

Hän vaipui jälleen äänettömyyteensä ja tuijotteli kankeasti hehkuvaan tulennokseen. — Minä kohensin kekäleitä ja kun muudan paakku taas kimmahdi maahan, nosti hän sen sieltä vikkellästi ja nakkasi takaisin uuniin. Minä siirsin istuimeni likemmä uunin suuta ja istuuduin hänen eteensä.

„Alpertti on nyt pappina“, sanoin minä jonkun ajan kuluttua.

„Niinhän se on“, sanoi hän ja lisäsi sitten verkkaleen, että „pappinahan se on.“

„Tehdäänkö teistäkin pappi?“ — ja hän tarkasteli minua melkein epäillen.

Minä vastasin, ett'en ollut siksi aikonut.

„Minä vaan ilman kysyin“, sanoi hän, „vaan eikö se olisi hyvä virka se papin virka?“ — Hän ei tätä kysynyt, niinkuin muut talonpojan, sydämmellisellä hartaudella, mutta puolella ivalla.

„Mutta miksikä virkamieheksi sitä sitten aijotte, jos ette papiksi?“

Minä en vastannut tähän kysymykseen, mutta kysyin vuorostani, oliko hänestä papin virka todellakin paras virka.

Hän kurkottaui aivan lähelle minua ja puhui melkein supattavalla äänellä, ikäänkuin olisi pelännyt jonkun kuulevan.

„Kuulkaas, hyvä herra . . sanokaas, joka tiedätte, eikö siellä Helsingissä kaikkia typerimpiä miehiä hylätä papin kouluun . . joista ei jaksu muuta tulla?“

Siihen sanoin minä, että „saattaa niitä olla typeriä papeissakin. . .“

„Jos on viisaitakin“, keskeytti hän, „niin, niin — kyllä niissä on viisaitakin, mutta sen minä olen nähnyt omasta velipuolestani, että tulee se pappi typerämmästäkin, kun tullakseen — vai lienenkö minä itse niin typerä, ett'en ymmärrä sitä viisauden merkiksi, josta kerran pappi tehdään. . . (Hänen silmissään vaihteli koko ajan noita omituisia ivan ja pilkan sekaisia väreitä.) —

Vaan toisekseen olen minä sitäkin ajatellut, että mitä-hän minustakin olisi tullut, jos olisi isä pannut velipuolen paimeneen ja laittanut minut kouluun — pappikohan vai mikä?”

„Olisiko teillä ollut halua oppimaan?”, kysyin minä.

„Haluako oppimaan! — Kysykää sitä koulumestarilta, se kyllä tietää sanoa, oliko Sampalla hyvä pää vai oliko huono, ja oliko sillä halua — mutta vainajahan se jo onkin se kumara hartiainen mies. — Vaan saatanhan minä sen itsekin sanoa, että oli minulla silloin pikku poikana jo semmoinen muistikin, ett’ei monella ole. Kun vaan kerrankaan jotain lu’in, niin opin sen kohta melkein ihan ulkoa ja jos kahteen kertaan laskin läpi, niin en sanaankaan takertunut. Ja kun joskus kirkkoon pääsin, niin sieltä tultuani mummolle papin saarnan sanasta sanaan kertosin eikä mitään jäänyt pois. Joka kinkerissä minua kiitettiin ja minä olin jo „viidennessä pääkappaleessa”, kun velipuoli vasta „käskyjä” opetteli. Mutta siitä se kuitenkin pappi tuli ja minusta vaan tämmöinen rentale eikä muuta.”

„Elääkö teillä äiti vielä?”, kysyin minä.

„Äiti haudattiin samana päivänä kuin minut kastettiin. — Mutta mummo riiteli lautamieheltä eläkkeen ja siitä ohtinasta se meitä sitten kotonaan piti. Mummo harjasi talvikaudet liinoja saunassa ja kun minä aloin askarelle kyetä, niin pantiin äpäräpoika karjaa paimentamaan, mutta samaan aikaan laitettiin oikeampi poika kouluun.”

„Ja ettekö sitten saaneet mitään oppia ja lukea?”

„Sainhan minä, minkä sain, mutta jos vähäsen sain, niin enempää teki mieleni. — Siellä lautamieheissä oli sinä kesänä kuin poika syksyllä pantiin kouluun muu-

dan semmoinen maisteri, joka opetti Alpertille rätinkiä ja latinankieltä ja se antoi minulle muutamia kirjoja, kun näki, että niitä niin mieleni teki. Ja se kanssa sanoi, että minulla on pää kuin partaveitsi ja että Alpertti oli paljo tylsäjärkisempi kuin minä — sen se sanoi, kun oli siitä tuskauneena, ett'ei Alperttia saanut tajuamaan, mitä hän sille neuvoi. Vaan kun isäntä kuuli minua viisaammaksi sanottavan, niin esteli se siitä lähtien aina minun lukujani, ja jos milloinkaan kirjan ääressä tapasi, niin kohta muille töille työnti. Alperttiakin oli käskenyt minulta kirjojaan piilossa pitämään, mutta sain minä niitä siltä kuitenkin houkutelluksi ja sitten minä niitä päivät pitkät paimenessa lu'in. Ja kun tulin yön ajaksi karjan kanssa kotiin, niin kerroin kaikille, mitä olin päivällä lukenut — ja useinpa minä Alperttiakin kysymyksillä ahdistelin eikä se aina osannutkaan vastata, vaikka oli kouluakin käynyt... ja minä en. — Vaan kysykääpäs te nyt multa koetteeksi, vieläkö jotain muistaisin!

Minä jouduin tuosta yht'äkkisestä vaatimuksesta vähän hämilleni.

„Mitä kirjoja ne oli, joita lu'itte?“, kysyin minä vähän epäillen.

„Antakaapas olla“ — mietti hän — „olihan niitä kaikenlaisia historioita ja kertomuksia ja muita kirjoja — mutta en minä niiden kaikkien nimiä nyt muista — vaan kysykäähän nyt jotain semmoista, jota pitää tietää, ennenkuin kouluun huolitaan; ehkä minä jotain muistaisin.“

Minä kyselin häneltä yhtä ja toista, niinkuin maailman rakennuksesta, taivaankappaleista ja semmoisesta, ja huomasin, että hänellä oli jokseenkin tarkat

ja perusteelliset alkeistiedot. Hän oli itse tähän omittuiseen tutkintoon varsin innostunut ja silloinkuin hän joka kysymyksen jälkeen vähän aikaa mietti, kattoon katsoen ja peukalonsa kynnellä etuhampaitaan hioen, silloin näytti muut asiat kaikki hänen mielestensä haihtuneen.

„Jos poikana ollessanne osasitte sen, minkä nyt, niin olisitte varmaankin kouluun päässeet, jos olisitte pyrkineet.“

Lapsellinen ilo välähti hänen kasvoillaan, kun hän tämän kuuli.

„Niin, no sitähän ne kaikki sanoivat, jotka minun tunsivat! — Kyläläiset nauroivat lautamiehelle, että pane sinä tuo piikasi poika kouluun ja läitä toinen paimeneen — tästä sen kuitenkin näkyisit pikemmin saavan herran sukuusi, kun sitä siihen niin tingalle tahdot!“ — Se isännän mieltä kaiveli, ja silloin kohta katosi minulta kirjani enkä niitä sen ko'ommin ole saanut, liekö polttanut vai hukuttanutko lie. Alperttikaan ei enää uskaltanut omiaan antaa, kun pelkäsi saavansa selkäänsä.“

„Ettekö sitten enää saaneet lukea mieleisiänne kirjoja ollenkaan?“, kysyin minä.

„Enpä paljon ollenkaan. — Mutta oli minulla kuitenkin yksi kirja ja sen sain minä emännältä, joka aina oli minulle hyvä niin siihen aikaan kuin sitten jalestäpäinkin. — Ei sitä usein tapahdu, että emäntä olisi miehensä lehtolapselle hellä, mutta lautamiehen emäntä olikin toista kuin muut emännät — eikä ne oikein sovussa-kaan tainneet elää. — Se kirja, jonka sain, se oli se sama, jota tuossa äsken luin, ja kun emäntä näki, että minä

kirjoja ikävöin, niin antoi hän sen minulle ja sanoi, että sen saisin omakseni, jos hyvästi pitelisin.“

Minä kysyin kummastellen, mistä emännälle oli Kan-teletar hänelle antaa.

„Niin — se oli näet sillä lailla, että se maisteri oli unohtanut sen lähtiessään kammariin ja emäntä oli sitten korjannut talteensa.“

„Ja hän antoi sen teille?“

„Kutsui minut muutamana pyhä-iltana aittaansa, kun isäntä ja muu väki olivat kylässä, ja pisti sen sieltä käteeni. — ‚Tuoss’ on sulle muudan kirja, josta minä en tiedä, että mikä se on — liekö siinä lukuja vai lo-ruja, mutta tottapahan sinä hyvä lukijaa sen perille pää-set,“ —

Minä kätkin kirjan poveeni ja juoksin samaa päätä mummon luo saunaan. Mummo siellä saunan kynnyk-sellä koetteli kaksien lasiensa kanssa virsikirjaansa lu-kea, mutta minä sanoin, että hän katselisi ja sanoisi minulle, milloinka isäntä tulee kotiin, ett’ei se tulisi ot-tamaan pois tätä kirjaa, jonka emäntä antoi. — ‚Mikä kirja se on?’, kysyi mummo. — ‚Mikähän lie’, sanoin minä ja rupesin sitä lukemaan. . . Minä ensin lu’in hiljaa, mutta kun se oli minusta niin somaa, niin kiihdyin jo kohta ääneenkin lukemaan. — ‚Kuule, poika, seisooko sitä tuota siinä sinun kirjassasi?’, kysyi yht’äkkiä mum-mo, joka lieenee minun lukuani kuunnellut. — ‚Seisoo-han tässä — eikös se ole somaa, mummo?’, sanoin minä ja olin ihan ihastuksissani. — ‚Lueppas uudelleen se, minkä äsken lu’it’, sanoi mummo hyvin ankaralla ää-nellä, ‚mutta elä huuda niin, että kuuluu ympäri maa-ilmaa.‘ — Minä aloin lukea mummolle sitä runoa, joka

on tuolla kahdennella sadannella ja kolmannella kolmatta sivulla lehden oikealla yläpuolella — minä muistan sen vieläkin . . .

Ukko kultainen kuningas,
 Hopiainen hallitsija,
 Ota kultainen kurikka,
 Eli vaskinen vasara,
 Jolla korvet kolkuttelet,
 Salot synkät sylkyttelet,
 Yhtenä kesäisnä yönä,
 Ehtoyönä ensimmäisnä!
 Käyös korvet kolkutellen
 Syrjävieret sylkytellen;
 Aja vilja vieremille,
 Aukeimmille ahoille
 Minun metsipäivinäni,
 Erän etsiaikoinani. —

„Eikös tämä ole somaa, mitä tässä seisoo — ja tämä kirja on minun oma?“, sanoin minä riemuavalla mielellä mummolle, mutta mummo istuutui totisen näköisenä minun viereeni saunan penkille ja sanoi ankaralla äänellä: „upota lähteesen se kirja, koska siinä tuommoisia seisoo, upota hetikohta!“ — „Minkätähden?“, kysyin minä ja painoin kirjan kainalooni — „emäntä antoi?“ — „Vaikka kohta . . . mutta siinä seisoo Ukosta ja jos sen saa kirkkoherra tietää, niin pistetään sinut jalkapuuhun eli pannaan mustaanpenkkiin istumaan.“ — „Minkätähden?“ kysyin minä taas, kun en ymmärtänyt. — „Sentähden, että se on semmoinen epäjumala se Ukko ja joka siitä puhuu ja sitä rukoilee, se pannaan jalkapuuhun istumaan

ja menettää kunniansa. — Sillä lailla kävi ukkovaarillekin. — Minä en sitä sittenkään ymmärtänyt, mutta mummo kertoi, että kun hänen ukkovaarinsa oli rukoillut ihan noilla samoilla sanoilla, jotka tuossa kirjassa seisoo .. sitä ukkoa .. joka ei ole pirua parempi ollenkaan .. niin oli kirkkoherra sen saanut tietää ja panettanut ukkovaarin jalkapuuhun. — ,Eikä se sitten saanut ripilläkään käydä moneen vuoteen .. eikä kelvannut enää milloinkaan .. ei kummiksi eikä vieraaksi-mieheksi.‘ — ,Enkö minä sitten saakaan lukea tätä?‘, kysyin minä itkien mummolta — ,mutta minkätähden ne sitten panevat kirjaan semmoista .. onhan ne sen tähän kirjaan panneet .. minkätähden sitä ei saa lukea ..?’

Mummoa mahtoi sääliittää tuo, että minun ainoa kirjani oli semmoinen, jota ei saanut lukea ja kun hän pyyhki esiliinansa helmalla kyyneleitä silmistäni, näytti minusta, että hänen omatkin silmänsä vettyivät — vai liekö ne vanhuuttaan vettyneet. — Vähän ajan päästä hän jo sitten sanoi, että ,en minä häntä nyt sentään tiedä — ehkä se nyt ei enää teekään mitään, koska on jo kirjaankin pantuna — ja vanha kirkkoherra on kuollut. .. Mutta elä sinä sitä kirjaa tuo tänne ihmisten näköisälle. .. saatat lukea metsässä yksiksesi, jos mielesi tekee .. ja heitä sinne jonnekin kuivaan kohtaan, kun tulet iltasilla kotiin — ettei kastu.‘ — Ja kun minä huomen aamuna taas läksin paimeneen ja panin tuon kirjani eväskontin pohjalle, niin sanoi mummo, että ,pidä sitä nyt hyvästi eläkä revi, koska sen olet emännältä saanut.“

„No, te ette varmaankaan sitä repineet, luulen ma?“

„No, sen nyt tietää, että eheänä se pysyi! — Konttissani minä sitä säilyttelin monen tuohilevyn välissä,

ett'ei kulkiessani kastuisi — ja kun lehmät ennättivät syön-
nösmaikoilleen asettua, — niin minä jonkun ison kiven ku-
peelle mahalleni heittäysin ja luin ja tavailin ja opette-
lin ulkoa. Joskus aina kuulostelin, kalkattiko kellok-
kaan kello notkossa ja sitten tuohitorveenkin törähtin,
että karhu pysyisi loitommalla — eikä se milloinkaan mi-
nun karjaani tullutkaan, vaikka likeltä kulki. — Ja
kun sitte olin jonkun tuommoisen runokappaleen ulkoa
oppinut, niin kapusin minä kivelletä eli kiipesin korkeaan
kuuseen ja lausuin sitä sieltä metsän väelle eikä sil-
loin enää mieleeni johtunutkaan, että mummon ukkovaari
oli saanut jalkapuussa istua. Minä vaan laskettelin kir-
jan mukaan ja kun siitä loppui, niin panin omiani lisäksi.“

„Omia runojanneko?“

„Ei ne runoja olleet eikä mitään — kaikenlaisia
tyhjiä pajatuksia vaan. — Vaan ne oli ihania aikoja ne
eikä ne koskaan takaisin tule.“

„Eihän lapsuutensa viattomia päiviä koskaan tässä
elämässä takaisin saa“, lisäsin minä siihen.

„Niin minulle on aina käynyt, että kun olen on-
nen korkeimmalla kukkulalla olevinani, niin silloin sieltä
luiskahdan alas kuin lumi puun oksalta suvi-säällä.“

Minä sanoin, että „niinpä se on minunkin useimmi-
ten käynyt.“

„Onko herrallekin niin käynyt? — No, samahan
taitaa olla kuninkaan kuin kerjäläisenkin.“

„Mutta kuinkas teidän sitten kävi?“, kysyin minä,
uteliaana tietämään enempiä tuon miehen elämästä.

„Kuinkako sitten kävi — niin, sitten kävi sillä
lailla, että kun minä tulin kuudennelletoista, niin loppui
eläkkeen anto ja mummo laitettiin pitäjätä kiertämään.“

„Entäs te?“

„Minä jäin vielä paimeneksi vähäksi aikaa, mutta en minä kauan ollut kun jo tuli lähtö minullekin. — Se oli, näetsen, sillä lailla, että minä kerran, kuinka lienen, olin unhottanut sen kirjani konttiin, enkä kätkenytkään sitä metsään. Sieltä olivat piiat sen löytäneet ja vieneet isännälle, jolle olivat sanoneet muiden talojen paimenilta kuulleen, että minä metsissä kiville ja kannoille saarnailin ja veisasin semmoista, jota ei kukaan tiennyt, mitä se oli — ,liekö se sen tästä kirjasta oppinut‘, olivat sanoneet — ,katsokaapas, isäntä, mikä kirja se on . . se oli sen kontin pohjalla tuohiin käärittynä.‘ — Tuolla lailla olivat piiat kannelleet — emäntä sen mulle sitten jälestäpäin kertoi — ja isäntä tukisti minua ja otti kirjan pois. — ,Kuka sen tietää, jos sinä sen olet mistä varastanut — sitä pitää kirkossa kuuluttaa‘, sanoi hän mulle . . eikä, pöllö, osannut kannesta lukea maisterin nimeä.“

„Mitäs te silloin?“

„Mitäkö minä! — En muuta kuin läksin itsekseni paimeneen, itkien, kun ei nyt ollut, millä aikansa siellä kuluttaisi. Minä ajoin karjan koleaan korpeen ja ajattelin, että olkoot. .! — Mutta kun itku oli vähän karvasta mieltäni lauhduttanut, niin sitten jo rupesin muistelemaan niitä lauluja, joita siinä kirjassa oli, joka oli minulta ryöstetty. Monta minä niistä ulkoakin muistin ja hyräilin siinä itsekseni, kun istuin kaatuneen korpikuusen tyvellä. Vaan kun en enää muutamata kohtaa muistanutkaan ja laulu katkesi siihen, niin tuli mieli pahaksi uudelleen ja katkeroitu katkeroitumistaan. — Minä koettelin sitten aukkopaikkoihin omia sanojani so-

vitella ja ihmeekseni se onnistuikin, niin että kun huomenna taas samaa laulua laulelin, niin se sujuikin kokonaan enkä minä enää huomannutkaan, mikä siinä oli omaa ja mikä ei — kaikki tuntui siltä kuin olisi se ollut sitä, jota kirjassakin oli.“

„Ja sillä lailla tuli teistä siis runoniekka?“

„Mikähän lie tullutkin — on ne muutamat minua tainneet siksikin sanoa, mutta siitä alkaen minulla oli ainainen halu aattelemaan ja itsekseni puhelemaan kaikesta, mikä mielessäni liikkuu, sillä lailla, että siitä aattelin ja puhelin, niinkuin olisin tuota kirjaa lukenut. Sydämessä tuntui sitten aina semmoista alituista ahdistusta ja kurkkua painoi niin kummallisesti, että se pakoitti laulamaan. Ja kun olin vähän aikaa laulanut jotain, niin kohta jo helpotti. . . Vähitellen alkoi tulla mieleen ihan omia sanoja ja niitä oli paljon hauskempi laulaa kuin kirjan sanoja. Ja kun yhä paremmin sillä lailla alkoi osata laulun mukaan ajatella, niin sitä enemmän sitä sitten sillä lailla ajattelikin . . enkä minä välistä pitkiin päiviin muulla lailla ajatellutkaan.“

„Minkälaisista asioista te sitten lauloitte?“, kysyin minä aina kasvavalla uteliaisuudella.

„Minä lauloin kaikenlaisista, mitä vaan mieleeni tuli. Kun kuulin käen kukkuvan, niin aattelin minä, että mitähän se kukkuu ja sitten jo siitä itse lauloin, että

Mitä kukut käki kulta,

Ilottelet ilman lintu,

Helakasti helkyttelet?

Kukutko sinä minulle,

Kaimallesi kaiuttelet,

Vai etkö aattele minua,
Paimenpoikaa pienokaista,
Karjan kanssa kulkevaista — —

Semmoista se oli se laulu, mutta välistä olin minä olevinani Muurikki ja kun tultiin hyville ruokamaille, niin silloin minä taas lauloin näin:

Hyvä on mulla Muurikilla,
Kellokkaalla köllytellä,
Kun on ruohoa runsahasti,
Vihantata viljavasti —
Sitten on lysti lypsyll' olla,
Maha täynnä märehdellä — —

Ja vielä minä kirkostakin lauluja tein, joka metsän yli näkyi sinne Rajamäen ahoille, joilla karja kulki:

Kaunihit on nuo kirkon ristit,
Pyhät pallot paistavaiset,
Iltaruskon riutuessa,
Kun ne kauas kuumoittavat
Heloittavat halki ilman — —

ja sitten sitä vielä tuli kuinka pitkältä . . ja oli siinä sanottu jotain jumalasta ja taivaan enkeleistäkin . . mutta en minä nyt niitä kaikkia enää muista.

Kun olin tuolla lailla oppinut laulamaan, niin alkot mieleni tehdä sitä muidenkin kuullen tekemään. Ajattelin, että mitähän ne muut pojat sanoisivat, kun kuulisivat, että minä osaan tehdä lauluja. . . Mutta muut pojat vaan minuun suurilla silmillä katsoivat, kun rupesin heille laulamaan, ja sanoivat, että 'onko se tuo Samppa tullut paimenessa hulluksi vai mikä sitä riivaa?' —

„Sehän sanoo olevansa Muurikki“, pilkkasi se räähkämäisin ja typerin renkipoika ja muut ne sillä nauroivat. — Mutta oli minulla yksi ystäväkin, se oli toisen talon paimenpoika, ja se sanoi, että „mitä sinä niille menet kaikkia puhumaan, mitä siellä metsässä aattelet!“ — Enkä minä sitten enää heille sanaakaan sanonut enkä itseksenikään laulujani laulanut. — Mutta siitä lähtien alkoi mieltäni karvastella joka kerta kuin olisi tehnyt mieleni laulamaan ja sitten minun myöskin teki mieleni näyttää heille, että kyllä minä kuitenkin olin vikkelaapäisempi kuin kaikki ne muut, jotka tuskin lukeakaan osasivat eivätkä laulaa ollenkaan .. muuta kuin mitä muilta kuulivat. Ja silloin myöskin minun mielessä kaikui päiväkaudet kaikki, mitä se maisteri oli minusta sanonut ja mitä muut kyläläiset, että nimittäin minulla oli parempi pää kuin Alpertilla ja että minusta olisi saattanut tulla yhtä hyvä herra kuin hänestä .. ehkäpä vähä parempikin. — Niin, mutta se oli nyt näin ja sentähden minut ajettiin lautamiehestä pois. Kun minä kerran taas tulin poikajoukkoon, kun ne kylän kentällä koppia löivät, niin rupesin minä laulamaan muutamata laulua, joka viikon kuluessa oli minun mielessäni si'innyt ja siinä laulussa laulettiin „ylpeästä isännästä ja sen tuhmasta pojasta“. Se oli ajateltu ja tehty Alpertista ja isästä, vaikk'en minä kumpasenkään nimeä maininnut. Sen olin korpia kuleksiessani vähitellen ko'onnut, yksi sana ja sanansointu oli yhtenä päivänä toiseensa liittäynyt, toinen sana toiseen, ja sillä lailla oli siitä tullut laulu. . Minä sen ensin lauloin sille ystävälleni ja se sanoi, että „laulappas koetteeksi kuitenkin tuo laulu muillekin pojille . . se on toisenlainen kuin ne entiset . . ehkä ne nyt ei sille

naurakaan ja jos nauravat, niin — tapellaan me yhdestä puolin. — Mutta kun pojat kuulivat minun sitä laulavan, niin herkesivät ne kaikki koppisilta ja kokoontuivat minun ympärilleni. — ‚Mitä se Samppa nyt taas laulaa?‘, kysyivät toiset, mutta toiset sanoivat siihen, että ‚olkaahan vaiti — kuunnellaanhan‘. — ‚Keneltä sinä olet tuon oppinut?‘, kysyivät ne multa melkein yhteen ääneen, kun olin lauluni loppuun laulanut eivätkä ensin uskoneet, että se oli minun oma tekemäni. Mutta sitten ne sen uskoivat, kun ystäväkin vakuutti, ja minun piti istuutua heidän keskeensä kentälle sitä heille uudelleen laulamaan, että ‚hekin sen oppisivat‘. — ‚Ei sitä vaan olisi uskonut tuommoiseksi mestariksi tuota Sampaa!‘, ihmettelivät ne nyt siinä toisilleen ja lauloivat minun mukaani sitä laulua. . .

Tuo kiitos se tuntui minusta niin hyvältä, että ääneni vapisi, kun lauloin. Mutta sitten ne alkoivat minulta kysellä, että ‚mistä hitosta sinä noin sattuvia sanoja olet saanut, jotka pistävät kuin naskalit?‘ — Minä rupesin heille tuossa sitten kertomaan, että kun isäntä oli minulta kirjani vienyt, niin tuli minulle kosto mieleen ja kun en muuta osannut, niin sitten se melkein ihan itsestään syntyi tämä laulu metsässä. — ‚Se oli oikein — mitäs hän tarvitsi viedä sinun kirjojasi‘, sanoivat pojat ja olivat nyt kokonaan minun puolellani. He katselivat minua kauan aikaa eivätkä puhuneet mitään ja minusta näytti, että ne minua ihmettelivät. — ‚Laulappas nyt niitä muitakin laulujasi‘, sanoi Antti, se minun ystäväni. — ‚Laula nyt‘, sanoivat muutkin. — Minä ajattelin, että ehkä ne nyt niitä muita parempiakin lauluja kuuntelevat eivätkä ehkä enää niillä nau-

rakaan. — Eikä ne nyt enää nauraneetkaan, mutta sanoivat vähän ajan päästä, että „elä sinä nyt niitä — laula sitä ensimmäistä, se on paljoa somempi“. — Ja sitä minä sitten taas lauloin ja polttelin toisten poikain piipulla, vaikka en ennen vielä milloinkaan ollut tupakoinut. — Mutta siitä päivästä pitäen minun arvoni kohosi ja kun minä sen huomasin, niin en päiväkausiin metsissä muuta miettinytkään kuin tuommoisia pilkkalauluja. Ne muut lempeämmät laulut ne eivät nyt usein enää mieleeni muistuneet.“

Minä kysyin, eikö hän ehkä muistaisi tuota laulua ja pyysin hänen sitä minulle laulamaan.

Mutta hän ei tahtonut.

„Enkä minä häntä enää kaikkea muistakaan.“

Minä olisin mielelläni halunnut kuulla tuota hänen ensimmäistä katkeran mielensä tuotetta, mutta se nähtävästi ei häntä huvittanut ja siksi en minäkään huollinut häntä sen enempää kiusata.

„Ja tämän laulun tähdenkö teidät sitten ajettiin lautamiehestä pois?“, kysyin minä hetken kuluttua.

„Tämän laulun. — Se kun tuli isännän korviin — kuinka lienee tullut, sitä en minä vielääkään tiedä, mutta ainahan niitä kertovia on — niin piti minun lähteä. Sunnuntainako lienee sen kylällä kulkiessaan kuullut — maanantai-aamuna laitettiin minut mieron tielle. Minä olin juuri paimeneen lähdössä, kun isäntä tuli tuvan ovesta vastaan ja sanoi heti, että „vai sinä, sen heittiö, joudat mennä muuanne kieltäsi pieksämään. — No? — Luista ja luista paikalla tiehesi tästä talosta eläkä toista kertaa tule!“ — ja sen sanottuaan paiskasi hän oven kiinni niin että sirpit porstuan naulassa kalahtivat ja

minä jäin seisomaan porstuaan. Mutta emäntä tuli aistasta, jossa oli ollut paimen-konttiani täyttämässä. Hän antoi sen minulle ja saattoi sitte veräjälle asti. — „Tuoss’ on sinun paimen-evääsi.. ja kontin saat kanssa pitää. — Eläkä ole kovin pahoillasi, kyllä ne ihmiset sinua auttaa . . . ja Jumala suojelkoon sinua, poikaparkaa!“ — Minä otin kontin enkä muista, tokko kiitinkään emäntää, vaikka kyllä kai hän sen olisi ansainnut, mutta mieleni oli katkeruudesta ja pahasta mielestä ihan jähmetyksissä eikä olisi suurinkaan hyvä sillä kertaa sydänalaani sulamaan saanut. — Lehmät olivat vielä tarhassaan yöllisillä tiloillaan ja kun kellokas näki minun menevän, niin lähti se perästä kävellä köllyttelemään niinkuin aina ennenkin. Minä heitin sitä kalikalla, mutta kun se ei sattunut, niin sieppasin kiven ja nakkasin sillä. Se kun sattui kylkeen, niin lehmä ynähti ja jäi siihen seisomaan. Se oli paha työ semmoiseen järjetöntä luontokappaletta kohtaan, mutta minä olisin sillä hetkellä voinut vaikka kirkon ikkunat säpäleiksi heittää“.

„Ja niin te läksitte lautamiehestä?“

„Niin läksin ja läksin, että paikat soi! Minä kylän kautta kuljin ja kulkiessani lauloin sitä laulua, jonka tähden olin mieron varaan joutunut. Useimmassa talossa oli akkaväki lypsyllä ja kaikki ne nousivat rainta kädessä minun jälkeeni katselemaan. — „Mikä sillä lautamiehen paimenella nyt on?“, kuuluivat ne toisilleen sanovan. Miehet seisottivat hevosensa ja istuutuivat aatran kurjelle minun menoani kuuntelemaan, mutta minä vaan niiden kaikkein ohitse riensin enkä huolinut mistään.

Kyllä sinut, rikas rosvo, kosto vielä tapaa —
 Piru istuu rekehes' ja helvettiin sun ajaa,
 Piru istuu rekehes' ja helvettiin sun ajaa —

niin minä lauloin ja huusin, kun konttia pääni yli heilutellen kylätietä juoksin...“

Tähän asti oli vieraani elämästään kertoessaan ollut rauhallinen ja tyyni — joskus vaan hän innostui ja silloin tällöin myöskin joku katkera piirre hänen kasvoilleen ilmaantui, mutta kun hän nyt tuosta karkoittamisestaan ja lähdöstään kertoi, niin hän kiihtymistään kiihtyi, ja kun hän viimeistä puhui, niin hän kädellään olkansa yli hujahdutti ja näytti siltä kuin hän nyt uudelleen olisi tuntenut kaikki ne samat katkerat tunteet kuin silloinkin...

„Vaan tämä poika ei silloin surru eikä sure nykkään — Yksi sill' on ystävä ja siitä se paljon tykkää...!“

Hän oli noussut taaskin seisoaalleen ja viimeisiä sanoja laulaessaan hän suureksi kummastukseksi veti taskustaan saman viinapullon, joka hänellä äsken oli torillakin ollut, ja kaatoi siitä pitkän kulahduksen kurkkuunsa. Sitten ojensi hän sen minulle. Kohteliaisuudesta otin sen ja olin ryypäävinäni minäkin, mutta kun sen taas takaisin hänelle tarjosin, odotti minua jo näin kuuluva pätkä, jonka hän samassa silmilleni heitti:

„Teistä on tämä tuhma juoma, minust' on tämä mettä — Mutt' ei sitä siltä tarttis mua kielellään noin pettää —“.

Hän oli huomannut, että minä ryypätessäni pistin kieleni pullon suun eteen ja siitä näki hän hyväksi tällä

tavalla minua huomauttaa. Minä pelkäsin, että hän tästä loukkaantuisi, mutta sitä ei hän tehnyt. Hän vaan minulle veitikkamaisesti iski silmää ja katsoi minuun hienon-veitikkamaisesti hymyillen, ikäänkuin olisi tahtonut sanoa, että „saitpas siinä — pidä hyvänäs!“ — Sitten keikisti hän taas pitkän kulahduksen kurkkuunsa, mutta kun hän sitä kerran vielä tahtoi tehdä, rohkenin minä tarttua hänen käsipuoleensa.

„Kuulkaa, elkööhän enää ryypätkö!“

„Minkätähden ei?“, kysyi hän, mutta ei kuitenkaan ryypännyt. — „Se tekee niin hyvää, ja kun on sydänala katkerasta mielestä turvoksissa.. niin se heti sulaa, kun laskee sinne tätä.. ja sitten on niin helppo olla.“

„Ei se keino auta. — Jos hetkeksi auttaakin, niin sitä pahemmin turpoo toisen kerran.“

„Ryypää sitten toisella kertaa sitä enemmän.“

„Se on heikkoutta sillä tavalla itselleen lohdutusta hankkia.“

Hän jäi hetkeksi miettimään ja sanoi sitten, että „niinhän ne uskovaisetkin sanovat... lihan heikkoudeksi“. — Ja vähän ajan päästä lisäsi hän verkalleen: „saattaapa — olla — tottakin.“

Sen sanottuaan laski hän pullon lattialle ja siirsi sen, toisaanne päin katsoen, jalallaan tuolin alle.

„No, kertokaa nyt, kuinka teille sitten kävi“, sanoi minä, katkaistakseni syntynyttä äänettömyyttä.

„Mitäpä siitä enää kertoisin“, sanoi hän alakuloisesti.

„Miks'ette kertoisi enää?“

„En tiedä, vaan ei minua haluta — ja mitäpä herra minun kertomuksistani.“

Minä sanoin, että suuresti haluaisin kuulla, kuinka hänen sitten kävi, kun hän joutui isänsä talosta pois ja kysyin, eikö hänestä itsestäänkin ollut hauska muistella entisiä aikoja.

„Onhan se hauska kertoa sille, joka niin hartaasti kuuntelee kuin te“, sanoi hän, „eikä kukaan muu ole minun kohtaloitani kehdannut loppuun asti kuunnella, jos olisinkin joskus niitä humalan tuulella juomatoverileni kertonut. — Mutta silloin ei ole hauska kertoa, kun kerrottava on niin kovin mitätöintä, niinkuin minun elämänikin siitä alkaen, johon lopetin. Ei herrakaan sitä kehtaisi kuunnella — itsestä se kyllä hauskalta tuntuu, mutta syrjäinen ei siitä iloaan löydä.“

„Mutta eikö teillä sitten enää koskaan iloisia päiviä ollutkaan?“

„Olihan niitäkin.“ — Hän hymyili katkerasti ja viittasi tuolin alle, jonne oli pullonsa pannut. — „Mutta en minä heti vielä juomaan ruvennut, kun talostani läksin. Siksi olin silloin vielä liiaksi pieni ja juoppouden tauti se vasta sitten ihmiseen tarttuu, kun sen sydänala herkiää itkuun sulamasta. Silloinkuin kylän läpi lautamiehen talosta juoksin, silloin oli sydäналani niin katkeruutta täynnä, että sitä ihan pakotti, mutta kyyneelten kanssa se vielä sillä kertaa suli. Kun minä kylän laitaan ennätin, niin istuuduin siellä virstapatsaan juureen maantien viereen ja siinä minulta itku pääsi, pääsi pitkä ja äänekäs itku, vaikka sitä kuinka olisin pidätellä ko'ettanut. Vaan lapsi on lapsi, ja kun se on aikansa itkenyt, niin se tahtoo voileipää ja niinpä minäkin siinä kyyneelten vielä vuotaessa emännän eväistä nälkäni sammutin“

„Mutta minne te sitten jouduitte — ette kai maantielle jääneet?“

„En minä juuri maantiellekään jäänyt. — Istuin aikani paikoillani maantien vieressä ja katselin entisiä olosijoja, sillä se virstapatsas oli mäen rinteessä ja siihen näkyi paljon maailmata: kaikki kylän pellot, talot ja koko järvi. Mutta sitten kun toisten talojen paimenet kulkivat lehmineen ohitseni, lyöttäysin minä heidän matkaansa ja kuleksin vielä sen päivää paimenessa ja laulelin niille laulujani ja olin iloisempi kuin milloinkaan ennen. — Vaan sitten minä läksin mummoa kuulostelemaan, että missä paikoin hän pitäjästä kiersi ja kun hänet löysin, niin ruvettiin yhdessä kulkemaan ja kulettiin se kesä ja vähä syksykin vielä. Minun oli aina ennen kerjäläiset surkeikseni käyneet ja niin olin ajatellut, ett'ei sen pahempaa mahda olla kuin talosta taloon kiertää ja leipäpalaistaan anella. Mutta ei se niin pahaa ollutkaan ja välistä oli oikein hauskaakin. Minä paljon silloin maailmaa näin, kuulin monta asiaa, joista en ennen ollut tietänyt mitään ja silloin minä ensikerran kävin täällä kaupungissakin. Mutta se oli kaikista hauskinta, kun minun joka talossa, mihin vaan tulin, piti laulaa. Kaikki ihmiset jo tiesivät, että minä sitä tehdä osasin eikä ne minulle missään rauhaa antaneet. Jos ei olisi mieleni laulamaan aina tehnytkään, niin sanoivat, ett'et saa palaista, jos et laula, ja kun minä silloin kysyin, että mistä minä laulan?, niin sanoi mummo: laula sinä vaan siitä lautamiehestä, kyllä se sen sietää. — Minä lauloin ja ihmiset nauroivat, sillä lautamiehellä ei ollut ystäviä paljo missään. Ja siihen aikaan minä en paljo muuta tehnytkään kuin lau-

luja mietiskelin — ja niitä alkoi tulla yhä parempia kuta enemmän minä kuulin semmoisia lauluja, joita en itse ollut tehnyt, mutta joita muut lauloivat. Niiden nuotiin minä sitten uusia tein, mutta välistä minä tein rivojakin, niin että kun mummo kuuli niitä minun laulavan, sanoi: „hyi mitä sinä laulat, etkö toki häpiä!“ — Vaan minä en paljon mummosta välittänyt, kun tiesin, että hän ei voisi ilman minua tulla toimeen. Hän oli tullut sokeaksi ja minun piti häntä kepin päästä taluttaa. En välittänyt paljon mummosta, sillä rivoilla lauluilla ihmiset enemmän nauroivat ja niistä joku humalainen välistä kopekankin antoi. Sillä lailla sitä joku aika kulettiin ja minä ennätin jo niin siihen elämään rakastua, ett'en enää tahtonut muuhun taipua-kaan ja siitä lähtien se lienee minun veriini jäänytkin se ainainen kuleksimisen halu.

Muutaman ajan kututtua kuoli mummo ja haudattiin neljän maalaamattoman laudan välissä yhteiseen hautaan. Minä itkin silloin katkerasti ja

Suru syöntäni puristi,
Kaiho kaiveli minua,
Kun multa arkulle kopahhti,
Kivi kirstun kannen päälle. —

„Mitä sinä nyt siitä itket — et tarvitse enämpi peräsäsi talutella“, sasoivat ihmiset minulle, mutta itkin minä kuitenkin ja mieleeni alkoi muistua niitä Kantelettaresta opituita lauluja, joita en kaukaan aikaan ollut laulellut. Niitä minä, yksikseni talojen väliä kulkiessani, laulelin enkä pitkään aikaan ajatellut enkä tehnyt muita hävyttö-
mämpää lauluja. Vaikka mummo minusta oli usein ollut vastuksina ja vaikka sitä usein olin toivonut, että

häntä pääsisin kulettamasta, niin kuitenkin sitä nyt tuli kova kaipausta. Nyt tuli kotiakin ikävä, omaa kotia, jossa saisi olla ja asua eikä tarvitsisi kuleksia pitkin maailmaa. Välistä tuli niinkin ikävä, että tietä kulkiessa vesikarpalo poskelle vierähti, mutta minä koetin lohdutella mieltäni sillä, että rupesin lauluja ajattelemaan. Silloin tuli tällainenkin laulu tehdyksi, jota nytkin vielä moni kulkupoika yksikseen laulaa. — Laulanko minä sen teille?”

„Laulakaa — tietysti!”

Ja hän rykäsi ja lauloi sitten surullisella nuotilla tämän laulun:

„Laulaa linnut lystissään,
Kun kesän kukat loistaa,
Vaan kun joutuu syksysää,
Niin laulun into on poissa.”

„Vaan ei mua laulata —
Ei niin hyvää säätä,
Kun ei ole tietä kotia,
Ei maitse eikä jäätä.”

„Talvella tiet on ummessa,
Kesällä rahkasoina,
Teitten suut ovat tukossa
Ja pieninä vesakoina.”

„Vaan itkien en etsikään,
Jos ei tuota löydy,
Jos vaikka minne meniskään,
Niin eihän tuostaan köyhdy;”

„Vaikka minne menisi,
Vaikka Ameriikkaan asti,
Tuskin asiat kävisi
Paljoa paremmasti.“

„Sillä laululla minä mieltäni monesti lohduttelin, niin-
kauan kuin ikävätä kesti. Mutta kauankos sitä kesti!
Minun mieleni on aina läikähdellyt yhdestä tunteesta
toiseen enkä minä yhtä perää osaa kauan surra enem-
män kuin iloitellakaan. Ja jos välistä kaive kauemmin
mielessäni viipyykin, niin sitä rajummin sinne sitten
ilot tunkeuvat, kun tulee muutetten aika. Sitä olen
usein ajatellut, että lieköhän muidenkin niin — en tiedä.

Mummoa minä surin eikä minulla muita surtavia
ole tässä maailmassa ollutkaan paitse kun olen joskus
omaa kohtaloani surrut. Mutta kohta sekin haihtui ja
minä aloin uudelleen entisenä miehenäni kulkea. Poika-
nen minä vielä silloin olin, en kelvannut palkkarengiksi
enkä ruokapalkkoillakaan palvelemaan ruvennut. Meitä
lyöttäytyi silloin kolme- neljä poikaa yhteen joukkoon
ja me rupesimme laulumatkoilla kulkemaan. Markkina-
paikasta markkinapaikkaan, pidoista pitoihin sitä kulet-
tiin ja yhteen ääneen laulettiin. Me osasimme kaiken-
laisia lauluja laulaa, hyviä ja kauniitakin, mutta niitäpä
emme paljo muualla laulaneet kuin yksin kulkeissamme
ja herrastaloissa. Vaan rivoja ja ruokottomia, niitä lau-
lettiin kylissä ja kartanoissa ja niistä sitä enimmäkseen
elettiin. Me laulettiin vanhoja ja uusia lauluja, mitä
viisuja mistäkin opittiin, ja laulettiin niitä minunkin te-
kemiäni, joihin yksissä miehin keksittiin nuotti. Kun
heräneeihin taloihin tultiin, veisattiin virsiä ja niistä ta-

loista annettiin meille parhaiten ruokaa. Vaan siivolla sitä piti silloin olla ja jos ruman sanan sanoi, niin heti käskettiin pois.

Minä olin siihen aikaan puolivälissä toistakymmenen vanha ja silloin jo pääsin ensikerran viinan makuun — piipun minä jo mummon eläessä laitoin ihan omituisen. Se oli siihen aikaan muutamassa leikkuutalkoossa kun minä ensikerran olin humalassa ja sen kerran minä muistan aina, vaikka monet muut myöhäisemmät humalat jo ovatkin unohtuneet. Sen talon yhdenikäinen poika oli, mistä lie, saanut puolituoppisen viinaa käsiinsä, vaikka olikin heränneen isän poika, sillä sen talon väki, jossa talkoota pidettiin, oli herännyttä väkeä. Sen kanssa me pojat, minä ja ne minun laulukumppanini ja moniaita muita, juoksimme pellonpientarelle. Siellä tehtiin tuohesta liuha ja siihen kaadettiin viinaa, mutta minä en osannut alussa ryypätä muuta kuin veden seassa ja karvaalta se sittenkin maistui. Mutta ennenkuin viina loppui, niin minä jo ottelin putelin suulta kuin vanhat juomarit ja sittenkuin siitä kaikki oli lopussa, paiskasin minä sen säpäleiksi kiveen. Puteli oli talon pojan ja se siitä suuttui ja ne muutkin uhkasivat antaa minulle selkään, mutta silloin minä löin yhtä korvalle. Siitä olisi ehkä tullut tappelu, mutta ne muut, lienevätkö sitä pelänneet, että pihaan kuuluisi, juoksivat tiehensä ja haukkuivat minua mennessään „hurtaksi“. Minä lähdin heitä perästä ajamaan, mutta kun jalkani kompastui ensimmäiseen kiveen ja minä kaaduin, niin en enää muistanut mennäkään. Käännyin takaisin ja hoipertelin pihaan. Siellä huomasiivat kohta kaikki, mikä minulla oli ja kysyivät, että „mistä se poika on viinaa saanut?“

— ,Tuolta lähteestä — tuolta — liuhalla — putelin kanssa' — sopersin minä, kun olisi pitänyt sanoa „putelista liuhan kanssa“. — Sillä kaikki nauramaan ja minua siitä narraamaan. Minä olin ensin iloinen ja laupias kuin lammas, enkä siitä pitänyt mitään — se oli minusta vaan hauskaa, kun ihmiset nauroivat sillä, että kieleni välistä puuttui johonkin sanaan. Minä nauroin sitä itsekin ja koettelin silloin aina kirotakin, mutta kieleni takertui taas ärrään eikä lähtenyt kulkemaan. Siitä ihmiset taas yhä enemmän nauramaan ja niitä kokoontui ympärilleni koko talkooväki. Heränneet miehet kieltelivät minua pois, mutta kun talkooväessä oli enemmän surutonta väkeä, niin ne yhä kiihoittivat. Minä rupesin tanssimaan ja rallattamaan heidän keskessänsä ja väliin aina huusin, että, hei, pojat! — hei, nyt minä olen niin iloinen — ja niin iloinen, että hei, pojat — ja minä tanssin, vaikka taivaasen!“ — Mutta silloin joku pisti jalkansa eteen ja minä kaaduin suulleni maahan. Toisten ilo siitä eneni, mutta minulta pääsi itku. Minä tempasin kiven kouraani ja aijoin sillä lyödä päähän sitä, joka oli minut kaatanut, mutta hän pujahti toisten taitse pakoon ja ne ei laske-
neet minua lävitsensä ne muut. Se oli vaan kiusante-
koa minun mielestäni ja sentähden suutuin minä niihin kaikkiin. Minä aloin huitoa nyrkilläni, mutta kovempia nyrkkejä oli edessä ja niihin minä löin käteni kalvosimesta hervoksiin. Kun en muuta sitten tainnut, niin rupesin haukkumaan heitä kaikkia yhteisesti ja joka miestä erittäin. . Toisissa taloissa puhutaan paljo toisien talojen väestä ja semmoinen kylän kulkija kuin minä se kyllä kuulee ja tietää jokaisen heikkoudet ja huonot puolet. Niiden semmoisten puheitten perustuksella olin

minä jo pilkkalaulujakin tehnyt monesta miehestä ja niitä minä nyt siinä rupesin jokaisen silmille nakkelemaan. Ihmeekseni niitä siinä uusiakin syntyi ja sikisi sitä mukaa kuin entiset loppui ja uutta oli tarvis. Ensin kun yhteen sattui ja jos sattui hyvästi, niin toinen sillä nauramaan, mutta kun heti kohta sattui naurajaan ja sitten sen naurajaan, niin eipä enää ketäkään naurattanut: — „Se on humalassa, sika“ — syyttivät minua nyt ne samat, jotka olivat siitä vast'ikään illoan pitäneet. — „Selkäänsä sietäisi, räähkä“ — niin uhkailivat toiset, mutta siitä en minä enää muuta kuin kiihdyin. Pojat alkoivat survia minua ja minä kaaduinkin, mutta siitä minä vaan yhä enemmän jouduin raivoihini. . . Vaan sitten alkoi yht'äkkiä kaikki käydä hämäräksi ympärilläni ja sen vaan muistan, että kuulin jonkun virkkavan toruvalla äänellä: „viekää pois se — mitä te siitä!“ — Liekö se ollut isäntä vai kuka? — Mitä sitten lienen tehnyt ja sanonut, siitä en muista mitään. Mutta kun toisen päivän aamuna heräsin, näin, että olin maannut tallin pilttuussa pehkujen päällä. Kaikki jäsenet ja joka paikka tuntuivat helliltä, mutta erittäinkin pakotti päättä. — Se oli minun ensimmäinen humalani. Hyvä jos olisi ollut viimeinenkin, mutta ei toki ollutkaan — milloinhan viimeinen tulleeakaan —“

„Päättäkää nyt tässä, ett'ette enää koskaan juo itseänne juovuksiin“, sanoin minä niin kiihkeästi kuin olisin ollut jonkun raittiuden seuran lähettämiä.

Häntä näytti vähän ujostuttavan tuo minun hyvän-
tahtoinen huoleni ja minä luulen, että se häntä osaksi
loukkasikin. Jos hän ei olisi ollut niin surullisella mie-
lellä kuin hän näytti olevan, olisin varmaankin saanut

hetikohta kuulla jonkun pistävän muistutuksen runon muodossa siitä, että olisi parempi olla sekaantumatta hänen yksityisiin asioihinsa. Mutta hän kai tukehutti tämän halunsa, ja vastasi:

„En minä kenellekään mitään lupauksia mene antamaan enkä mitään päätöksiä tekemään — tuskinpa itsellenikään enää. . . Ei ne kuitenkaan pysy. — Sitä vaikeampi on sitten vaan olla, kun ne tulee rikkoneiksi. Jo minä olen monta kertaa itselleni vakuuttanut, että nyt en enää juo, en maistakaan, ja kun äsken tuon putelin tuonne tuolin alle työnsin, niin sanoin samalla lailla. Mutta sitä en tiedä, kuinka kauan tätä nyt kestää. . . vaikka on sitä välistä vuosiakin kestänyt. Tein minä semmoisen lupauksen jo ensi kerran silloin kuin ensimmäinen kohmelo päätäni pakotti, mutta estä sinä ohdaketta kasvamasta silloin kuin sen siemen kerran on peltoon päässyt! . . Juurineen se repiä pitää — mutta siihen työhön ei minulla milloinkaan ole ollut voimia kyllin.“

„Niin, niin — mutta kuinka teidän sitten kävi?“

„Vuosikausia minä sillä lailla kasvaessani kuleksin minkä missäkin. Koettelin tehdä työtäkin sen minkä jaksoin ja kun välistä vakiutumaan pääsin, olin minä kauan-kin talossani yhtä perää. Mutta sitten taas tuli kuin tun- kemalla päälleni tuo kuleksimisen halu ja minä taas maita mantereita kiertämään. — Se oli siihen aikaan kuin minä en enää ollut lapsi enkä vielä aikamieskään. Ei minun mielessäni siihen aikaan laulutkaan liikkuneet, en uusia opetellut enkä ennen opituista muistellut. Niistä laulutovereistakin erosin, kun ääni karkeni eikä ottanut juostakseen. Köyhät vuodetkin tulivat ja kun ei työtä saaneet paremmatkaan työmiehet, niin en minäkään nyt

enää kerjätäkään hävennyt. Minä kuleksin kaukana pohjanmaallakin ja usein sain päiväkaudet nälkääkin nähdä . . .

Muutamana kevännä sitten satuin pääsemään tukkityöhön. Siihen aikaan rupesivat talonpojat metsiään myömään ja puita alettiin kulettaa pitkin jokia ja järviä sahoihin ja ruukkipaikkoihin. Tukkityö oli siitä pitäen minun mielityötäni ja sitä minä melkein kaiken ikäni teinkin. Muut ne sitä rahan himosta tekivät, mutta minä tein enimmäkseen siksi, että sain vetten päällä viereskellä enkä minä palkan pienuudesta milloinkaan riitaa nostanut. Vielä nytkin tulee välistä mieleni iloiseksi, kun muistelen sitä huimaa elämää pölkkyjen päällä, vaikka kyllä se ilo välistä karvaaltakin tuntuu, kun kaikkia asioita tarkalleen muistaa. Miestä siellä tuli, toista meni, kaikki hurskaimmassa ijässään ja parhaallaan olevia. — Kun ei vaan olisi juotu niin paljon. — Mutta siihen minulta tahtoi ansioni huveta ja siihen hupeni monelta muultakin, vaikka rahaa välistä tuli kuin voolemalla . . oli sitä siltä muuhunkin pantavaksi, kelloihin, ostoverkoihin y. m. — Mutta se se oli elämää ja iloa, kun koskien kohdilla hurraata huutaen pölkkyjä menemään työnneettiin ja itse laskettiin jälestä. Tyttäret ja muu kylän kansa rannoilta ihmetellen katselivat ja kummastuksesta ja pelosta huutaa huihkasivat, kun tämäkin poika aina viimeisen tukin päällä kuohuvaa koskea alas livahutti ja keksiään hyvästiksi heilutti. — Ja sittenkuin tultiin tasaisempiin alevesiin ja miehissä ponttuulla lauttaa järvien poikki väännettiin, silloin sitä helan naristessa monta sukkelata sanaa vaihdettiin, monta laulua laulettiin ja siellä sitä minustakin vasta oikein

pursuamalla rupesti lauluja tulemaan. Entinen viulu virisi taas uutena soimaan ja nyt minua aikamiestä kuunneltiin paljoa suuremmalla halulla ja hartaudella kuin ennen. . . Pian rupesin tulemaan niin kuuluisaksi, että kaikki minut tunsivat ja lauluja minä teinkin ja niitä tuli, mistä vaan tehdä tahdoin. Vaan ne olivat melkein kaikki semmoisia kuin tiedätte . . enkä minä muita parempisisällyksisiä paljo tehnyt. Kun ei niitä muut arvossa pitäneet eikä paljon kuunnella kehdanneet, niin aattelin minäkin, että mitäpä noista. . . Välistä kuitenkin kun vastuupuomia myötävirtaan vein ja kun virran vesi pölkkyyä vastaan loiskutteli ja kun lahorastas valoisana kesä-yönä rannan koivussa sirautteli tahikka rantasipi piipattaen pitkin rantoja lenteli — silloin aina tuli minuun semmoinen kummallinen ikävä ja surun tunne sydämmeen, joka laulamaan pakoitti. Silloin minä lauloin senkin laulun, joka alkoi näin:

Vesillä, vesillä, vetten päällä
On niin lysti luistaa —
Arvaella aikaan ja
Kultoansa muistaa.

Illalla, illalla, illan suussa,
Kaiho mieltä kaivaa —
Kaikilla muilla kun kultansa on
Ja minä olen yksinän' aivan.

— — — — —
— — — — —

Sitä laulua lauletaan vielä nytkin siellä kotipitäjässä, vaikka en minä sitä itse ole kenellekään opettanut. . .

Muudan piikatyttö oli rannalta kuunnellut, kun minä virtaa alas mennessäni sitä lauloin, ja oppinut sen siinä ja kohta toisille tytöille laulanut.

Mutta pianpa ne semmoiset tunteet haihtuivat, kun virta minut taas kantoi toisten toverien luo ponttuulle ja siellä minä sitten sitä hurjemmalla kiihkolla antauduin entiseen elämään . . ja entiset laulut taas pitkin rantoja raikumaan! . . Kyllä se olikin kummaa siihen aikaan . . minä en välistä päiväkausiin muuta puhunutkaan kuin runoon vaan, ja runoon aina vastasinkin, jos kuka mitä kysyi. Sentähden minua pidettiin viisaimpana ja sukkelimpana miehenä, missä vaan kuljin, ja ystävikseni pyrkivät kaikki. Eikä minua vihamiehenä olisi ollutkaan hyvä pitää, kun kohta olisi kuullut nimensä renkutuksen nenässä pitkin rantoja raikuvan. —

Monta hurjuutta sitä siihen aikaan tukkilaiset tekivät . . nyt nuo kuuluvat jo vähäsen tasanneen . . ja minä olin aina parassa miessä ja alkuunpanijana, liepä sitten tehtävä kepponen ollut laatua mitä hyvänsä.

Ei sitä kestä, ei niitä häitä eli kuuliaisia, joissa ei tukkisavotta olisi kuokalla käynyt, kun niitä vaan sattui kulun mailla olemaan. Välistä mentiin pyhäpäivinä loitommallekin vesien mailta, kaukasiin kyliin ja kartanoihin. Harvoinpa niistä ilman tappelua erottiin. Alku se oli aina sillä lailla, että lauttamiehet rupesivat minulta laulua tahtomaan siitä tai siitä talosta, jossa tiettiin väkeä ko'olla olevan; ja viinapalkasta olin minä valmis laulun tekoon vaikka milloin. Laulu sitten ulkoa opittiin ja taloon tultua se yhteen ääneen laulettiin. Monta kertaa syntyi tappelukin, kun laulussa oli semmoista, joka suututti . . ja semmoistapa niissä useimmiten

olikin. — Ei ne kuitenkaan kaikki uskaltaneet meihin käsiksi käydä, sillä meitä oli kymmeniä miehiä. Sentähdenpä meille koetettiin usein mieliksikin olla ja jos pitoihin kuokkimaan tultiin, niin pidettiin meitä kuin kutsuvieraita, ett'emme mitään pahennusta tekisi. Eikä me silloin tehtykään. — Minua sitä varsinkin koeteltiin hyvänä pitää, vaikka kaikki pelkäsivät minua.

Siihen aikaan minä olinkin kaikkein hurjimmillani ja vaikka minä en milloinkaan ole liian ylpeä ollut eli muuten itserakas, niin kyllä minä nyt kuitenkin aloin siksi tulla, kun näin, että minulla oli valta tehdä, mitä tahdoin. Enkä minä alusta pitäen ole pahakaan ollut enkä mikään Jumalan pilkkaajakaan, vaikka ihmisten heikkouksia usein pahasti pilkkasinkin . . . mutta melkein ainapa niissä oli syytäkin. Heidän omantuntonsa vakuutuksia en milloinkaan ivannut, niinkuin monet muut tukkilaiset tekivät, mutta yhden kerran se kuitenkin tapahtui minullekin ja siitä oli monet seuraukset. Silloin minä tein semmoista, joka oli liika paljo ja sentähdenpä siinä tulikin seisaus. — Se on aina ollut minun laitani niin, että kun luontoni paha sappi on yltä kuohumaan ruvennut, niin silloin on siihen hillitintä heitetty ja ilkeän kuohun on pitänyt kukistua niin alas . . . niin alas, ett'ei siitä ole yhtä pisaraakaan näkynyt. Kun olen ollut silmitönnä syvyyteen syöstä, niin silloin on aina joku näkymätöin käsi minun otsani seinään ohjannut ja vaikka sitä sillä kertaa kironnutkin olisin, niin olen kuitenkin tointumuksen perästä sitä näkymätöntä kättä siunannut. — — Vaan mitäpä niistä nyt kaikista enää!“ —

Hän näytti tahtovan keskeyttää, mutta minä pyysin häntä jatkamaan.

„Missähän aika jo menee?“

„Kello on vasta kausi,“ sanoin minä.

„Niin“, alkoi hän taas uudelleen, „en minä silloinkaan osannut aavistaa, että minusta niin äkkiä tulisi muumies kuin ennen olin ollut ja että niin suuri muutos saattaisi tapahtua.

Me olimme näet kerran Juhannukseksi seisottaneet lauttamme muutaman virran niskaan, josta tukit sitten aren tultua olivat yksitellen sillan arkuista alas solittavat. Siihen aikaan vielä tukkimiehetkin pyhää pitivät, mutta nyt huuluvat kulkevan pyhänsä arkensa ilman eroitusta. Kaikkien sen järven rannalla olevien kylien kirkkotie kulki tätä virtaa myöten ja sinä lauvantaipäivänä yksi venhe toisensa perästä meidän ponttumme sivutse souti. Meitä oli ponttuulla koko savotan miehet ja kukin venhekunta sai meiltä matkalleen sanan muistiksi mikä minkin, eivätkä hekään meitä ilman heittäneet.

Iltapäivällä alkoi muudan heränneiden venhe lähes-tyä ja kaukaa selältä se jo siksi tunnettiin, kun virren nuotti sieltä hymisi. Miehet istuskelivat silloin kaikki puolisensa päälle tupakoiden pitkin ponttuun lautoja.

„Mikäs se sieltä tulee?“ kysyi muudan miehistä, joka sattui istumaan selin järvelle päin eikä kehdannut kääntää päätä katsoakseen.

„Jumalan lasten venhe,“ vastasi joku toinen.

„Eikö lie Niskalan kuulutosmatkue sieltä tulossa“, arveli yksi miehistä, Risto nimeltään, jota muuten kutsuttiin, „rauhattomuuden Ristoksi“ sentähden, ett’ei se

ketään ihmistä rauhaan heittänyt, jolle vaan saattoi rauhattomuutta tehdä.

„Ketä siinä kuulustetaan?“, kysyin minä, kun en muistanut, vaikka olin kuullut, että siellä oli käynyt Pohjanmaalta sulhaisia.

„Johannaa — niin kertoivat tuolla talossa tän'aamuna, että sinne oli tullut Kalajoelta se kauan odotettu sulhanen.“

„Veisataan niille vihkimävirsi kun kohdalle tulevat,“ kehoitti jo Risto.

„Ei tehdä rauhattomuutta . . . kulkekoot rauhassa . . . ne ovat siivoa väkeä,“ sanoin minä.

„Ei niitä nyt ilmankaan päästetä . . . jos ei vihkimävirttä, niin jotain muuta,“ sanoi taas joku.

„Alota sinä, Samppa, jotain, joka parahiten osaat . . . eli jos et sinä laula, niin laulan minä.“

„Ristolla on vanhaa vihaa . . . eiköhän sinun sisukiasi vähän kirvele tämän kuulutusmatka“, ivasivat toiset ja sanoivat, että olihan hän käynyt koettelemassa saadakseen Niskalan Johannaa ja olisi vaikka heidän uskoonsakin ruvennut, mutta ei sekään auttanut . . . tyttö ei lähtenyt eikä isäkään suostunut.

Risto oli rikkaan talon poika, väikka kulki tukki-työssä sentähden, että olisi vapaampi elämä kuin kotona, jossa ankara isä esti juomasta ja reuhaamasta . . .

„Alota sukkelaan, Samppa, muuten ennättävät sivuitse“, sanoi Risto eikä ollut kuulevinaankaan sitä, mitä miehet puhuivat . . .

Minä estelin, sillä ei se minusta aivan oikealta tuntunut. Mutta kun Risto alotti virren, niin sitten minäkin jo muiden kanssa siihen yhdistyin. . . Ja kun venhe läheni meitä, hyppäsin minä kelan päälle seisomaan ja

löin punasella piipun varrella tahtia, kun kaikki muut ponttuulla olijat veisasivat, että

,Ymmärrys sinä meill' lainaa,
Rakkaus sydämmiin paina,
Lihan heikkoudest' est',
Kaikesta pahast' meidät pääst'.

Kun venheessä kuulivat meidän menomme, lakkasi siellä virren veisuu. Kaikki näkyivät tarttuvan kovemmin airoihinsa ja kohta niiden pitkä solakka kirkko-venhe sujahti sivuitsemme. Mutta venheestä ei kukaan virkkanut meille sanaakaan vastineeksi eikä yksikään venheessä olija edes pääätänsäkään meihin päin kääntänyt.

— Mikä lienee tukkilaisille tullut, mutta veisuu taukosi jo ensimmäiseen värssyyn, kun venhe samassa solahti sillan alatse ja katosi näkyvistä. . . Minäkään en osannut virkkaa sanaakaan ja ääneti laskeusin minä alas kelan päältä. Otin vaan keksin käteeni ja läksin työhöni. . . muut tukkilaiset tekivät samalla lailla ja hajosivat sanaakaan sanomatta ympäri lauttaa. — Pitkin päivää kulki vielä monta muutakin venhettä, mutta kaikki saivat tehdä matkansa rauhassa. Olivat jälestäpäin kummailleet sitä, että ,mikähän siinä oli, kun tukkilaiset sinä päivänä jöröttivät lautallaan kuin härät laiturillaan.'

Mutta Juhannusyönä yllyttiin me juomaan. Minulla olisi ollut vahtivuorokin lautalla, mutta palkan edestä rupesi siihen toinen ja minä läksin muiden kanssa juomateille. Koko kesäinen yö kulettiin kyliä myöten kokolta kokolle ja koko Juhannuspäivä kanssa talosta taloon. Missä tapeltiin, missä muuta elämätä pidettiin. Mutta kun tuli Juhannuspäivän iltapuoli, niin lähdettiin siihen

taloon järven toiselle puolelle, jossa tiedettiin kuuliaisten olevan.

Siinä talossa oli herännyttä väkeä ja monessa muusakin niillä seuduin. Heränneet erosivat aina ulkokäytöksessään muun maailman ihmisistä. Puku niillä ensinkin oli erilainen kuin muulla talonpoikaisella kansalla. Miehillä oli kesällä päässä musta huopa ja talvella oli heidän lakkinsa koiran nahasta; nuttu oli sarasta ja sen helmat olivat takaapäin kolmesta kohti halolle leikatut. Vaimoväellä oli tummansiniset vaatteet ja melkein samanlaiset körtit kuin miehilläkin. Viinaa ne eivät mais-taneet. Ne olivat kaikkia kohtaan siivoja ja säyseitä; eivätkä kenellekään mitään pilkkaa ja pahennusta tehneet. Ne olivat ääneti, kun toiset niille nauroivat eivätkä mitään vastanneet, jos heitä pilkattiin . . silloin ne vaan itseään puolustivat, kun joku niihin käsiksi kävi, mutta ensiksi eivät ne tappelua aloittaneet kenenkään kanssa. Vaan sanallaan ne rankasivat, kun joskus kii-vastumaan sattuiivat ja kehenkä heidän sanansa sattui-vat, sen täytyi vaijeten lähteä tiehensä ja hävetä. Sen-tähdenpä huiman kansan sappi heitä kohtaan olikin kat-kerä, sillä ei kielenpieksäjä milloinkaan ketään muuta niin vihaa kuin sitä, joka ei ole hänen puheitaan edes kuulevinaankaan. Minullakin oli kauan kannettua kai-vemieltä heitä kohtaan, sillä ei niistä yksikään minun lau-luilleni nauranut eivätkä suuttuneetkaan, vaikka olin minä heistäkin niinkuin muistakin monta pilkkalautia tehnyt. —

„Mihinkä sitä nyt lähdetään?“, arvelivat miehet, kuin oli kulettu kylän läpi ja sen toisessa päässä muuta-malla aukealla aholla loikoiltiin. — „Lähdetäänkö enti-siä jälkiä vai tähänkö jäädään?“

„Nyt lähdetään Niskalan kuuliaisiin!“, huusin minä eikä ketään ollut joka olisi sitä vastustanut.

„Jokohan kuuliaisväki on kirkosta tullut?“

„Lähdetään lautanvahdilta kysymään . . . se kyllä tietää, jos ei roisto vaan ole nukkunut“, sanoivat toiset, ja me menimme miehissä ponttuulle.

Niskalan kuulutosväki oli jo kulkenut ja vahtimies kertoi, että siinä oli sulhanen ja morsian keskellä venettä istuneet ja perässä oli ollut isäntä ja tämän edessä oli melkein polvien välissä istunut muudan vanha mies luultavasti puhemies.

„Kuka niillä on puhemiessä?“

„Kuka lie . . en tuntenut, vaan pohjolaista se kai puhuvan tuntui . . . ei se tämän maan miehiä ollut“, sanoi lautan vahti.

„Se on se saarnamies Kalajoelta, joka on täällä ennekin käynyt . . ja sulhanen kuuluu olevan sieltä myöskin“, tiesi Risto.

„Mitä ne puhuivat, kun soutivat tästä sivuitse“, kysyttiin vahdilta.

„Sitä tuntuivat sanovan, että „kyllä se tuollakin paikalla piru vielä kauan saa menoansa pitää, ennenkuin Herran henki sen sieltä karkoittaa“ — se oli Niskalan isäntä, joka sitä sanoi ja osoitti melallaan tätä ponttuutta. Siihen tuntui se Kalajoen mies vastaavan että „heidän puolellaan on vettenkin päällä herätys jo sijansa saanut niinkuin merikapteeneissa ja matruuseissa“, mutta Niskalan ukko sanoi siihen, että „niin saattaa olla siellä, jossa Jumalan sana on muutenkin enemmän ja kauemmin vaikuttanut, mutta ei näissä puolin semmoisia ihmeitä tapahdu, että joku tukkilainen syntinsä ka-

tuisi ja muuksi muuttaisi elämänsä“. — „Ei sitä tiedä ei se ihmeiden aikakausi ole vielääkään lopussa“ — sanoi vielä vuorostaan se, joka kuuluu Kalajoelta olevan, mutta sitten en enää muuta kuullut, kun venhe eteni ja akat aloittivat virren.“

„Sinne pojat, hei — ehkä ne jonkun meistäkin kääntää!“, huusin minä ylimielisenä, ja me lähdimme venheellä soutamaan järven toiselle puolelle.

Matkalla huudettiin ja laulettiin, niin että se kyllä mahtoi kuulua kaukaisiinkin kyliin, kun oli ihan rasvayten ilta.

Kun tultiin Niskalan rantaan, kiskaistiin venhe niitylle puolitiehen ja lähdettiin nousemaan pihaan. Mennessä keikautettiin vielä mukaan otetusta viinapullosta ryyppy kunkin miehen kurkkuun. — „Olkaaa hiljaa,“ varoittivat toiset, kun tultiin kartanolle. — „Pirtissä parhaallaan veisataan.“

Veisuun aikana me kaikki menimme pirttiin ja seisotimme oven suuhun, lakki silmillä, niinkuin kirkkoon tullessa on tavallista. Päätös oli semmoinen, että sitenkuin ovat virtensä loppuun veisanneet, niin alan minä oman tekemäni virren ja sen perästä jatkaa sitten Risto saarnallaan, jos ei jo ennen tule tappelua eli muuta häiriötä . . . Ei se oikea saarna ollut eikä virsikään ollut oikea, mutta kumpikin olivat vaan tämmöistä pilkantekoa varten tehtyjä.

Heränneet pitivät parhaallaan „seurojaan“. Etupuoli tupaa oli miehiä täynnä ja karsinassa istui vaimoväkeä.

Varmaankin olivat jo järveltä meidän tulomme kuulleet, mutta kukaan ei ollut meitä näkevinäänkään, kun

tupaan tultiin, vaikka sen kai arvasivat, ett'ei meillä oikea mielessä ollut. Joku vaimonpuoli meihin silloin tällöin huivinsa suojasta salaa katsahti ja oven suussa istujat siirtyivät likemmä toisiaan karsinaan päin. Niiden joukossa näkyi olevan morsiankin, joka meidän tullessa oli pankon nurkalla seisonut.

Kun heidän virtensä oli loppunut, piti minun aloittaa uusi. Minua jo omantunnon käsi kyllä nykäsi enkä tiedä, mitenkä olisi käynyt, mutta kun toiset takaapäin selkääni tuuppasivat, niin minä aloitin ja muut heti perästä. Se minun tekemä pilkkavirteni oli tehty samaan nuottiin kuin se, jota meidän tullessa olivat veisaamassa. Ensimmäinen värssy siinä oli näin:

Nyt, ristiveljet, veisataan
Sukumme suuruudesta,
Ja illan vietoks' lauletaan
Körttimme laveudesta.

Se oli ensimmäinen ja toinen oli sitten, että

Me ollaan suku erottu
Suruttomain joukkioista,
Lanteill' on luku leikattu:
Sata ja yksitoista.

Ne kun kulkivat talosta taloon seurojaan pitämässä ja mielellään joivat kahvia, niin sentähden sanottiin kolmannessa värssyssä:

Eiköhän eukot passaisi
Panna pannu li'elle —
Sittenpä vasta sopisi
Lähteä tästä tielle!

Muita värssyjä oli siinä vielä välillä, joita en oikein muista, mutta viimeisen minä muistan:

Vaan pankaa, veljet, paistiksi
Tuo meidän vanha Vahti —
Sen nahasta saadaan talveksi
Hattu ja veisuun mahti.

Tämän pilkkavirren aikana ei kukaan noussut meitä estämään, vaikka ainakin minä olisin sitä toivonut, sillä näin yhdeltä puolelta ilkeyttä tehdä, kun ei toiset vastaan tehneet, alkoi jo tuntua vaikealta. Loppuun asti meitä kuuntelivat ja miehet näyttivät koettelevan pysyttyä tyyneinä, mutta naiset katselivat meihin kauhistuen ja morsian ja muutamat muut näkyivät jo itkevän. — Minä koettelin katsella sulhaista, mutta en osannut arvata, kuka noista monista nuorista miehistä hän oli, joita oikeanpuolisen seinän penkillä istui joukottain, sillä nuoristakin miehistä oli monesta tullut heränneitä. — Sillä vieraalla Pohjanmaan miehellä, joksi arvasin muuttaman mustaverisen pienen ukon penkkien käänteessä perilasin alla — isäntä istui itse pöydän päässä iso kirja edessään — sillä näytti olevan vaikein pitäytyä rauhallisena, vaikka isäntä hänelle vähä väliä jotain korvaan virkkoi. Siitä näytti hänen luontonsa laskeutuvan, mutta sisällinen telme se yhä kesti . . . sen näin minä siitä, että hänen sieramensa koko ajan isoina kuohuivat ja silmät ihan säkeniä iski . . .

Kun virtemme oli loppunut, rupesi isäntä kirjastaan lukemaan, mutta samalla kertaa alotti Ristokin saarnansa ja isännän luku jäi kesken. Sitä kuunnellellessamme samoin kuin virttäkin veisatessamme olimme me kaikki hyvin hartaan-

näköisiä, hattu silmillä, niinkuin kirkossa konsanaankin oikeata pappia kuunnellessa.

Vaan nyt ei enää Kalajoen mies saanut luontoaan hillityksi. Hän kimposi kuin paukkulaudalta ylös seisoalleen ja huusi siinä isännälle ja muille miehille, että, saatatteko te, kristiveljet, tällöistä pilkantekoa kärsiä Jumalasta ja hänen sanastansa . . jos tässä ei muut nyt minua auta, niin minä yksitellen heidät ulos heitän nämä Herran temppelin häväisijät . . suusi kiinni, syntinen! — huusi hän Ristolle, mutta Risto yhä kiivasteli häntä vasten silmiä.

„Antakaa papin saarnata saarnansa loppuun“, sanoi muudan meidän miehistä — „eihän se ole vielä „isämeitäänkään“ ennättänyt.“

„Kuulkaa, Pietari . . antaa niiden olla . . . ei tehdä tappelua . . ne kyllä häpiävät ja menevät, kun meidän nöyryytemme näkevät,“ houkutteli isäntä ja koetti vetää vierastaan takaisin istuimelleen.

„Ei Kristuskaan sallinut temppeliään häväistävän!“, huusi Kalajokelainen ja polki jalkansa siltaan. — „Ruoskan voimalla hän heidät karkoitti ja jos nämä roistot eivät tästä lähde, niin minä . . .“

„Joka miekkaan rupee, se miekkaan kaatuu!“

Sen sanan sanoin minä, mutta silloin hyppäsi hän kohoksi vihasta ja puristi kätensä nyrkkiin minun edessäni.

„Uskallatko sinä, sen hylkiö, vielä raamattuakin suussasi kantaa!“ — hän olisi varmaankin jo lyönyt, mutta minä peräydyin miesjoukkoon ja isäntä sai hänen kädestään kiinni . . . Ristokin oli herennyt.

„Elä käy käsiksi pakanoihin“, sanoi hän ja astu väliin, „ei ne tiedä sokeudessaan, mitä ne tekevät. — Menkää pois, hyvät miehet . . . emmehan me ole teille mitään pahennusta tehneet . . . miksi tulette tänne meille kujeitanne tekemään?“

Ehkä olisi sitä jo silloin lähdetty ja heitetty heidät rauhaan, sillä minuun ainakin vaikutti isännän käytöksen, että tuntui siltä kuin olisi alkanut hävettää. Mutta kun asia oli alulle pantu, oli sitä häpeä lopettaa ja minä vaan vastasin, että

„Emmehan me mitään pahennusta ole tahtoneet tehdä, hyvä isäntä . . . kun pidettäisiin vaan, miesparat, Jumalan palvelusta mekin . . . mutta kun eivät muut suruttomat ihmiset meille missään huoneitaan anna, niin arveltiin, että emmeköhän me yhdet heränneet sopisi yhden katon alla yhtä Jumalaa palvelemaan.“ — Minä koetin olla toinen, mutta miehet purskahtivat takanani nauruun.

Isäntä ei tästä pilkasta ollenkaan hämmästynyt. Hän oli astunut melkein meidän eteemme ja katseli minua ja muita yhä ankarammin ja rankaisevammin ja minusta näytti, että hän niin siihen lujittui paikalleen seisomaan lattialle, ett’ei häntä siitä olisi saanut mikään liikumaan, vaikka olisi uskaltanut häneen käsiksikin käydä.

„Jos teillä on hitunenkaan kunniantuntoa ja omaatuntoa“ — sanoi hän.

„On kai sitä vähän — eikös ole miehet?“

Mutta miehet eivät virkkaneet mitään ja minä tunsin häpeän punan poskillani.

— „niin te ette tuolla lailla julkiaisi ettekä saataisi tehdä“, jatkoi isäntä. — „Minä olen teiltä nähnyt monenlaista ylimielisyyttä, monenlaista pilkan ja häväis-

tyksen sanaa olen teidän laistenne miehen suusta kuulut, mutta että yhden Jumalan nimeen kastetut tuolla tavalla toisilleen tekisivät, sitä en olisi uskonut, jos en nyt olisi nähnyt . . . Vähät se meitä liikuttaa, jos meitä pilkataankin, saihan ennen kristitytkin uskonsa tähden pakanain vainoa ja pilkkaa kärsiä . . eikä tämä ole ensi kerta kuin meitäkin pilkataan. Meitäkin on vainottu ja ukko-Paavoakin on tilille viety . . eikä siitä niin pitkä aika olekaan . . . mutta kukaan ei ole vielä osannut näyttää meidän väärässä olevan. Pilkkaaajitten puheet ovat heille itselleen häpiäksi tulleet . . Ajatelkaa tekin sitä, hyvät miehet, vaikka teidän mielenne nyt on ilkeydestä paisuksissa ja viina mielenne villinnyt. — Minä olen nähnyt sinutkin, Samppa . . pienestä pahasesta olen sinut tuntenut, vaan en minä luullut, että vihollinen tuolla tavalla olisi sinut valtoihinsa saanut — vaikka kyllä tässä jo viidentoista vanhana humalassa horjuit. Silmät olisivat päästäsi repineet, jos en olisi sinua huoneesen kannattanut kylän korppien kynsistä —‘

‘Olipa tuo oma poikannekin samalla kertaa’ —,

‘Mutta hän onkin siitä jo rangaistuksensa kärsinyt ja oikealle tielle palannut. Tuhlaajapoikana on hän takaisin pahoilta teiltään tullut ja istuu tuossa nyt muiden ristivelien joukossa . . mutta sinä olet ijankaikkisesti kadotettu, jos et paremmille teille palaja, ja te muut kanssa. . Minä en ketään tuomitse enkä sano tätä siksi, että itse en olisi yhtä suuri syntinen kuin kuka muu tahansa . . . mutta katso sinä, Samppa, ja katsokaa te muutkin, kuinka pahaset lapsetkin teidän tekonne kauheaksi ja kamalaksi ymmärtävät — tuolla kätkevät päänsä

äitiensä helmoihin eivätkä uskalla teitä nähdäkään, te Jumalan pilkkaajat! ...“

Minä katsahdin karsinaan. Isäntä oli totta puhunut. Äidit viihdyttivät itkeviä lapsiaan ja morsiankin oli ihan itkuunsa tyrehtymäisillään ... se vihiasi kuin veitsi sydäntäni. Minä peräydyin päästäkseni toverieni selän taaksi aivan etumaisena olemasta, mutta kukaan ei tahtonut seisoa minun sijallani isännän ja muiden miesten ankaran katsannon rangaistavina. Miehet peräytyivät melkein tietämättään porstuaan eikä kukaan sanonut enää sanaakaan isännälle vastaan. Istuva väki nousi samassa ylös ja alkoi lähteä ulos ja vähitellen sotkeuduimme me toisistamme körttien sekaan. Minä ja Risto koetimme kyllä vielä viisastella, että eikö sitä meille saarnatakaan, ja että ,siihenkö se hyvä saarna nyt loppuikin’, mutta kukaan ei ollut meidän puheitamme kuulevinaankaan ja meidänkin täytyi muiden mukana vetäytyä pihasta rantaan ...

Kun kaikki muutkin olivat sinne kokoontuneet — eikä meillä kellään ollut sanaakaan toisilleen sanottavaa — työnnettiin venhe yhdellä työkkäyksellä takaisin vesille.

,Menetkö sinä perään, Samppa, vai menenkö minä?’ sanoi mulle Risto, jotain sanoakseen.

,Mene sinä vaan — minä jään tänne kokkaan’, sainoin minä ja jäin kokkatuhdolle seisomaan, kun venhe lähti liikkeelle.

Nuo aina ennen suulaat tukkilaiset, ne ei nyt saanaakaan sanoneet pitkään aikaan.

Mutta jokaisella oli sydänala täynnä niinkuin minullakin, ja se puhkesi nyt minua kohti.

„Minkä helvetin tähden sinä, Samppa, et puoliasi pitänyt, kun annoit sen juuttaan haukkua itseäsi?“ sanoi mulle venheen perästä Risto.

„Olisit sanonut vastaan, niin että olisi tuntunut“, lisäsi muudan toinen miehistä.

„Miks’et itse sanonut — onhan se suu sinullakin!“, vastasin minä närkästyneenä.

„Sinähän sitä olet ennenkin sanomassa ollut ... mutta nyt ei sinusta ollut minnekään.“

„Sinnuun sitä nytkin luotettiin, vaan joka alkaa akkain itkusta heltyä —“

„Suus’ kiinni — minä teen, mitä tahdon ja siihen ei ole kellään mitään virkkamista ... ei puolta sanaa!“

„Etköhän ole tullutkin heränneeksi mieheksi tällä reissulla .. kastetta vailla vaan uuteen uskoon ... tuoss’ on sitäkin —“

Kaikki rähähtivät ilkkuvaan nauruun ja Risto, joka oli sen sanonut, räiskäytti melallaan minun päälleni vettä.

Minä kirosin ja sieppasin airon ... mutta siitä heilahti venhe ja minä hoiperruin laidan yli veteen“

Kertoja oli vähän aikaa vaiti ja katseli minua tarkasti silmiin. Hän näytti epäilevän, tokko jatkaisi.

„Ja sitten tuli minusta herännyt mies“, sanoi hän verkalleen ja suutansa vähän hymyyn vetäen.

„Kuinka?“, kysyin suuresti kummastellen.

„Vaikka enhän minä sitäkään enää ole“, jatkoi hän samalla tavalla kuin äsken. — „Te mahdatte varmaan-kin isosti haluta tietää, mitenkä minun laisesta roistosta saattaa herännyt tulla.“

„Niin — onhan se minusta vähän kummallista.“

„Enhän minä siksi tavallista tietä tullutkaan ... kun järven pohjan kautta —“

„Mutta kuinka te pelastuitte hukkumasta?“

„En sitä itsekään tiennyt, kuinka lienen pelastunut. — Kun putosin veteen ja painuin — sillä minä en osannut uida — niin sen verran siitä muistan, että korvissani alkoi vesikellot soida ja humista ja sisuksissa tuntui hetikohta siltä kuin kaikki olisi siellä pyrkinyt halkiamaan. Mutta vähän ajan perästä riipasi vesi kurkua ja rintaa ja sydänalaa kävi niin kamalan kipeästi, että tuntui siltä kuin koko ruumis olisi palasiksi hajonnut ... Mutta sitten muuttui vähitellen kaikki ja joka paikassa tuntui niin sanomattoman hyvältä ja huokealta kuin sille tuntuu, joka on uupumuksen uneen nukkumaisillaan .. Siihenkö lienen nukkunutkin, koska en muista mitään, ennenkuin taas alkoi samat kivut ja tuskat kuin alussakin. Rintaa riipasi samalla lailla, sitten särähti kipu joka suonen sopukassa, mutta herkesi taas niinkuin ennenkin. Minä sain silmäni auki, mutta luomet painuivat kohta taas paikoilleen ja muisti hämmentyi .. Sen minä kuitenkin ennätin nähdä ja kuulla, että ympärilläni hyöri ja hălisi ihmisiä, joista muutamat lienevät olleet polvillaan, koska niiden kasvot näyttivät olevan likempänä, toiset taas etempänä seisoallaan ..

Kun toisen kerran taas heräsin, heräsin niinkuin tavallisella lailla maannut ainakin .. En nähnyt enää yhtään ihmistä ympärilläni. Kaikki oli hiljaista enkä osannut ensimmältä ymmärtää, mihinkä olin joutunut. Mutta kun katselin jonkun aikaa ja silmäni selvisivät, näin että olin valkeaseinäisessä huoneessa, joka mahtoi

olla naisten aitta, koskapahan orsilla riippui hameita ja valkeita paitoja. Minä makasin pehmosella vuoteella valkoisten lakanain välissä. Kun päätäni ensi kerran kään- sin, huikeni silmäni, mutta kuitenkin ennätin nähdä au- kinaisesta ovesta ulos pihalle ja sieltä kujan alitse pel- lolle, jossa valkeita ja mustinkirjavia lehmiä parhaallaan seisoi savulla lypsettävinä. Minä koettelin muistella, mitä minulle oli tapahtunut ja ajatella, että missä nyt mahdoin olla, mutta aatokseni eivät jaksaneet ko- koontua sitä mulle sanoakseen. En saanut mitään sel- vää siitä, mitä minulle oli tapahtunut ja vielä kerran raukesin minä uneen.

Se uni, jonka nukuksissani näin, oli niin helppoa ja huokeata, ett'en ole semmoista milloinkaan nähnyt. Minusta näytti, että kaikki ympärilläni oli valkeaa ja puhdasta kuin paperi tahi palttina, ilma, maa ja taivas, kaikki oli yhtä palttinaa .. Sitten muuttui se vähitellen valkoiseksi koivikoksi ja minusta tuntui kuin olisi minun allani alkanut vesi vuotaa ja että minun piti antautua uimaan. .. Vesi kannatti minua ihan itses- tään. Se oli lämpimän-haalakkata ja huuhtoi minua hellästi joka paikasta, sekä ulkoa että sisältäkin päin, niinkuin tyhjää astiaa. Minä kauan aikaa sillä lailla uiskentelin veden mukana, joka sinne tänne hylli val- kean-harmaiden koivujen välitse, mutta kun kerran rupe- sin tarttumaan kiinni muutamaan, niin samassa sen tuohi minun käteeni kuoriutui ja kääräytyi itsestään minun ympärilleni niinkuin valkonen lakana. Vesi tuntui sa- massa valuvan altani pois ja minä olin kuin olisin ollut pumpulien päällä pitkälläni. Se lakana kietoutui yhä tiu- kemmin minun ympärilleni ja tuntui kuivaavan minua sekä

ulkoa että sisästäkin niinkuin tyhjää astiaa. . . Mutta viimein oli se niin tiukalla kuin kapalovyö ja minua alkoi ahdistaa. . . Silloin tahdoin riuhdaista itseäni irti . . . ja siitä minä heräsin. Minä haparoin sinne tänne silmilläni ja näin vihdoin, että pääni pohjissa seisoi joku, jonka silmät kirkkaasti katselivat minua.

Minun piti ummistaa silmäni jälleen, mutta silloin otettiin minua hiljaa kädestä kiinni.

„Tahtoisiko se sairas maitoa — tässä olisi vasta lypsettyä. —” Puhuvan ääni oli sulava ja sen sanat vieläkin korvissani soivat, kun niitä mieleeni johdan.

„Kuka se on?” — kysyin minä ja ajoin kohottautua istualleni paremmin nähdäkseni, mutta silloin tuntui kuin olisi minua vasaralla otsaan lyöty ja minä vaivuin takaisin tilalleni. Silmissäni musteni enkä vähään aikaan nähnyt mitään. . .

„Elkää nousko .. antakaa minä autan .. mutta parasta on, ett’ette nouse ollenkaan.”

Minä tunsin, että käsi pantiin pääni alle ja että sitä kohotettiin hellävaroen .. Se helpotti ja silmäni selkenivät taas. Minä näin, että se, joka minua auttoi, oli nuori tyttö ... jolla oli suuret siniset silmät ja vaalean-keltanen tukka. Vastustelemattani asetti hän astian huulilleni ja minun täytyi lainata alas lämmintä maitoa.

„Missä minä olen?”, kysyin minä —, ja kuka te olette?” — Ja minä koettelin jälleen nousta.

„Maatkaahan pois .. te olette hyvässä turvassa. Isä käski minun teitä hoitamaan ja antamaan, jos mitä tarvitsitte ..”

Minä aloin hämärästi muistaa, mitä minulle oli ta-

pahtunut, mutta en siitä kuitenkaan oikeata selvyyttä saanut.

„Mitä on minulle tapahtunut ... kuinka olen tänne tullut?“

„Kylläpähän sitten muistatte, kun paranette“, sanoi hän ja laitteli peitettä paremmin päälleni — „antaa nyt olla sen muistelematta ja nukkukaahan pois.“

Mutta minä vaan pyysin, että hän selittäisi minulle sen, miten minulle oli käynyt, sillä jotain erikoisempaa oli minulle tapahtunut, mutta minä en jaksanut muistaa sitä muuten kuin katkonaisesti.

„Eikös täällä — missä ne oli — vasta ollut seurat .. ja enkös minä ollut siellä?“

„Olihan täällä .. mutta ne olivat eilen illalla ja nyt on jo maanantai-ilta ... vaan elkää sitä muistelko. — Ettekö tahtoisi vielä —?“

Hän tarjosi minulle maitoastian, mutta minä työnsin sen pois.

„Eikös siellä .. emmekös me siellä .. pahennuksenhan me siellä teimme?“

„Mitä siitä nyt ... vaan sehän se oli surkeinta, kun te olitte hukkoa ja jäädä sille tiellenne.“

Hän oli istunut jalkopohjiini ja pyyhki silmiään esiliinansa helmalla.

Nyt vasta selveni minulle kaikki yht'äkkiä ihan selväksi. Minä muistin tarkalleen, mitä oli tapahtunut; kuinka olimme häväisseet ihmisiä ja pilkanneet Jumalaa; että oli sitten rantaan tultu ja mitä venheessä oli puhuttu. Koko ruumistani vihiasi ja päätäni löi kuin vasaralla, niinkuin äskenkin, kun muistin, mitenkä olin airo kädessä venheen kokasta hoipertunut suin-päin veteen.

,Mutta mikä minut sieltä pelasti ja onko tämä talo se? ..’

,Tämä on Niskala ja isä ja se vieras Kalajoen mies teidät henkiin sai.’

... Nyt vasta tunsin hänet talot tyttäreksi. . . Tämä oli siis se sama talo, jonka väkeä olin eilen ollut häiritsemässä ja pilkkaamassa — ja sen talon isäntä oli minut palkinnoksi vedestä vetänyt ja tytär nyt vielä hoiti. Minä pyysin häntä vielä kertomaan minulle, kuinka kaikki oli käynyt ja kuinka olivat minut pelastaneet. Hän kertoi, että kun olin pudonnut veteen, olin heti uponnut eikä tukkilaisissa ollut kenessäkään minun ylös vetäjää. Venheessä oleva keksikään ei ollut ylettänyt pohjaan. Tukkilaiset olivat soutaneet tiehensä, mutta väki pihassa oli kuullut huudon järveltä ja olivat jotkut nähneetkin minun putoamiseni. Isäntä ja Kalajoen mies olivat hetikohta juosseet rantaan ja nähneet miehen hatun kelluvan tyynen veden pinnalla — tukkilaiset eivät olleet sitäkään korjanneet. Paikalla olivat siepanneet nuotan rannalta ja potkeneet sen järveen. Siinä olinkin minä tullut ylös. Mutta maalle vietyä olin ollut melkein tönkkö ja ihan tunnoton. Vaan Pohjanmaan mies oli minua mättään päällä hieronut ja pyöritellyt... mutta kauvan oli kestänyt, ennenkuin oli elämän merkkiä alkanut näkyä. Suun ja sieramen kautta oli viimein kuitenkin vettä valahtanut ja silloin oli samassa henki ruvennut kulkemaan vaikka vaikeasti, ja sydän tykyttämään. Silmiäni olin kanssa vähän raottanut.

Ja sitten juoksin minä lakanan täältä aitasta ja siinä teidät tänne kannettiin — voi kauheata, kuinka surkeaa se oli!’

Minä vaikeroin ruumiin ja omatunnon tuskissa ja sanoin, että, jos olisin tietänyt heidät tämmöisiksi ihmisiksi, en olisi ikinä tehnyt sillä lailla kuin tein.

,Ei siitä mitään ... olkaahan rauhassa ... Jumala käskée vihamiehiaänkin rakastaa.‘

Minä olisin sanonut, että en tahtonut olla vihamies, jos saisin olla ystävä, mutta se, mitä aijoin sanoa, se valahti kyynelinä vuotamaan .. enkä saanut sanaakaan sanotuksi.

Hänkin kuivasi silmistään kyyneleen ja sanoi sitten nöyrällä ja hiljaisella äänellä:

,On kai tässäkin jo teille täksi kertaa rangaistusta ... jos ette vaan vasta samalla lailla tekisi.‘

,En ... en ... en minä tästälähin semmoista tee,‘ sanoin minä ja se lupaus lähti ihan sydämeni pohjasta.

,Ei sitä ihminen tiedä, edeltäpäin, mitä hän tekee.‘ — Hän katsahti minuun surullisesti ja lähti sillä kertaa pois, mutta sanoi kohta tulevansa katsomaan, jos mitä tarvitsisin.

Isäntäkin kävi sinä päivänä minun luonani. Hän puheli koko ajan muista asioista eikä virkkanut siitä mitään, mitä oli tätä ennen tapahtunut ja kuinka minä olin tänne tullut. Hän näkyi tahtovan näyttää unhoittaneensa kaikki ja että kaikki tämä oli niinkuin pitikin ett’eikä siinä nyt ollut mitään erinomaista, jos minä olinkin heidän hoidettavanansa. Joku toinen hänen sijasaan olisi saattanut ankarasti nuhdella — ja sitä minä olisin melkein toivonutkin, sillä tämä äänetön anteeksianto oli minun luonnolleni vaikeampi kantaa kuin ankaratkin nuhteet. Muista asioista hän vaan puhui .. kertoi, kuinka itsekin oli kerran hukkumasta ihmeellisesti pelastunut.

—, Jumala saattaa tehdä ihmiselle minkä ihmeen tahtoo eikä sille ole mitään mahdotonta, sanoi hän ja nousi aitan kynnykseltä, jossa oli vähän aikaa istunut ja poltellut.

,Tahdo vaan Johannalta, mitä tarvitset — ei pidä ujustella ollenkaan pyytäessään, virkkoi hän lähtiessään eikä sitten usein enää käynyt siellä koko sairauteni aikana.

Minä sairastin monta viikkoa, ensimmältä olin niin heikko ja huono, ett'en paljo jäseniäni liikutelluksi saanut. Kylmettyminen kolkossa keväisessä vedessä kääntyi semmoiseksi kuumeeksi ja piti minua kauan vuoteen omana. Minua hoidettiin nyt hyvästi ja huolellisesti siinä samassa talossa, jonka väkeä ja uskoa minä olin ollut parassa miessä pilkkaamassa ja häpäisemässä. Ja se sama talon tytär, johonka tuo pahuuteni näytti silloin enin koskevan, se nyt piti huolta minusta kuin omasta veljestään. Joka kerta kun näin hänet, vihiasi sydäntäni kuin veitsellä, sillä minä muistin, mitenkä hän minun riettaasti laulaessani oli ollut itkuunsa tyrehtyä.

Pyhäpäivinä ja silloin kuin vaan omilta töiltään jouti, tuli hän minua katsomaan ja istui sitten pitkät tunnit milloin aitan kynnyksellä milloin sänkyni laidalla. Ja kun hän arkipäivinä pihatöissään liikkui, niin heitti hän oven auki, että jos jotain tarvitseisin, niin huutaisin vaan. Avatusta ovesta näin minä syrjälläni maaten hänet vähä väliä ohitse kulkevan, milloin lypsinkiulua kantaen ja toisella kädellään silloin noin ilmaan varaten, milloin kiiruusti aittaansa juosten, ja silloin tuulen henki aina pani hänen valkoisen paitansa somasti hentoisen

vartalon ympärillä värisemään. Kulki siitä muutakin väkeä paljon, mutta en minä olemista niin niiden huomiolle pannut. Välistä kun hän harava kädessä meni huoneiden taaksi ja pellowpientarelle koko rupeamaksi luokoja ottamaan, silloin minulle tuli melkein ikävä, kun en saanut häntä nähdä, ja janoovalla korvalla kuuntelin minä, kuinka hän sieltä silloin tällöin antoi äänensä virren nuottiin helähtää. Mutta lypsyllä ollessaan, silloin hän oikein täyteläisesti veisasi ja siihen olivat lehmänsäkin tottuneet niin, että itsestään sitä kohti kulkevat eivätkä muuta kotia kutsumista tarvinneet.

,Veisaa sinä, Johanna, aina, kun kuljet tuolla ulkona — minä sitä niin mielelläni kuuntelisin‘, sanoin minä muutamana pyhäpäivänä, kun en kuullut hänen koko päivänä veisaavan. Johanna istui kynnyksellä ja katseli minusta poispäin; mutta kun kuuli minun sanovan sen, käännähti hän nopeasti ja kysäsi melkein iloisesti:

,Onko sinusta veisuu mieleen?’

Me jo sanoimme toisiamme sinuksi. Ensin oli hän teititellyt minua ja minä häntä, mutta vähitellen jäi se ihan itsestään pois ja nyt me molemmat jo sinuttelimme toisiamme.

,On‘, sanoin minä — ,sinun äänesi heläjääh niin raittiisti ja tekee korvaan niin hyvää.’

,Sekö virren *helinä* se vaan onkin, jota sinä tahdot kuunnella . . . jos et muusta huoli, on parasta, ett’et kuule veisuuta milloinkaan enää. — Etkö sinä sanoja kuuntelekaan?’

,En minä sanoja niin kuuntele —‘

,Mutta nehän ne on Jumalan sanaa —‘

„Jumalanko sanaa —?“

„Jumalan sanaa . . totta kai . . mutta sinä et taida paljon Jumalan sanasta huolia. — Eikö tuntosi ole herännyt vieläkään, vaikka olit sokeana syntisenä jo joutua armon ajastasi Jumalan tuomioistuimen eteen?“

Sitä asiaa en ollut ikinä ennen eläessäni ajatellut, mutta mikä lie ollut, en sitä kuitenkaan Johannalle uskaltanut tunnustaa.

En virkkanut mitään.

„Minnekään olisit joutunut, jos olisit järven pohjaan jäänyt?“, sanoi Johanna uudelleen . . enemmän itsekseen kuin minulle.

Minä en nytkään vastannut mitään, sillä totta tosiaan en tietänyt, mitä vastata . .

„Etkö sinä tahtoisi kuunnella, jos minä lukisin sinulle jotain Jumalan sanaa? — Oletko sinä milloinkaan kuullut Jumalan sanaa luettavan . . lukiko äitisi?“

„Ei minulla ole äitiä ollutkaan?“

„Eikö sinulla ole äitiä ollutkaan?“

Sen kysyi hän nopeasti, mutta niin hellällä säälillä, että se tuntui aivan minun sydämeni pohjassa.

„Äiti kuoli minut synnytettyään, vaan mummo oli minulla äitin sijassa.“

„En minäkään muista äitiäni paljo nähneenikään“, sanoi hän vesissä silmin, vaan hän kuului olleen hyvä ihminen ja isä sitä vieläkin muistelee . . Isä ei ollut herännyt, ennenkuin nai, mutta sitten opetti äiti hänelle Jumalan tuntemisen ja isä opetti minulle.“

Minä aivan tahdoin jo sanoa hänelle, että „opeta sinä minulle“, mutta ei sitä tullut sanotuksi. Ei hänkään

virikkanut mitään, kun en minä virikkanut ja niin me olimme molemmat vaiti.

„No, jos et sinä tahdo kuulla, niin en minä —“ sanoi hän jonkun ajan kuluttua ja aikoi lähteä pois.

„Ei, ei — kyllä minä kernaasti, jos sinä vaan —“ sopersin minä kiireesti. — Hän katsahti minuun tutkivasti ja lähti kirjaa noutamaan.

Hän istuutui sitten sängyn laidalle ja rupesi lukemaan, mitä postillaa lieenee lukenut. Mutta hänen lukuun minä en suuresti kuunnellut . . sanoja nimittäin, mutta ääntä minä kyllä kuuntelin. Sitä enemmän minä katselin häntä, kun hän luki. Hän luki hiljaisella hymisevällä äänellä ja lukiessaan laskeutui huivi alas niskaan ja valui siitä vähitellen alas hartioille. Palmikko tinki vähän väliä putoamaan olkapään yli alas kirjan päälle, mutta kun se oli juuri yli pääsemäisillään, viskasi hän sen takaisin pänsä heitolla. Sitä minä aina odotin, sillä se pään heitto oli minusta niin soma ja silloin hän sivumennen minuunkin katsahti. Lu'ussaankin hän silloin hiukkasen hämmentyi ja oikeaan etsiessään täytyi hänen kulkea entisiä jälkiään. Ne sanat luki hän hiljempää kuin muut, melkein pä kuiskaamalla, ja kun sattui pitemmälle eksymään, niin hän punastuikin.

„Anna minä pidän kädestäsi kiinni“, sain minä hiljaa enkä voinut olla siihen tarttumatta, kun se lepäsi likellä minua peitteen päällä.

Hän antoi minun pitää sitä eikä se häirinnyt häntä senkään vertaa että olisi lukemisessaan haihtunut taikka edes punastunutkaan. Minun vereni koko ajan värähtelivät ja sydämeni tykytti aivan korvaan kuuluen, kun pidin hänen kädestään kiinni... minä olisin sitä tahto-

nut kaikin voimineni puristaa, mutta en uskaltanut, kun pelkäsin, että se häntä häiritsisi. Mutta kun hänen tuli lehtiä kääntää, silloin hän sen veti takaisin enkä minä enää rohjennut siihen tarttua.

Loppuun luettuaan sen sunnuntain saarnan, pani hän verkalleen kirjansa kiinni, heitti palmikon niskansa ta'a ja asetti huivin päähänsä. Sitten katsahti hän minuun pitkän kysyvän katseen, mutta lähti mitään virkkamatta lypsylle, sillä lehmät olivat jo sillä aikaa pellolle kokoon-tuneet. Mennessään alotti hän virren ja veisasi sitten koko ajan lypsyllä ollessaan. Se vielä kaikui minun korvissani kauan sittenkin kuin hän jo oli veisaamasta lakannut . . ja kun jo oli tullut yö . . . eikä kukaan liikkunut . . eikä mitään kuulunut muuta kuin märehti-vän kellokkaan kellon hiljainen kalina. . . Ja väliin taas tuntui minusta siinä vuoteella venyessäni, että hän yhä istui tuossa edessäni lukemassa ja että minä otin häntä kädestä kiinni . . että palmikko pyrki olkapään yli ja että huivi valui alas aina hartioille saakka.

Vaikka en oikeastaan ollut ollenkaan kuunnellut mitä hän luki eikä se sillä kertaa mieleeni tarttunut, niin aloin kuitenkin jälestäpäin muistaa jotakin ja kun mietin, mistä sen olin kuullut, niin huomasinkin, että hänhän sen oli sillä tavalla kirjasta luterut. Ja vähi-tellen noin muistelllessani, johtui mieleeni koko se saarna, jonka hän oli lukenut ja monta lausetta oli mieleeni tarttunut ihan kokonaisina. Minä muistelin ja muistelin ja niin oli! . . . sitä lausetta lukiessaan oli hänellä pää ollut kallellaan . . tätä lukiessaan oli hän kääntänyt lehden ja vähä viivähtänyt ennenkuin toiselta sivulta alkoi . . ja tuota sanoessaan oli hän hämmentynyt, lu-

kenut uudestaan, punastunut ja silloin minä olin ottanut häntä kädestä. — Ne ja ne sanat olivat tietämättäni ja tahdomattani korviini tunkeuneet ja sieltä ne ikäänkuin itsestään löytyivät. Vielä nytkin minä muistan, että hän muutamakseen luki, että ,kuinka armo on kuitenkin suurempi ja ylitsevuotavaisempi kuin se täysi synnin mitta, eli että puhua Paavalin sanoilla: kuinka armo ylönpalttiseksi tutaan.' — -- Toisessa paikassa taas sanottiin että ,Jumalan armo, joka hänelle on tapahtunut, tutaan silloin sitä helpommasti synnin suuruudesta, ja ne, jotka Jumalata palvelevat, kiittävät sitä enemmän Jumalata sen edestä. Silloin sanotaan: kuinkas paha, törkiä ja jumalaton ihminen ei tämä ollut? Kuinkas hän nyt näin on muuttunut?' — Aivan viimeiseksi, ennenkuin pani kirjan kiinni ja lähti, luki hän tämän lauseen: ,minä tahdon tehdä sinulle enemmän hyvää kuin sinä saatat ajatella, jos sinä vaan annat sinun sydämes minulle.'

Nämä tämmöiset sanat ne siinä yksin unetonna maatessani yhä selvemmin alkoivat minun korvissani kaikua ja minä jo odotin sitä, että hän kohta taas tulisi ja tarjoutuisi lukemaan. Silloin minä kuuntelisin tarkemmin ja panisin sanatkin mieleeni!

Ja hän tulikin ja luki siitä samasta kirjasta — sen kannet olivat piikkovaatteella päällystetyt — ja monesta muustakin kirjasta. Luettuaan hän minulle paljon puhelikin ja minä parhaasta päästä vaan kuuntelin. Se oli kaikki minusta ihan uutta ja outoa enkä minä sitä tahtonut osata uskoa, että ihminen sillä lailla saattaisi elää, kun Jumalan sanassa on käsketty.

,Minkätähden sitten Jumala on käskennyt ihmisen tehdä niin, kun tietää, ett'ei hän sitä kuitenkaan jaksaa

täyttää?’, kysyin minä kerrankin. Mutta siihen sanoi Johanna aivan arvelematta, että ,eihän ihminen toki omasta voimastaan jaksakaan, mutta että Jumala kyllä auttaa, vaikka olkoon kuinka puutteellinen ja heikko tahansa ja että niitähän Jumala vasta auttaakin, jotka oman puutteellisuutensa oikein tuntevat ja häneltä apuansa rukoilevat. Ja olihan niitä jo maailmassa elänyt niitähän ja elää vieläkin, jotka osasivat Jumalan mielen jälkeen elää. Ei hän itse osannut eikä osaisi vastakaan, mutta äiti vanaja oli osannut ja kyllä isäkin jo alkoi osata.

,Mutta minun syntini ovat niin suuret, ett’en uskalla niitä anoakaan anteeksi,’ sanoin minä siihen.

,Anomattakin ne sinulle anteeksi annetaan, jos ne mielesi murheelliseksi saattavat eikä taas kenenkään synnit niin suuria ole, ett’ei Jumala hänen huutoansa kuulisi,’ vakuutti hän mulle niin vakavasti, ett’en voinut olla häntä uskomatta.

Sanoin minä kuitenkin siihen että, ,hyvähän sinun on sanoa, joka aina olet hyvästi elänyt.’

,Elä sano niin — minulla on paljon syntejä ja joka päivä minä yhä teen.’

,Mitä sinun syntisi ovat . . . minun syntieni rinnalla ei niitä näykään!’

,Kuule sinä’, sanoi hän siihen ankarasti, ,elä puhu sillä lailla — se on suuri synti jo puhuakin sillä lailla, että ihminen saattaisi olla synnitön, sillä ei kukaan ole ilman syntiä. paitse Jumala ja hänen ainokainen poikansa Jesus Kristus’.

Tällä lailla me keskustelimme, mutta en minä sitenkään sitä käsittänyt, että hänellä saattaisi olla sem-

moisia syntejä, joita ei jo aikoja sitten olisi anteeksi saanut. Hän oli minun mielestäni niin puhdas ja kaunis, että olisi saattanut muidenkin synnit anteeksi antaa. Minä ajattelin omaa elämääni ja vertasin häntä itseäni ja itseäni häneen.

Minun edessäni vaelsi sinä sairauteni aikana kokonainen elämäni ja minun mieltäni alkoi kaikki pahat teot kaivella... sekin jo, että olin lautamiehestä lähtiessäni kellokasta kivellä heittänyt ja kuinka se oli surkeasti ynähtänyt. Sitten ne rivot laulut ja se kunnianhimo ja monet muut asiat.

Vähä väliin aina tuli eteeni se Johannan kysymys, että „minnekään olisit joutunut, jos olisit järven pohjaan jäänyt?“ Oli minua kuolema silloin tällöin ennenkin vahduttanut, mutta en sitä kuitenkaan sen enempää ollut ajatellut eikä se milloinkaan minua niin paljon peloittanut, että olisi saanut elämääni toisenlaiseksi muuttamaan. Mutta nyt se alkoi minua peloittaa ja kuta enemmän asioitani ajattelin, sitä enemmän minua kauhistutti.

Minussa on aina parannuksen päätös pian syntynyt, kun olen huomannut itsessäni parannettavata olevan enkä minä nytkään tarvinnut monta päivää miettiä, ennenkuin käsitin, että muutoksen täytyi tapahtua. Oma-tuntoni sen sanoi ja omaatuntoani olen aina koettanut totella. Mitenkä se lieenee sitten milloinkin onnistunut ja kuinka kauan päätös pysynyt!

Ja yhä vakavammaksi rupesi minussa päivä päivältä se päätös tulemaan, jonka olin itselleni tehnyt, kun siitä Johannalle puhuin ja hän siitä näytti ilostuvan. Hän kuitenkin aina minua varoitti ja sanoi, ett'ei se

niin helposti kuitenkaan käyne, mutta että siihen pitää käydä kova koettelemuksen koulu, ja että ennen kaikkia tarvitaan luottamus taivaallisen isän apuun, jota ilman kaikki omat ponnistelemiset raukeavat turhaan.

„Jos aijot valkeutta tiellesi löytää, niin tutki Jumalan sanaa ja sovitele sitä omiin kohtaloihisi, — niin äiti oli hänen isäänsä neuvonut ja niin teki hänkin. Hän heitti minulle kirjansa luettavaksi ja toi vielä uuden testamentinkin ja virsikirjan. Niitä minä yksikseni lueskentelin, parhaasta päästä niitä samoja paikkoja, joita hänkin oli minulle lukenut.

Minä tunsin, että 'olin herännyt ja sitä aikaa, jolloin olin suruttomien joukossa kuleksinut, muistelin minä melkein kauhistuksella. Nyt jälestäpäin kun olen sitä ajatellut, olen huomannut, ett'ei se kuitenkaan sitä ollut, mitä muut tavalliset heränneet heränneen opiksi sanoivat. Heille tulee elämä päivä päivästä tukalammaksi ja vaikeammaksi eivätkä he iloa salli — mutta minun elämäni se yhä vaan tuntui huokeammalta ja helpommalta. Ehkä siihen sekin vaikutti, että aloin taudistani kostua, mutta vaikka vielä ruumiillisetkin kivut olisivat vaivanneetkin, niin mieli oli useimmiten kuitenkin tyyni ja terve. Minä en enää ollut suruton, mutta suruni ei tehnyt minua raskasmieliseksi ja synkäksi muita ihmisiä kohtaan.

Eikä Johannakaan ollut samanlainen kuin ne heränneet, joita ennen olin nähnyt ja sittenkin näin. Ei hän usein nauranut, eipä paljo milloinkaan, mutta usein riemu loisti hänen silmistään, kun hän puhui ja minä näin, että hän ulkona kulkiessaan välistä ilostakin hypähteli. Me puhelimme yhä enemmän, yhä useammin

tuli hän minun luokseni ja kertoi elämästään ja tunteistaan. Hän kerrankin kertoi, että kun hän joskus kauniin virren kuulee, jota oikein hyvä-ääninen veisaaja veisaa tuolla jossain esim. kaukana järvellä soutaessaan, niin väreet käyvät koko hänen ruumiinsa kautta ja silloin tuntuu siltä kuin kaikki Jumalan pyhyys ja puhtaus hänen sydämensä kautta ikäänkuin lainehtien valuisi ja sen iki-ainiaksi puhtaaksi pesisi. Minä sanoin siihen, että niin minunkin on, kun hän veisaa. Ja minä näin, että hän ymmärsi minut. Hän naurahti hiukkasen, punastui vähä ja lähti pois. Mennessään hyräili hän ensin hiljaa, mutta purki mielensä kohta kuuluvaan virteen enkä minä milloinkaan ole kuullut hänen niin kauniisti veisaavan kuin silloin.

Aina sen jälkeen kuin oli Johannan kanssa puheltuna, oli sydämeni niin täynnä suloisia ja vienoja tunteita, etten osannut niitä sisässäni pitää. Ne puhkesivat sieltä milloin mitenkään, mutta useimmiten koetin hyräillä samoja virsiä, joita olin kuullut Johannan veisaavan. Mutta en minä siihenkään tyytynyt. Minä rupesin itsekin virsiä sepittelemään. Ne syntyivät samalla lailla kuin laulutkin ennen, melkein tietämättäni ja itsestään. Ne tulivat minkä virren nuottiin milloinkin, välistä kii-tosvirren välistä suruvirren, aina sen mukaan, miten mieli oli milloinkin.

„Osaatko sinä veisatakin — sullahan on hyvä ääni — mitä virttä sinä veisasit?“, kysyi Johanna muutamana päivänä, kun oli kuullut minun veisaavan vuoteellani.

„Ei se ole virsi eikä mikään“, sanoin minä ja minua ujostutti, vaikka toiselta puolen oli taas hyvä mielen siitä, että hän saisi tietää minun virsiä tekevän.

,Virttä kaite se oli, nuotti tuntui ihan tutulta, mutta sanoja en muista kuulleen.’

,Et ole niitä kuullutkaan, vasta minä ne tässä itse tein.’

,Itsekö teit?’ — Hän näytti siitä kovin kummastuvan. — ,Etkö sinä tiedä, että se on suuri synti veisata virren nuotilla muuta kuin virsiä?’

,Mutta eikö se ole yhtä virttä, kun Jumalata laulullaan kiittää?’

,Ei virsiä osaa tehdä muut kuin hurskaat . . ja se tulee synniksi jos muut niitä tekevät.’

,Minkätähden?’ kysyin minä enkä ymmärtänyt.

,Minkätähdenkö?’ — Sitä minä en tiedä enkä tahdokaan tietää enkä ymmärtää, mutta äitistäkin se oli ollut syntiä, niin isä sen sanoi ja minä uskon sen’, sanoi hän niin päättäväiaesti ja vakavasti, ett’en minä osannut siihen mitään.

Enkä minä tahtonutkaan hänen kanssansa väitellä semmoisista asioista, joita hän kyllä saattoi tietää paremmin kuin minä. Vaikk’en sitä oikein ymmärtänyt, miksi olisi synti veisata omaa virttään, en sitä kuitenkaan enää veisannut, koska se kerran ei hänestä ollut mieleen.

Ja mitäpä en olisi tehnytään, josta olisin tietänyt että se hänestä oli mieleen! . . Ajatellessani uutta parempaa elämää tämän taudin jälkeen, ajattelin minä enemiten häntä. Minä tiesin, että tähän asti olin pahasti elänyt ja että minulla olisi voimaa parantaa itseäni, mutta sen minä tiesin myöskin, että ilman Johannata en olisi milloinkaan parantunut — tuskin ruumiillisestikaan, vielä vähemmin hengellisesti. Mutta salaisesti tunki kuitenkin

aina näitä päätellessäni sekin miete mieleeni, että jos en saisi hänen seuduillaan olla, elää hänen äänensä kuuluvilla, ei ehkä päätökset pysyisikään. . Mutta toisekseen taas — miksi en saisi?

Joka kerran kun häntä ajattelin, kuohahti elämä uuteen eloon sisässäni ja joka kerta kuin hänet näin, tuntui siltä kuin olisi liittoni ja lupaukseni ihan kuin itsestään uudistuneet ja vahvistuneet. Minä paranin paranemistani ja voin jo pitkät ajat aitan kynnyksellä istuskella. Yhä useammin ja kauemmin teki minun siinä mieleni istumaankin, kun Johanna ei minun kostuessani enää yhtä usein luokseni tullut kuin ennen. Mutta aina minä hänet kuitenkin näin, kun hän ulkona askarteli ja liikkui ja häntä nähdäkseni minä siihen kynnykselle istuinkin. — Johanna ei tähän aikaan ulkotöitä enää tehnyt yhtä usein kuin ennen. Enimmästään istui hän toisen aitan kynnyksellä, taikka tuvan portailla taikka missä milloinkin sattui siimestä olemaan, ja ompeli. Hän näytti useimmiten ompelevan paitoja ja muita, mutta välistä hän kutoikin, milloin sukkaa, milloin vyötä, milloin mitäkin. Utteraan hän ompeli ja ommellessaan hän usein hyräili ja minä istuin aitan kynnyksellä ja katselin häntä ja kuuntelin. Mutta hän ei katsellut minuun monesti, välistä vaan. — „Miksi hän tuolla istuu eikä tule tänne?“ — ajattelin minä ja silloin tuli surku mieleen, välistä niin suuri ja painava, että se kyynelenkin silmästä puristi. Mitä se lienee ollut, sitä en osannut itsellenikään selittää, mutta minä en olisi silloin tahtonut parata, vaan tulla yhä kipeämmäksi, niin huonoksi sairaaksi kuin alustakin olin ollut, ett'en jaksaisi likahtakaan ja että hänen olisi pitänyt tulla minua kädellään pääni

alta auttamaan. Ikäni olisin halunnut sairastaa, jos sillä olisin saanut hänet minua hoitamaan ja minun luonani pysymään. Minä vetäysin välistä koko päiväksi vuoteelleni sitä toivoen, että hän sitten tulisi kynnykselle istumaan, ja jos hän tulisi ja kysyisi, niin sanoisin, että en olekaan vielä terve ja että tunnun huonommalta.

Ja silloin hän juuri tulikin ja kysyi, mutta minä en saattanut valehdella ja sanoin, että 'ei minulla mitään erinomaista ole — rupesi vaan istuminen raukaisemaan.' — 'Ei se olekaan hyvä istua niin kauan kuin sinä istut — parasta on levätä, kun ei ole vielä oikein terve . . Sinä oletkin näinä aikoina käynyt kalpeammaksi, mutta kyllä sen Jumala parantaa, joka häneen luottaa ja uskaltaa ja häntä avuksensa huutaa.' — Niin sanoi hän minulle ja meni taas ompeluksiensa ääreen toisen aitan kynnykselle.

Minä huusinkin Jumalata avukseni, mutta en sitä varten, että paranisin. Minä rukoilin . . rukoilin palavasti ja hartaasti, kädet ristissä, että Jumala lähettäisi hänet minulle ikuiseksi ystäväksi.

Ja välistä minusta näyttikin kuin Jumala olisi rukoukseni kuullut. Yhtenä päivänäkin, kun kaikki muu väki oli niitylle mennyt, istui hän minun aittani kynnykselle ja ompeli siinä kauan aikaa.

'Mitä sinä niin ututteraan näinä aikoina ompelet?', kysyin minä häneltä, kun oli ensin istuttu hyvän aikaa ääneti.

Hän ei vastannut ensin mitään, sitten näytti hän aikovan sanoa jotain, mutta ei kuitenkaan sanonut.

'Isällesikö tuosta vyötä teet?'

En isälle —' vastasi hän vältellen. Silloin en minä sitä huomannut, mutta jälestäpäin ymmärsin sen siksi, ettei hän tahtonut sanoa, kelle hän teki.

„Kohta kun sinä vähän paranet, niin saatat muuttaa pirttiin vuoteesi,“ sanoi Johanna ja kysyi sitten, että „miltä minun tuntui . . olinko paranemaan päin?“

Minä vastasin, että olin ja että mielelläni minä pirttiin muuttaisinkin, kun täällä aitassa tahtoo aika yksin ollen käydä ikäväksi.

Hän ompeli eikä puhunut siihen mitään. Minä sain sitten, että „eikö tuota kohta alkane jaksaa pois-kin lähteä.“

„Minnekä?“, kysyi hän.

„Pois vaan maailmalle . . onhan tuota jo tässä talossa oloa ollutkin“, sanoin minä huokaisten.

„Ei, mikäs hätä sinulla on pois — tässä saatat olla, niinkauankuin tahdot ja jos jaksat tehdä, niin saathan työtäkin. Isä sanoi eilen, että kun paranet vähän, niin saat ruveta verkkoja paikkailemaan — oletko tehnyt verkkotyötä?“

„Olenhan minä sitä tehnyt.“

„Olenhan minäkin . . minä olen kutonut melkein kaikki meidän särysverkot — isä on itse kutonut rikulit.“

Minä en tiedä, miksi minusta verkkojen paikkaaminen nyt tuntui hauskalta, vaikka en sitä ennen sinä pitänyt. Minä sanoin, että jo ensi pyhän perästä rupeaisin verkkotyöhön.

„Niinpä ei sitten ole mitään hätää pois . . eikähän olisi muutenkaan“, sanoi hän.

Tuli sitten se pyhä, jonka jälestä minun oli aikomus ruveta työtä tekemään. Minä olin jo siksi voimis-

tunut, että saatoin istua ja käsilläni askarrella . . Kaikki muu väki oli sinä pyhänä lähtenyt kirkkoon, isäntä ja Johanna vaan näkyivät kotona olevan. Isäntä näkyi melkein koko päivän istuvan tuvassa — pöydänpää-lasista hänen selkensä näkyi — ja lukevan, koska sieltä hiljainen hyrinä kuului. Johanna oli myöskin siellä ensin, mutta istui sitten pirtin porstuan kynnyksellä ja luki hänkin itselleen. Minä istuin omalla kynnykselläni ja kuuntelin, kuinka kärpäset suristen toisiaan päivän-paahteisella seinällä ajelivat. Silloin oli ilma ihan tyven ja päivä paahtoi kuumasti. Minun oli niin hyvä olla ja minä annoin päivän päälleni heloitella.

Iltapäivällä tuli Johanna minulle lukemaan. Me puheltiin paljon minkä mistäkin, mutta aina hänen puheensa kiertyi Jumalan suureen rakkauteen, joka ihmeellisesti suo joka ihmiselle, mitä se tarvitsee.

Minä kuuntelin häntä melkein henkeäni vetämättä. Hänen sanojaan en taaskaan kuunnellut paljon — hänen äänensä pehmoista sointua, sitä minä vaan kuuntelin ja se olikin tällä kertaa soinnukkaampi kuin milloinkaan muulloin. En uskaltanut häntä keskeyttää, vaikka monta kertaa olin suuni avaamaisillani sanoakseni hänelle, mitä tunsin ja ajattelin ja josta hänenkin pitäisi saada tietää. Olinhan minä parantunut, muuttaisinhan elämäni tästä päivästä enkä enää horjahtaisi! . . Varmahan se oli, varma ja tosi ja hänenhän ansionsa oli kaikki! . . Mutta en uskaltanut enkä osannut sitä sanoa . . Ei, sitten kuin olen alkanut uuden elämäni, kun olen koulinnut itseni kokemuksen koulussa, sitten minä sanon hänelle, että hän on minut koulinnut että hänen ansionsahan se on kaikki! . . Ja mitähän, hän siihen sitten sanoo? —, Ei

se ole minun ansioni — se on Jumalan! — Mitä minä tyttö paha taidan ketään muuttaa — ehkä minä olen ollut halpana välikappaleena, mutta muuna en minäkään. — Vaan silloin minä tartun hänen käteensä, vedän häntä puoleeni, vakuutan ja sanon . . ja hän uskoo . . . Ja sitten —? —

Tämmöistä minä hourin siinä ja ajattelin ja haaveksin, mutta hän oli lopettanut lukunsa ja puheensa ja istui äänetöinnä aitan kynnyksellä käsi poskella ja avaruuteen katsellen. Minä istuin sänkyni laidalla ja katselin häntä. Minä muistan aivan tarkkaan, minkälainen ilmakin sinä päivänä oli, se on ihan niinkuin olisi se sunnuntai ollut viime sunnuntai . . Hän istui sivusittain minuun ja illan rusko hohti aivan häntä vastaan ja punotti hänen kaulallaan ja poskipäillä ja otsalla . . Hän oli niin pyhän ja puhtaan näköinen, ett'en minä ennen enkä jälkeen ole semmoista nähnyt . . . Huivi oli nytkin hiljalleen hartioille valahtanut ja vetänyt irtaimet hiukset hiukkasen epäjärjestykseen. Mitenkä minä sen kaiken vielä muistan, sitä en itsekään ymmärrä, mutta minusta vaan tuntuu siltä kuin istuisi hän aivan tuossa edessäni teidän sijallanne ja minä tässä . .

Hän oli ajatuksiinsa vaipunut . . . missä lienevät mietteensä lennelleetkin, mutta sen minä näin, että hänen silmänsä aina toisinaan pääskyä seurasivat, joka tuolla korkeudessa liiteli ja sitten aina laskeusi pesäänsä aitan räystäään alle sirisevien poikiensa luo ja kohta taas lenti ulos ja lenti kauas, kauas silmän kantamattomaan sineen . . . Liikahtamatta hän istui, poski käden varassa enkä minä olisi puolella henkäyksellä hennonut häiritä . .

Istukoon hän vaan, minä katselen, katselen vaikka elin-aikani kaiken!

Mutta silloinkuin juuri tätä ajattelin, silloin hän liikahti ja katsahti vilkkaasti kuistille päin.

„Kuka sieltä tulee?“

Tieltä kuului samassa kärryjen rytinä ja kun minä ennätin ovelle katsomaan, ajaa karahutti kartanolle kaksi miestä.

Johannalta pääsi ilon huudahdus, hän hypähti ylös, löi kämmenensä yhteen ja kumartui juoksemaan tulijoita vastaan, mutta seisottui kumminkin kovasti punastuen ... Sitten asetti hän huivin päähänsä ja sitoessaan sitä kaulansa alle, lähti hän vieraita vastaan. Isäntäkin näyttäytyi samassa tuvan ovella silmälasit otsalle siirrettyinä.

Minä tarkastelin tulleita uteliaasti. Toinen oli vanha mies, toinen näytti minun ikäiseltäni. Vanhempi tuntui minusta tutulta jo ennenkuin hän oli kärryistä astunut, mutta kun hän laskeusi maahan ja alkoi hevosen marhamintaa siloista päästellä, tunsin minä hänet siksi Kalajoen mieheksi, joka tuona pyhänä oli ollut täällä. Nuorempaa miestä en muistanut nähneeni milloinkaan ennen.

Nuorempi mies rupesi rinnusta aukaisemaan, mutta siihen virkkoi hänen toverinsa leikillä vähän:

„Anna minä riisun hevosen .. et sitä saa rauhassa riisua kuitenkaan .. näätkö, kuka tuolta tulee?“

Johanna ja nuori mies tervehtivät toisiaan, kumpainenkin, niinkuin minusta näytti, vähän ujostellen.

Vanha mies työnsi nuorempaa selästä Johannaan päin.

„Ei sitä tuolla lailla ennen minun nuorra miessä ollessani sulhanen morsiantaan tervehtinyt, eikä morsian

sulhaistaan . . . kun rinta vavahti, niin toinen toistaan kaulahan kavahti, sanoi hän ja kun oli kärryn aisat alas laskenut ja pyöräyttänyt hevosen aisoista, survasi hän vielä kerran heitä vastakkain. Molemmat välttivät hämillään toisiaan, vaikka minusta näytti, että he kuitenkin toisilleen hymyilivät. Minua harmitti ja kummastutti tuo, mutta se kaikista enin, mitä vanha mies oli sanonut. — Sulhanen ja morsian!? — Mitä se oli? —

Isäntä oli kanssa laskeutunut kartanolle ja tervehti tulijoita. Hän sanoi jotakin semmoista, että nykyinen nuori kansa on ymmärtäväisempää, mutta muuta en minä siitä enää kuullut.

Sulhanen ja morsian! — Voi, niinhän se olikin ja minä en ollut sitä muistanut . . . en ollut muistanut sitä ollenkaan ennenkuin nyt vasta.

Minä hoiperruin vuoteelleni ja heittäydyin siihen pitkäkseni.

Minä makasin kauan aikaa ihan kuin tunnotonna. En minä mitään ymmärtänyt . . en osannut mitään ajatella, mutta kuitenkin kaikki viimeisten aikain asiat vaelsivat ohitseni kuin suhisevat aaveet. Ensin olin siinä luulossa, ett'ei siinä ollut mitään totta, että olin kuullut ja nähnyt väärin ja että se oli vaan pahaa unta. Minä koettelin itseäni siitä herättää, mutta kun en saanut itseäni sen kummemmasti hereille, täytyi minun uskoa . . . Kaikki oli totta . . . Ja mitäpä se olisi ollutkaan? Tottahan se oli, ihan ilmisissä tapahtunutta . . olihan silloin kuuliaiset . . olihan hän morsian, Johanna oli toisen morsian jo ennen kuin minä olin hänet nähnyt-kään! Minä en ollut sitä ennen muistanut, mutta nyt tulini siitä muistutetuksi. —

Vaan mitäpä siitä! Hyvähän se oli, niinkuin oli! . .
Ja minä päätin olla siitä välittämättä enkä huolia mitään . .
Mitäpä se minuun koski! —

Minä kohosin istualleni lähteäkseni pois, pois jon-
nekin kauas, sillä täällä oli minun mahdotonta viipyä.
Mutta silloin kuulin minä hänen äänensä ulkoa ja se
koski minuun niin, että minä kivusta vapisin.

,Tuleppas katsomaan tätä minun sairastani, jota mi-
nä olen hoitanut koko sen ajan kuin sinä olet ollut ko-
tonasi', tuntui hän sanovan iloisella äänellä, ja samassa
pimisi aitta, kun kaksi henkeä astui ovesta sisään.

,No?', kysyi Johanna, sittenkuin näki minut, ,oletko
sinä huonompi, kuin olet ihan kalpea ja vasta näytit
aivan terveeltä? — Ja otsa on tulikuuma' — ja hän tuli
ja asetti toisen kätensä otsalleni. Koko ruumiissani
tuntui silloin taas samanlainen värähdys kuin aina en-
nenkin, kun hän auttaessaan minua noin hellästi kos-
ketti, mutta silmiini tuli kyynel. Minä painoin ne kä-
siini ja koettelin kuvailla, että kaikki oli niinkuin en-
nenkin.

,Ei minulla . . ole . . . mitään . . uuvuttaa vaan',
koetin minä kuitenkin sanoa niin rauhallisesti kuin voin,
mutta ääneni vapisi joka sanassa.

,Ehkä sinun sairaasi tahtoo nukkua — lähdetään
me pois, Johanna', sanoi tuo toinen ja hänen sanansa
pistivät minua kuin puukolla sydämmeeseen. Se kipu se
minua siksi kuitenkin toinnutti, että nousin istumaan.

,Kyllä se saakin nukkua', sanoi Johanna kaikkein
herttaisimmalla tavallaan — ,jahka minä sille oikein peh-
mosen tilan laitan. En ole näinä päivinä joutanut-
kaan sitä kouhottelemaan, kun olen antimia liian uutte-

raan valmistellut. — Mutta tokko sinä, Samppa, tiedätkään, kuka se tämä on?, sanoi hän sitten yht'äkkiä minulle.

„En“, sanoin minä.

„Se on minun sulhaseni — ka, tarjotkaahan nyt toki kättä toisillenne, ettehan ole vielä tervehtineetkään . . .“

Hänen sulhasensa puristi herttaisesti ja ystävällisesti minun kättäni, jota minä itse tuskin liikautinkaan.

„Kas niin“, sanoi Johanna uudelleen, kun oli saanut tilani mieleisekseen —, lepääpäs nyt tuossa huomenneen, niin sitte jaksat verkkoja kutoa, että saadaan kaloja. — Viikon päästä meillä on häät — eikös niin Kalle?“

Hän kiersi kätensä Kallensa kaulaan, mutta laski sen alas, kun Kalle sanoi:

„Niin, jos Jumala elää antaa.“

„Niin, jos Jumala elää antaa,“ sanoi Johanna melkein suruisesti, niinkuin minusta kuului. — Sitten lähtivät he molemmat pois.

Minä vaivuin takaisin tilalleni, jonka Johanna oli minulle vielä viimeisen kerran valmistanut. Minä purin itseni tyynyyn kiinni ja itkin, minä puristin kynteni syvälle rintaani, niin että veri kihosi, kurittaakseni kuo-
huvata sydäntäni, mutta ei se siitäkään asettunut . . minä vaikeroi ja valitin — minä kihoilinkin — mutta viimein ratkesin minä itkuun ja se se vasta helpoitti, niinkuin aina ennenkin . . Se vähitellen lauhdutti pakautumaisillaan olevata sydänalaani ja lievitti tuskaani . . . Minä itkin pitkään ja katkerasti, tahallani melkein koetin itkeä niin kauan kuin mahdollista, sillä se yhä helpotti

. . . Mutta viimein uuvuin minä siihenkin . . en jaksanut itkeäkään koko iltaa ja lopulta herposin semmoiseen horrostilaan, jolloin ei osaa aatella eikä iloita, ei surra eikä mitään.

Korviini kuului ulkoa ihmisten liikettä ja puhetta mutta en minä siihen mitään huomiota pannut. Sen vaan erotin, että ulkona olevien joukossa oli Johannan ääni . . . ja sitä minä kuitenkin koettelin korvallani tarkata. Hänen äänensä tuntui soivan iloisesti ja helakasti . . Aitan ovi oli auki, niinkuin sen olivat heittäneet ne, jotka siitä viimeksi menivät. Siitä minä näin sinne tänne puuhaavia naisia ja poikasia, jotka taluttivat hevosia veräjältä ulos ja koettivat hyppyyttää niitä sulkupuiden ylitse. Joskus joku ihminen kurkisti ovesta aittaankin, mutta ei minun tylsä silmäni nyt ketään tuntenut. Sitten paiskasi tuulen puuska oven kiinni eikä minun tehnyt sitä mieleni aukaisemaan, enemmän kuin sulkemaankaan olisi tehnyt.

Ulkonakin alkoi vähitellen hiljetä, mutta sen sijaan rupesi tuvasta kuulumaan veisuuta. Minä arvasin, että siellä mahdettiin seuroja pitää. Sitä varten kai oli sinne väkeäkin kokoontunut niin paljon. Paljo oli sinä iltana heränneitä ollutkin ko'olla — sen minä kuulin sitten jällestäpäin — kuulemassa kaukaista Kalajoen saarnamiestä.

Kun virren hyrinä kävi korviini, viritti se sillä kertaa kaikki entiset asiat muistiini. Minä muistin sen, mitä sinä pyhänä oli tapahtunut, minä muistin, että olin uponnut järveen, pelastunut ja siitä tullut heränneeksi, ja minä muistin senkin, että se, joka oli ollut koko minun herännäisyyteni, se nyt oli toisen morsian . . Sil-

loin minulta pääsi katkera nauru ja sillä naurulla minä tahdoin nauraa kaikki puhtaaksi . . . Mutta se nauru olikin niin kamala ja minun ääneni niin ontto, että sitä säikähdin itsekin, je se katkesi siihen . . .

Yön edeten alkoi sataa. Vesi ropisti aitan tuohikattoon ja minä kuulin jokaisen pisaran putoamisen. Se oli niin surullista ja synkkää ja joka kerta kuin yettä tuntui rankemmin tulevan, värisytti minun sekä ruumistani että sieluani . . . Minä koettelin unta silmiini houkutella, mutta ei minua nukuttanut, enkä minä oikein valveillakaan pysynyt. Se oli koko pitkä yö semmoista yn syrjäistä olentaa ja minä aattelin, että semmoistakohan se nyt koko elämä tulee olemaankin. — Ja kyllä kai se on sitten semmoista ollutkin . . .

Aamua oli jo kappaleen kulunut, ihmiset tuntuivat uudelleen liikkuvan ja sade oli lakannut, kun isäntä tuli luokseni ja kysyi, tokko jaksaisin lähteä liikkeelle ja muuttautua pirttiin. Minä lähdin. Pihan yli kulkiesani kuului Johannan virren hyrähtelevä ääni lehmisavulta. Minusta tuntui kuin olisi minua pyöräyttänyt, mutta sain minä kuitenkin pirttiin. Väki istui eineellään ja pöytään minuakin käskettiin, mutta minä en mennyt ja jäin vaan penkilleni istumaan . . . siltaan tuijottamaan, kynärpäät polvia vasten. Katselin minä kuitenkin välistä syömämiehiäkin, mutta jos joku olisi silloin minuun katsonut, olisi hän ehkä arvellut, että 'kovinpa se tuo mies halveksien kaikkia katselee.' — Niin se olikin, että minä koetin ivahymyyn huuleni vetää ja olisin minä suonut, että sen koko maailma olisi nähnyt ja tietänyt, että minä niin tein. Mutta miehet söivät ja juttelivat keskenään eikä kukaan minusta näyttänyt

sen suurempaa huolta pitävän. — Puhemies istui pöydän päässä ja pöydän takana istui sulhanen. Hän oli verevä, kaunis mies, vakavan näköinen ja roteva. Yhdellä sormellaan olisi hän saattanut minut kumoon lyödä, semmoisena kuin minä nyt sairastanut mies tällä kertaa olin. Vasten tahtoonikin ajattelin minä, että onhan Johanna tuohon rauhaiseen rintaan turvallista päänsä painaa, mutta samalla kirmasi mielessäni, että jos minä sen näkisin, saattaisin minä heidät siihen kuoliaaksi lävistää . . salaisesti ja hiipien takaa päin tullen . . ja puukolla iskien . . . tuolla hänen omalla pitkällä pohjolaistuukolla, joka helavyössä hänen vyöllään riippui . . Ja siitä ajatuksesta en minä millään tahtonut raatsia luopua, minä oikein hivuttamalla silmäni kiinni hivutin, oikein tuota kuvaa nähdäkseni, joka kuitenkin ahdisti minua kuin paha painajainen . . .

Sitten se vasta katosi, kun Johanna vähän ajan perästä tuli tupaan maitoa pöydälle kantaen. Kepeästi keikutellen kantoi hän haarikan pöytään ja kepeästi, kolahuttamatta, laski hän sen puhemiehen eteen. Liekö hän hymyillyt sulhaselleen, sitä en nähnyt, mutta sulhanen hymyili hänelle ja sen minä näin . . ja se oli taas kuin puukon pisto minun rintaani.

Kun Johanna näki minut, näytti hän iloisesti hämmästyvän.

„Kah, tässä hän se on jo minun sairaskin,“ sanoi hän ja hymyili minulle ja se teki semmoisenaankin minulle hyvää, niinkuin kuolevallekin tehnee elävän käden anto.

Syötyään haki isäntä minulle työtä ja niin istuuduinkin kutomaan verkkoa. Koko ajan oli minulla vaan

poislähtö mielessä . . vielä silloinkin kuin rihmaa kävyille vyyhtesin ajattelin, ett'en minä jää, en jää, vaan lähdän ja heitän tämän talon. Mutta sittenkin minä jäin. Minulla ei ollut voimaa lähteä, minä tahdoin olla Johannan mailla, nähdä, häntä, kuulla häntä ja itseäni kiusata. Ja sillä olin puolustautuvini itseni edessä, että pitäähän minun auttaa, minkä voin, kun minua siinä talossa on niinkauan hoidettu ja minusta huolta pidetty. Ja sillä minä lumosin itseni ja uskoin sitä itsekin, vaikka tekosyyhän se oli ja oikea syy oli toinen. Ja sillä lailla minä jäin sinne vielä, mistä minun olisi pitänyt jo aikoja lähteä pois.

Johannan häät olivat sitte kohta. Minä olin jo työn tehnyt ja heittänyt korjaamani verkot kalamiesten käsiin. Aijoin lähteä heti työn tehtyä pois, mutta isäntä kielteli jäämään häihin — ja minä jäin.

Pariskunta vihittiin kotona. Hääpäivän edellisiä päiviä en minä paljon muista. Minä kävelin ne päivät horroksissa . . tuijottelin ja katselin kaikkia kuin iki outo enkä ymmärtänyt mitään, mitä ihmiset tekivät ja toimivat . . Niitä hyöri ympärilläni kuin muurahaisia ja minä kuljin toimetonna niiden kaikkien tiellä ja monta kertaa kuulinkin sanottavan, että ,mitähän se tuokin täällä tekee, hulluko se on kuin tänne tungeksen. . . ' Ja kun silloin aina katsahdin ympärilleni, huomasin minä, että olin kulkenut milloin maituhuoneeseen, milloin keittiöön, milloin minnekin, missä Johanna kulki ja liikkui . . Sillä häntä minä yhä tahdoin nähdä ja häntä minä seurasin, mihin vaan menikin . . Vaan Johanna ei minua näyttänyt huomaavankaan, ei, vaikka hänen vaatteensa ovissa

minua hipasivatkin väliin; mutta minä sitä vastoin joka kerta silloin värähdin kuin kuumalla raudalla kosketettu.

Eikä hän minua hääpäivänäkään nähnyt enkä minäkään häntä, ennenkuin tuli vihille sulhasensa kanssa. Vihkiessä asetuin minä vasten seisomaan papin taaksi, nähdäkseni, mitenkä hän papin kysymyksiin vastaisi ja tokko minua huomaisi. Mutta ei hän minua huomannut ja papille vastasi hän maahan katsoen. Kerran hän kuitenkin katsahti, kerran vaan, minä säpsähdin, mutta hän katsoikin pappiin eikä minuun . . . ja sitten katsahti hän sulhaseensa. Se oli silloin kuin hän papin kysymykseen vastasi „tahdon“ ja pappi sormuksen hänen sormeensa sovitti.

Se, joka ei ole sitä koetellut, se ei tiedä, miltä se semmoisen elämä tuntuu kuin nyt minun. Ehkä hän kuitenkin olisi minun omakseni tullut, jos olisi tiennyt, että minä niin häntä rakastin, niin rakastin, että siitä minun ajallinen ja ijankaikkinen autuuteni riippui — ihan varmaan olisi hän heittänyt toisen, joka varmaan-kaan ei olisi niin pelastusta tarvinnut, ja pelastanut minut . . . ihan varmaan, sillä olihan hän niin jalo, niin hyväsydäminen ja niin puhdas. Mutta eihän hän tiennyt, että minä häntä rakastin! Ja miksi en minä sitä hänelle sanonut . . . eihän hän sitä ilmankaan tiennyt? . . . Olisinhan sanonut, mutta enhän saanut, ja nyt oli se jo myöhäistä — ei nyt enää mikään auttanut . . . hän oli iäksi toisen ja minä olin jätetty ja kadotettu . . . !

Semmoista minä ajattelin, kun vihkiminen loppui ja väki tuvassa hajosi . . . Muiden muassa kulkeuduin minä ulos pihalle, jossa puhalteli viileä pohjois-tuuli. Minä nojasin tikapuita vasten ja koettelin vilvottaautua, mutta

päättäni yhä enemmän kuumentä ja korvissa humisemistaan humisi... Joku vaimo kulki ohitseni... seisahti minua katsomaan... viittasi toiselle ja sitten katselivat minuun molemmat ja supisivat keskenään.

„Mikä sillä tuolla on?“, sanoi toinen.

„Liekö tuolla mikään — semmoinenhan se onkin“, kuului toinen sanovan siihen...

Sitten ne vielä vähän aikaa katselivat minuun ja menivät pois.

„Voi teitä ihmisiä!“, ajattelin minä — „jos te olisitte tuossa minun kädessäni, kouristaisin minä teidät yhteen myttyyn ja nakkaisin maahan ja polkisin jalallani päälle!“ — Minä tartuin tukkaani molemmilla käsilläni enkä tuntenut kipua mitään, vaikka sitä voimieni takaaa puristin.

Kun pirtistä alkoi veisuuta kuulua, lähdin minä sinne.

„Menenmähän kuuntelemaan“, sanoin minä itselleni ääneen ja asetuin sitten oveen seisomaan.

Nuo ihmiset istuivat tuossa aivan samalla lailla kuin silläkin kertaa kuin minä tässä ensi kertaa olin... isäntä pöydän päässä, puhemies hänen vieressään... ja Johannakin tuolla pankon nurkalla seiso. Sulhaista en minä silloin tuntenut, mutta nyt minä hänet näin ja hän istui pöydän eduspenkin nenässä, ihan vastapäätä minua.

Minä koettelin ensin katsella kaikkia ylenkatseellisesti, mutta kun virren nuotti yhä eteenpäin hymisi ja kun Johannankin ääni siihen välistä helähtäen yhtyi, niin suli minusta vähitellen tuo katkera karvaus ja sen sijaan tuli kalvava suru ja ihan tukehduttava ikävä. Minä en ensin tahtonut Johannaa katsella, mutta sitten kuitenkin katsahdin, kun hän virren loputtua alkoi uu-

den ja sitä aluksi melkein itseksensä veisasi, ennenkuin muut ennättivät yhtyä.

Ja hänkin katseli minua — hän oli jo ennen katsellut minua .. ja hän katseli vieläkin!.. Hän katseli kirkkailla, noilla ylen kirkkailla, silmillään minua sittenkin vielä, kun minä loin silmäni muuanne... ja sitten taas sieltä häneen..

Ja hän hymyili minulle ja minua vaan lakkaamatta katseli!..

Minun ihan kuin olisi päättäni huimannut. Yhä kirkkaammin loistivat hänen silmänsä, yhä heleämmin hänen äänensä soi .. ja yhä enemmän minun päättäni huimasi.

Ja silloin minä sen tein!.. Minä en tiedä, kuinka se kävi, mutta yht'äkkiä oli hän minun sylissäni .. minä puristin häntä temmeltäviä rintaani vastaan .. minä kohotin hänet ylös .. suutelin kaulaa, suutelin suuta, otsaa .. ja taas kaulaa ja suuta ...

Mutta silloin tapahtui se, minkä pitikin tapahtuman. Hänen suojelijansa hyppäsi väliin, armottomasti heitti hän minut sopelle ja Johanna juoksi itkien ulos — enkä minä häntä sitte enää ole milloinkaan nähnyt ... Sitten temmattiin minut sopelta takaisin lattialle, ihmisiä koontui huutaen ja toruen ympärilleni, mutta kohta minä taas sain uuden survauksen ja lensin ovesta pors tuaan ja siitä samaa tietä ulos kartanolle. Sinne päästyäni oli minulla siksi tointa, että aloin juosten pä'eta maantielle päin. Minä juoksin sen minkä jalkani kannattivat ja pelkäsin joka hetki että tuo rautainen koura minuun uudelleen tarttuisi ... Mutta ei kukana minua seurannut. Heti piha-aidan yli hypätessäni olin kuu-

levinani isännän äänen, joka sanoi, että „antaa hänen mennä — elkää ajako takaa.“ —

Minä juoksin kuin aavetta pakoon, mutta kauan en vähillä voimillani jaksanut. Hermotonna heitti minut voimattomuuteni tiepuoleen ja siihen minä vaivuin, ylös sillä kertaa sen enemmän kykenemättä.

Kun toinnuin liikkeelle, lähdin minä kulkemaan. Minä harhailin kuin kummitus enkä minä vieläkään tiedä, missä lienen kulkenut. Ei minulla ollut pitkään aikaan ei mieltä eikä ymmärrystä mistään, mitä oli tapahtunut ja mitä tulisi tapahtumaan. Enkä minä siitä ajasta muuta muistakaan kuin sen, että kulettavani tie oli kuin pimeä usvainen yö.

Mutta selvisinhän tuosta kuitenkin — mitenhän lienenkin selvinnyt.

Minä löysin itseni viimein muutaman pirtin penkiltä pitkältäni, johon olin mahtanut uupuneena laskeutua levolle.

Minä heräsin raskaasta unesta ja näin, että olin joutunut isoon, valoisaan pirttiin. Unisena katselin minä ympärilleni ja näin, että lieden ääressä minua vastapäätä hääri vaimoihminen, mutta hän oli selin minuun, enkä minä häntä tuntenut. Mutta kuta enemmän valveelle toinnuin sitä tutummalta rupesi pirtti minusta näyttämään. Minä katsahdin ulos ja näin pihamaan . . ja tuolla alempana vähän rantaan mennessä saunan, ja ne näyttivät minusta yhä tutummilta nekin . . Samassa käännähti tuvassa olija ja minä tunsin hänet lautamiehen, isäni ja entisen isäntäni emännäksi.

Minä sanoin hänelle hyvää päivää ja hän vastasi siihen tyyneesti ja rauhallisesti, niinkuin tapansa oli aina ennenkin ollut. Vähän ajan kuluttua tuli hän minua kättelemään. Hän oli paljo vanhentunut sitten viime näkemän eikähän se kummaa ollutkaan, kun en minä tässä talossa ollut sen ko'ommin käynyt kuin silloin kerta lähdin.

,Mitä sitä Sampalle kuuluu?,' kysyi hän, kun oli kätelty.

,Vieläkö se emäntä minut tuntee?,' kysyin minä kummastellen.

,Tunteehan sinut toki äitivainajasi näöltä vaikka milloin,' sanoi emäntä ja askarteli edelleen tuvassa.

,Missä sinä olet aikojasi elänyt . . . kuuluithan olleen hukkuakin,' sanoi hän taas vähän ajan kuluttua ja näytti asettelevan ruokaa pöydälle . .

Minä sanoin, että olin elänyt milloin missäkin maailmalla ja siihen vastaukseen näytti emäntä olevan tyytyväinen.

,Noudappas, Liisa, viilipytty aitasta,' sanoi hän sitten kylkeiseen.

Kylkeisestä kuului kankaan kutomista ja vähän ajan päästä tuli sieltä vaimoihminen pirttiin. Hän oli paitahihasillaan, iso punaraitainen huivi kaulassaan. Mennessään pujotti hän nuttua päälleen, jonka oli mahtanut kutoessaan heittää pois. Hän oli iso ja pulska ihminen ja käveli nytkyttelemällä ja rennosti, niinkuin semmoiset ihmiset tavallisesti kävelevät.

Kun hän oli tullut takaisin ja asettanut pytyn pöydälle, sanoi emäntä hänelle:

„Tässä on se meidän entinen paimenpoika, se Samppa . .“

Liisa tuli ja kätteli minua. Hänen kätensä oli pehmonen ja lämmin, niinkuin kankurin käsi tavallisesti on. Sitten meni hän takaisin kylkeiseen ja tuntui taas rupeavan kutomaan.

„Tuossa olisi ruokaa pöydässä . . jos haluttaa syödäksesi,“ sanoi emäntä.

Minä sanoin, etteihän se liaksikaan taitaisi olla ja kävin pöydän päähän istumaan.

Emäntä istuutui pöydän eduspenkille ja laski kätensä helmaansa.

Vähän aikaa syötyäni kysyin minä, missä isäntä oli.

„Tässä se on nyt isäntä, missä emäntäkin,“ vastasi emäntä.

„Onko lautamies kuollut?,“ kysyin minä kummastellen, sillä sitä en ollut kuullut.

„Kuolluthan se on isäsi,“ sanoi emäntä huokaisten — „kuolluthan se jo on puolen vuotta.“

„Entäs Alpertti? — Hänestä en minä ole kuullut mitään, että missä hän on.“

„Veljesi on pappina Pohjanmaalla . . Ei se ole täällä sen ko'ommin käynyt kuin papiksi vihittiin eikä itsestään tietoja antanut. Kuuluu naiseen rikkaan rusthollin tyttären, joka on siitä ylpeä ja kuuluu häpiävän talonpojan sukuaan. Senkö ylpeys lienee Alperttiinkin tarttunut — ja saahan tuota ehkä ollakin ylpeä, kun on papiksikin päässyt . . . vaan olisihan sitä siltä saattanutulla isänsä hautajaisiin, kun siitä sinne kirjekin laitettiin. — Eihän siitä ole ainoasta lapsesta mulle paljo iloa ollut milloinkaan. Isänsä sen ennen eläessään minulta

valtasi eikä hänestä taida mulle enää paljon vanhuuden varaksi olla. — Emäntä pyyhki esiliinallaan silmänsä nurkkaa.

„Mihinkä tautiin se isäntä vainaja kuoli?“

„Halvaukseenhan se kuoli.“

Emäntä siirtäytyi minua likemmäksi ja jatkoi puhettaan hiljaisemmalla äänellä.

„Viimeisinä aikoina rupesi isäntä juomaan — vaikka kyllähän se sitä jo ennenkin salaa teki eikähän se minulta sitä saanut salassa pidetyksi... mutta nyt rupesi hän sitä julkisestikin harjoittamaan ja menetti lautamiehen virkansakin sentähden... Siitä se ei kuitenkaan herennyt, mutta kiihtyi vaan kiihtymistään ja siihen tuo lienee kuollutkin, koskapahan kerran olivat tien vierestä tajutonna tavanneet ja kun toivat taloon, niin ei ollut henkeä enää.“

Liisa tuli nyt kylkeisestä ja meni ulos.

„Se on ollut tämä meillä piikana monta vuotta, vaan nyt se on itsemiehinään. Se on hyvin käsistään tekevä ja ymmärtäväinen ihminen — nyt on ollut meillä kangasta kutomassa“, sanoi emäntä.

Minä kiitin ja herkesin syömästä.

Vähän ajan perästä ajjoin lähteä pois.

„Jäänethän tuota toki yöksi taloon“, sanoi emäntä siihen — „ei kai sinulla ole minnekä kiirettä?“

„Eihän tuota niin olekaan... vaan enhän minä tässäkään —“ sanoin minä, mutta jäin kuitenkin, kun emäntä vielä kerran tahtoi jäämään.

Minä jäin taloon huomiseksi päiväksi ja kun emäntä kysäsi, enkö saattaisi olla pyhäänkin asti, niin sanoin minä, että „minkätähdenpä en minä saattane“.

Kun pyhä tuli, käytin minä emäntää ja Liisaa hevosella kirkossa ja maanantai-aamuna sanoi emäntä taas, että ,kun sinulla ei ole mitään muutakaan työpaikkaa, niin saathan sinä jäädä tähän katsastelemaan, jos jotain ilmaantuisi — meilläkin on puute miehistä ja jos tuota vakiutumaan pääsisit, niin saisithan olla tässä enemmänkin.’

,Missäpä se lie mulla muuallakaan parempi olla’, ajattelin minä ja sen saman sanoin minä emännällekin. . . . Ja sillä lailla minä jäin siihen taloon, jonka maalta en sitten sen ko’ommin ole asuntoani muuanne muuttanut.

Vähitellen taivuin minä taloksi entiseen kotiini. Ajan ollen minä töihinikin tavastuin ja emäntä uskoi minulle melkein kaikki isäntämiehen toimet. Siitä sen oli varsinkin hyvä mieli, ett’en minä missäkään käynyt enkä kenenkään vieraan kanssa kanssakäymistä pitänyt. Silloin kun en töissäni ollut, silloin istuin kotona ja lueskentelin mitä kirjoja milloinkin käsiini sain.

Minä sain Kantelettarenkin! Se oli se sama Kanteletar, jonka olin ennenkin emännältä saanut. Hän sen nytkin haki käsiinsä ja antoi minulle. Siitä oli minulle kauaksi aikaa iloa ja sitä minä enimmäkseen luin. —

Liisa näkyi olevan emännän parhaita ystäviä ja hyvin häntä emäntä minun kuullenikin kiitteli. Hyvä ihminen hän minustakin oli, vaikka emme me usein puheikkain jouduttu. Eikä minun tehnytkään juuri mieleni puhella kenenkään kanssa eikä tutuksi tulla. Sittenkuin olin Johannan menettänyt, ei minun mieleni enää mitään kaivannut. Hän se olisi ollut se, joka olisi osannut minun onnekseni olla, mutta muut ei kukaan.

Työtä minä tein, ponnistelin väsyksiin asti, mutta ei siitä mulle mitään iloa ollut . . teinmähän vaan . . Kan-
telettaren laulut ja omien aatoksieni soitto, ne ne minua
kuitenkin ilahuttivat joskus.

Välistä tuntui kuitenkin siihenkin aikaan siltä kuin
olisi entinen lauluninto pyrkinyt luonnossani nousemaan.
Välistä kajahti mielessäni sillä lailla kuin ennenkin,
mutta mikä siinä lieenee ollut — se uupui aina itsehensä.
Sen minä tunsin, että sointuja sinne sisään keräytyi,
mutta ei ne sieltä kumminkaan koskaan purkautumaan
päässeet.

Ja mitäpä varten ne olisivatkaan purkautuneet! . . Ei
ollut oman elämän ilo niin suuri, että se olisi lauluun
aihetta antanut eikä surutkaan niitä, joita laulu lievene-
mään saapi.

Enkä minä enää halunnut pilkatakaan ihmisiä. Kyllä
minä niillä usein itsekseni nauroin, mutta en minä sitä
heille itselleen sanonut. Välistä kuitenkin kun jonkun
entisen lauluni muiden suusta kuulin ja kun ne sen
kehnosti lauloivat, niin että korviani särki, silloin teki
minun mieleni hypähtää ylös . . ääneni koroittaa ja lau-
laa heille laulu . . helakka ja kaunis, johon täytyisi
metsänkin väkisin vastata . . . Mutta vereni kuohauk-
seen se sekin jäi ja minä istuin paikoillani, piippuani
polttelin enkä puhunut mitään.

Talvipuhteet istuttiin emännän ja Liisan kanssa
kolmisin tuvassa, kun talviseen aikaan ei muuta väkeä
ollut. Minä lu'in silloin kuin en muuta tehnyt ja ne
muut askartelivat miten milloinkin, kehräten, kartaten
ja kangasta kutoen. Minä lu'in yksikseni ja hiljaa,
mutta välistä kävi niinkin, että intouduin ääneenkin lu-

kemaan, niinkuin mummollekin silloin ennen. Emäntä alusta aina vähän aikaa kuulosti, mutta pudisti sitten aina päättään ja sanoi, että ,mitähän loruja lukenetkin . . ei noita toki kehtaa kuunnellakaan.’

Liisa ei virkkanut milloinkaan mitään minun lukuuni . . Hän kutoi kangastaan eikä niitä semmoisia kuuntelemaan joutanut. Eikä hän muuten niitä ihmisiä ollutkaan, jotka semmoisia kuuntelevat ja ymmärtävät.

Sillä lailla ’minä siinä melkein vuoden umpeen elelin, kun emäntä Juhannuksen jälkipyhänä, Liisan yksikseen kirkkoon mentyä, kutsui minut erityisille puheilleen.

Hän vei minut kammariin ja juotti siellä ensin kahvit. Sitten puheltiin kauan aikaa kaikenlaisista asioista, niinkuin että minkälainenhan vuosi nyt tulee ja tokkohan hallaa tulee ja että hyvä kaite olisi, jos ei tulisi. Emäntä sanoi, ett’ei heidän niemelle tule hallaa milloinkaan ja että sinä suurenakaan hallavuotena ei pannut muuta kuin potatinvarret. Minä sanoin siihen, että ,kyllähän tämä on hyvä talonpaikka’, mutta emäntä sanoi, että ,Kankaanpään maalle sopisi vaikka kaksikin tämmöistä taloa’.

,Kummapa se on, kun ei kukaan ole mökkiä tehnyt teidän metsäsarallenne, vaikka kyllä kai olisi sopinut’, arvelin minä.

,Sehän se on!’, sanoi emäntä hyvin vilkkaasti — ,mutta eihän se kumma ole, kun lautamiesvainaja pani aina liian suuret ehdot . . . kyllähän pyrkijöitä oli, mutta ei siitä milloinkaan tullut mitään.’

Sitten katseli emäntä minua pitkään ja tarkkaan. Hän näytti miettivän sanoisiko . . . mutta sitten hän kuitenkin sanoi.

,Vaan eikö se Samppa haluaisi tehdä meidän maalemme mökkiä?’

,Minäkö?’ kysyin minä kummastellen.

,Niin, eikö sinua haluttaisi — en minä suuria arentia panisi päällesi.’

,Vähätpä arennista’, sanoin minä — ,mutta en minä tiedä —’

,Mitäkö mökillä tekisit’, liitti emäntä minun puheeseni.

,Niin, mitäpä häntä minä paljon mökillä tekisin, yksinäinen mies.’

,Siinäpä häntä sitten joukottuisikin’, sanoi emäntä hymyillen.

Minä pudistin päätäni ja sanoin, että ,jos itsekkin halu pitäisi eukko ottaa — jota tuo nyt ei niin erittäin teekään — niin kukapa minusta huolisikaan, kotajunkkarista, jolla ei ole itselläni mitään.’

,Niin, no senpätähdenpä sinä saisit ruveta mökin tekoon . . siinähan se sitten oma aitta olisi ja siihenpä häntä keräileisi.’

,Ja kyllä minä sinun puhemieheksi rupeaisin, jahka mökkiä laittaisit’, sanoi emäntä vähän ajan perästä, kun minä en virkkanut mitään.

,Tekö minun puhemiehekseni?’

,Niin, no minkätähden en minä?’

,Minnekäs te minut veisitte?’, kysyin minä puoleksi leikillä.

,Elä sinä ollenkaan tee todesta leikkiä’, torui emäntä, leikillä hänkin. —

„En minä sinua hyvin kauaksi kulettelisi,“ sanoi hän sitten taas totisena —, en hyvin kauaksi kulettasi . . . etkö arvaa minnekä?“

„En minä arvaa,“ sanoin minä enkä suinkaan arvanutkaan.

„Vai et sinä arvaa, vaikka olet olevinasi — minä vaan pahoin pelkään, että olet jo itsekkin samaa —“ vaan kun emäntä näki, että minä vaan töllistelin enkä ottanut ymmärtääkseni, puhui hän suunsa puhtaaksi. Hän koetti puhua huolettomasti, vaikka oli hän siltä vähän hämillään.

„Sitähän minä olen arvellut, että tekisit nyt mökin tänne meidän maalle mihin tahansa ja ottaisit siihen Liisan.“

Minä en osannut siihen puheesen vastata muuta kuin:

„Liisan?“

„Niin, niin, Liisan — se kyllä sinulle lähtisi — minä olen senkin kanssa jo näistä seikoista puhunut ja hänen mielensä minä tiedän, että kyllä hän sinulle lähtee . . . Katsopas, kuinka se on hyvä tuuma ja kuinka kaikki sopii hyvästi“ — ja nyt oli emäntä jo niin innostunut kuin olisi se asia ollut jo ihan sovittu ja päätetty — „et tarvitse muuta kuin itse vähän tuumaat Liisalle noin sinnepäin ja sitte menet metsään ja alat kaataa pirtin seinähirsiä. Minä annan ensi talveksi lehmän ruokolle ja ennenkuin ennätät raivata omituista niittyä, saatte tehdä heinää meidän Metsäjoen-niitystä. Eikä päivätöistä eikä areenneista pidetä tiukalla milloinkaan . . ne saatte suorittaa milloin jaksatte, kunhan vaan pappinne itse maksatte . . .“

„Elkäähän nyt emäntä“, sanoin minä, „ennättäähän niistä asioista vielä — eihän siinä mitään kiirettä vielä . .

„Eikö mitään kiirettä! . . Kyllä kai siinä kiirettä on, kun jo pitäisi Mikkeliin olla asiat tuumatut, että hirsimetsään ajoissa ennättäisit ja sitten jo talven saisitte olla ja asua oman kattonne alla.“

Minä sanoin, että ajoissahan se olisi sovittava se asia, jos mieli.

„Sinä te’et leikiksi koko asian“, sanoi emäntä paheillaan —, oma asiasipahan tuo lienee; mutta minä vaan ajattelin, että sanonmahan, mikä mielessäni on kauan kytenyt — vallassasipahan tuo lienee tehdä, mitenkä tahdot.“

„Hyvähän se on, kun emäntä minusta huolen pitää ja on ennenkin pitänyt — enkähän minä sitä leikkinä pidä, jos se kerran todeksi kääntyy . . mutta en häntä nyt vielä osaa sanoa sinne enkä tänne, ennenkuin mietin.“

„Niin no, enhän minä teitä toki ensi pyhänä vielä vihille tahdokaan enkä vielä toisenakaan“, sanoi emäntä taas hyvillään, ja siihen se puhe sillä kertaa jäi. — Emäntä juotti minulla vielä kolmannen kupin kahvia ja sitten tuli kohta Liisakin kirkosta.

Minä en ensimmältä viitsinyt paljo ajatellakaan emännän ehdotusta. Mitäpä minusta mökinmieheksi? . . Ja sitten vielä . . rupeaisinko joukottumaan ja muuta semmoista! . . Ja Liisanko kanssa? . Ei kuuna päivänä! . . Ja minä päätin olla ajattelematta koko asiaa. — Mutta sitten kuitenkin aina vähän väliä tuli mieleen, että minäkätähden minä oikeastaan en saattaisi ruveta mökkiä tekemään ja miksi en saattaisi minä puolestani elää Liisan kanssa, jos hän kerran saattaisi elää minun kans-

sani . . Mutta ei — tyhjiä se emäntä hourailee . . ei sitä asiaa kannata ajatellakaan. — Vai lähtisi Liisa minulle — kyllä kai se niin on kuin emäntä on sen minulle sanonut. Ja eihän minulla ole mitään köyhällä miehellä . . . vaan sama se, ei siitä tule mitään.

Mutta kuta enemmän minä koettelin olla sitä ajattelemta, sitä enemmän tulin minä sitä ajatelleeksi. Ja eipä aikaakaan, niin olin jo melkein itse tietämättäni ajatellut koko asian aivan alusta loppuun ja vielä mo-
neen kertaan.

Minä olin jo miettinyt mökin paikankin ja tiesin jo, mihin kohti saunankin asettaisin, jos kerran tuvan saisin rakennetuksi. Ensi aluksi saisi tupa olla saun-
nakin, mutta sittenkuin varoja karttuisi, sitten vasta laittaisi erityisen saunan . . Mutta mökki olisi hyvä rakentaa Metsälammin pohjoisrannalle Helalehdon helmaan, jonnekka saisi halmeen hakata joka vuosi ja sitä mukaa sitten peltoakin tehdä! Siellä oli suuret sydänmaat luoteessa, riistaa täynnä . . lintuja ja jäniksiä, joita saisi tokkapuilla ja langoilla pyydystellä.

Ja yhtenä sunnuntaina minä lähdin sinne päin kävelemään. Minä en lähtiessäni tarkoittanut matkaani minnekään erittäin, lähdinhän vaan sitä metsäpolkua, jota myöten ennen paimenena ollessani olin niin monta kertaa karjan jälessä astellut. Mökin teko oli minulla nytkin sisimmäisenä aatoksena, vaikka itsemielestäni olin vaan marjaan menossa . . . Minä kävelin aholta aholle, lehdosta lehtoon, kiipesin sen suuren kiven päälle, jolta ennen olin huhunnut ja huudellut metsiä myöten, ja katselin kaikkia paikkoja, joilla ennen olin niin useasti ollut ja aikojani elänyt.

Mieleeni muistui entiset iloiset ajat ja vanhat viehkeät laulut ja niitä minä nyt hyräilinkin ja muistelin. Ja minä muistinkin ne jotenkin tarkkaan, sekä ne kirjasta opitut että omatekoiset kanssa. Niitä minä hyräilin ja laulelin, kun mäeltä notkoon laskeusin ja notkosta mäelle nousin.

Mutta tie alkoi tuoda minut niille paikoille, jossa sen mökin paikan olin arvellut olevaksi. Minä en vieläkään itselleni tunnustanut, että sen paikan katsomista vartenhan olin tänne tullut ja antanut sen tien itseäni tuoda, joka tänne tuli, vaikka olisihan muitakin teitä ollut . . . mutta mitäpä minusta mökin mieheksi . . . muista, vaan ei minusta! . . . Niin minä arvelin enkä millään lailla olisi tahtonut ruveta itseäni uskomaan, että näet mieli kuitenkin teki mökkiä ja että emännän sanat olivat alkaneet itua tehdä . . . Näin minä vaan vakuuttelin itselleni, että katselenmahan, mitä katselen, eihän minun siltä tarvitse mitään meinata . . .

Ja minä katselinkin, katselin ja arvelin ja päätin. Siihen se olisi pirtti paras rakentaa . . . tuohon noin sata sylvä lammen rannasta, likelle lähdeettä. Lähteen luo sauna ja sille välille navetta ja talli, jos kerran niiksi tulisi! . . . Hirsikosta tuolta ei kuin myötämäkeä vyöreyttää tarvepuut paikoilleen ja alkaa salvaa, jos näet niiksi tulee. . . Jos niin, että joku tähän mökin tekisi, tuohon saisi pikkuisen matkan päähän kaataa kasken ja lehtoa sitten sitä myöten yhä eteenpäin . . . kyllä sitä riittäisi!

Minä istuskelin kauan aikaa mäen kalteella ja polttelin piippuani. Sorsa narahteli silloin tällöin poikineen siellä alhaalla tyvenessä lammissa ja päivä hellitteli läm-

pimästi pilvettömällä taivaalla. Minä mietiskelin paljo, ajattelin minkä mitäkin ja ajattelin sitten sitäkin, että mitähän minä tässä oikeastaan olen ajatellut, kaiken aikaa. Ja se, mitä olin ajatellut, se ei minusta niin hullulta tuntunutkaan ja minä olin sillä kertaa sitten niin tyytyväinen, ett'en ole ennen enkä jälkeenkään ollut . . . Mutta sitten kopistin minä porot piipustani kiven kylkeen ja aloin kävellä kotiin.

Kotiin tullessani istui Liisa tuvan rapuilla ja näkyi lukevan. Minusta näytti, että se oli emännän virsikirja, jota hän luki, se oli pitkä ja soikea. Hän oli puettu pyhävaatteisiin ja aika komealta hän näytti ja minua vähän kummastutti, ett'en ollut sitä ennen huomannut niin erittäin kuin nyt. Minä katselin häntä koko ajan, kun kävelin piha-aidalta rapuille . . . Ajattelin, että pitäisihän sitä sanoa jotakin, mutta sitten en tiennyt, että mitä muuta sanoisin, kun kerran olin sen sanonut, että nyt oli hyvä ilma. Sentähden en sitä sanonutkaan, mutta kun tulin Liisan kohdalle — sanoin minä, että missähän emäntä on?

,Emäntä lähti käymään kylällä', sanoi Liisa ja tuli minun perästäni pirttiin. Pirtissä oli ruoka pöydällä ja Liisa käski minua syömään, kun ensin oli kantanut puurokupan uunista.

,Jokos te olette syöneet?', kysyin minä Liisalta, kun hän istuutui ikkunan alle ja alkoi selailla virsikirjan lehtiä.

,Syökäähän pois — ennätänhän minä sitten', sanoi hän, mutta kun minä pyysin häntä tulemaan, niin hän sitten kuitenkin tuli.

Syödessämme emme me kumpanenkaan puhuneet

mitään. • Ei minulla ollut mitään sanomista ja sanottavata miettiessäni söin minä sitä utakammin. Ja syödessäni ajattelin minä, että mitähän hän minusta ajattelee, kun minä näin kauheasti syön. Mutta en minä siltä osannut heretä vähemmälle . . Liisa herkesi syömästä ennen minua ja vetäytyi taas takaisin karsinalasin alle. Sittenkuin minä olin herennyt, sitten hän korjasi ruo'an pois ja istuutui uudelleen entiselle paikalleen. Minä istuin etulasin alle ja aloin tupakoida. Hän istui ja luki.

„Viipyyköhän se emäntä kauankin siellä kylässä?“, kysyin minä vähän ajan perästä.

„Ei se sitä sanonut, mutta sitä tuntui kaipailevan, että minne te olitte menneet — olisiko hänellä ehkä ollut sanomista jotain?“, sanoi Liisa.

„Minä läksin tänä aamuna tuonne metsään — emäntä sanoi tässä kerran, että siellä olisi hyvä mökin paikka, jos ketä haluttaisi ruveta sitä sinne tekemään . . . ja kyllä se näkyy niin olevankin.“

„Joko te kohta rupeatte tekemään?“, kysyi Liisa ja pani kirjansa ikkunan penkille.

„Minäkö?“, kysyin minä takaisin ja hämmästyin kovasti sitä kysymystä. — „Kuka teille on sanonut, että minä? —“

„Emäntä sanoi, että te olette aikoneet — minkätähden ei!“

„Olisiko teidän mielestä minusta sitten mökin mieheksi?“

„Teistäkö?“, kysyi Liisa vuoronsa ja punastui. — „Itsepähän sen parhaiten tiennette.“

Minä en tiedä, minkätähden, mutta mökin teko

tuntui nyt minusta aivan varmalta. Mutta minä sanoin kuitenkin Liisalle, että ,eihän minusta itse tieteni toki ole siksi, kun olen yksinäinen mies — mitä minä mökillä teen, kun ei ole toveria.’

Tottahan minä lienen katsonut Liisaa vähän oudommasti, koska hän punastui entistään enemmän ja veti huivinsa silmilleen.

Samassa tuli emäntä kylästä ja minä huomasin, että hän katseli meihin kumpaankin vähän merkitsevästi, vaikka ei hän kuitenkaan virkkanut mitään.

Mutta huommeissa päivänä virkkoi hän ja virkoin minäkin. Hän kysyi minulta, että olinko miettinyt sitä asiaa ja minä sanoin miettineeni.

,Ettäkö tyydyt minun tuumiini?’, huudahti hän iloisena seisosalleen hypäten.

,Tyydyn!’, sanoin minä.

,Kumpaankinko — siihen mökin ja siihen että Liisa —?’

,Kumpaankin.’

,Ihanko todella tyydyt?’

,Tyydynhän minä! . . Pitkittäkää vaan, emäntä, mitä olette alkaneet.’

,Etkö ole puhunut Liisalle mitään?’

,En ole, vaan saatattehan te —’

,Niin, niin, saatanhan minä — minä puhun heti Liisalle ja ensi lauantaina mennään pappilaan, että sitten pyhänä ensi kerran kuulutetaan. — Liisa hoi!’

Emäntä oli niin kiireissään, että kun syöksyi Liisaa hakemaan, olivat sattua melkein yhteen Liisan kanssa ovessa.

Minua nauratti se ja Liisaa nauratti se kanssa.

Ja siinä se asia päätettiin melkein seisovilta jaloilta.

„Se suostuu, Liisa, tämä Samppa siihen minun tuumaani . . ja kun sinä kanssa suostut niin eihän siinä mitä“, toimitti emäntä.

Minä ojensin Liisalle käteni ja arvelin, että „jos vaan käypi laatuun, niin kyllä minä —“

Liisa sanoi myöskin jotakin samaan suuntaan emmekä siitä me puolestamme sitten puhuneet sen enempää.

„No, paneppas nyt kahvi kiehumaan“, sanoi emäntä Liisalle ja Liisa pani pannun tulelle . . .

Emäntä oli sinä iltana kovasti hyvillään ja kiitteli meitä kumpaakin toisillemme ja mökin sijaa molemmille . . .

Seuraavana sunnuntaina mentiin papin pakinoille ja panetettiin kuulutuksiin. Emäntä oli puhemiehenä. Pappi oli ensin epäillyt, mutta sittenkuin emäntä oli sanonut, että hän on lautamiehen leski, sitten oli kelvannut . . .

Seuraavana maanantaina lähdin minä kävelemään kirves olalla metsään. Mieleni tuntui niin somalta. Ei se oikeata iloakaan ollut, jotain sinnepäin noin. Minun vaan teki mieleni metsään jyskämään, kirvestä hongan kylkeen upottamaan. Teki mieleni kuulemaaan, mitenkä suuri honka rytisten maahan kukistuisi ja kuinka koko kaukainen korpi siitä yhteen henkäykseen huokaisi.

Mutta joka kerta kuin niin kävi ja kun tuommoimoinen ikivanha metsän ruhtinas parkaisten pitkäksensä paiskasihe, silloin tuntui minusta kuitenkin siltä kuin olisi sydämessäni vähäsen kirpeloinut . . Eikä siihen toinen tuommoinen tuolle sijalle enää ikipäivinä kasva, ajattelin minä, mutta sitten muistui mieleeni, että kas-

vaahan siihen vihanta laiho ja huojuva tähkä kerran sijaan, ja sitä ajatellessa räiski jo lastut toisen puun tyvestä . . ja värähteli sen latva . . ja karkasi siitä orava toiseen puuhun, joka kohta sekin samalla lailla kaatui . . Ja sillä lailla kaatui koko rinne puista puhtaaksi — ja siinä ne nyt lepäsivät limikkäin kuin ruumiskirstut yhteisessä haudassa.

Minä karsin oksat irralleen, katkasin latvan ja aloin kangin kanssa hirsii sinne alemmaksi vyörytellä, mihin pirtti piti salvetaman. Liisa tuli minua siinä työssä auttamaan. Hän oli voimakas, melkein yhtä voimakas kuin minä, ja kun hän asetti kangen yhteen päähän hirttä ja minä toiseen, niin kolisten se pyöri alas ja katkoi mennessään pienet puut ja pensaat maata myöten. Minusta se oli se kolina niin hupaista, että sanoin siitä Liisallekin, mutta ei siinä hänen mielestään näyttänyt olevan niin mitään erimaisen hupaista, jos hirsi alamäkeä vyöriessään vähän kolisemaankin sattui.

Sittenkuin oli hirret saatuna pirtin sijalle siirretyisi, rupesin perustusta laskemaan ja nurkkia salvamaan. Yksinäni minä korven keskessä kalkuttelin ja hupaista oli minusta siellä yksin olo. Liisa kutoi kotona kangastaan ja muita talon tarpeita valmisteli.

Mutta minulla oli tuolla salvoksella, tuoreen pihkan hajun tuoksunnassa, niin hyvä ja helppo olla! . . Syksyinen metsä se oli raitis ja puhdas . . Yön minä lepäsin havumajassa ja aamulla varhain jo kaiku vastaili minun kirveeni kalkkeesen . . Orava kurakehteli välistä aivan pääni päällä, teeret kuhertivat joka aamu lammen rantakoivussa pitkän aikaa ja monta kertaa kyykki jäniksenkin poika kuulostellen aivan minun jalkaini juu-

ritse; eikä se raukka minua kuitenkaan huomannut, kun minä liikahtamatta seisoin. Monesti olisin saattanut sen käsihini kopata, mutta en raatsinut, vaan annoin hänen mennä . . Vaan Liisa se sen kuitenkin tappoi . . oli mulle evästä tuomassa ja kun jänis tuli, nakkasi hänen kuoliaaksi nyytillään. — ,Sainpahan minäkin riistan kerran', sanoi hän iloissaan ja sitten kuin lähti kotiin, sanoi hän, että ,tästähän saadaan sunnuntaiksi mainio rokka.' —

Siihen aikaan tuossa nurkkia nakutellessani muistui mulle monta laulua mieleeni ja yhden uudenkin minä tein . . En ollut minä kaukaan aikaan laulanut enkä lauluja laatinut, mutta sekö käden käynti kirvesvarren ponnessa, sekö se lienee muunkin luontoni yhdenlaiseen liikkeesen pannut . . Se laulu, jonka siinä kirvestä heilutellessani tein, se on viimeinen oikea laulu, jonka olen tehnyt. Minä laulan siinä itsestäni ihan, vaikka en sano omaa nimeäni. Yksikin värssy on siinä tämmöinen ja sillä värssyllä se alkaa koko laulu:

,Ol' Junnu renki pappilan,
Sen päähän pisti kerran,
Jos taloks' oisi ruveta
Ja muille heittää herra;

Ois' oma sauna somempi
Kuin toisen suuri suoja
Ja siitähän suurentais',
Jos auttais hyvä Luoja;

Ei mua enää miellytä
Työ vieraan vaivaloinen

Ja terveen miehen häpeä
On olla laiska loinen.

Niin on toinen ja kolmas värssy ja muut värssyt
ovat tällöisiä:

Ei sula routa korvesta,
Ei haihdu hyinen halla,
Jos kaikki miehet makaavat
Vaan toisen orren alla.

Näin Junnu mietti mielessään
Ja kirvehensä otti,
Ja aprikoiden asteli
Hän korpimaita kohti.

Jo keksi paikan pirtilleen,
Jo tuumihinsa taipui,
Ja kohta koivut keikahti
Ja ikihongat vaipui.

Muut silloin vietti keyriään
Ja tanssi nuori kansa,
Mutt' Junnu jyski metsässään
Ja aattel' Annuansa.

Ol' Annu impi ihana,
Ol' monen mielitietty
Ja moneen aika-talohon
Ois' miniäks' jo viety.

Mutta Annu piika pappilan
Vaan kutoi kangastansa

Ja sunnuntaisin katsomaan
Kävi korpeen kultoansa.

Ja ennen joulun pyhiä
Jo lämpis' Junnun pirtti,
Ja Annu kangastuolinsa
Het' sinne sitten siirti.

Näin kylän akat arveli
Kun Annu muutti majaa:
„Tuo hullu tyttö onneaan
Se umpisilmin ajaa.“

„Ois' toki paljon parempi
Jos pappilaasi jäisit,
Ois' ollakses' niin mukava
Ja selvän leivän söisit.“

„Oi elä mene korpehen,
On ruokas siellä pettu,
On susi lapsenpiikanas
Ja vieraanas käy kettu!“

Mutt' Annu arvel' akoille:
„Koti oma on nyt mulla —
Ja ehkä Luojan avulla
Tok' toimeen tuolla tullaan;“

„Jos kaikki karttais korpia,
Ei kylät kohoaisi,

Jos nuoret pelkäis pettua
Ei kukaan selvää saisi.“

Sitten minä ajattelin vielä muitakin värssyjä, että kuinka ne siellä metsässä onnellisesti elelivät, vaikka „puutekin joskus puristi“, kuinka talo kuitenkin suurenemistaan suureni, kun ne yhdessä työtä tekivät ja vai-vaa näkivät. Mutta ne värssyt jäivät kesken. Ihan kokonaista runoa en minä olekaan juuri milloinkaan tehnyt . . mikä on mistäkin syystä jäänyt, mutta tämä jäi siksi, kuin sitä kerran rupesin Liisalle laulamaan. Liisa oli minua muutamana lauantai-iltana kotiin noutamassa ja kun illan pimitessä astuttiin polkua myöten kotiin, peräkkäin, minä edellä ja Liisa jälessä, rupesin minä tätä laulua laulamaan ja lauloin sitä mennessäni. — „Mitähän Liisa tästä ajattelee, kun kuulee“, arvelin minä joka värssyn laulettuani, mutta kun lopetin, ei Liisa virkkanut mitään . . .

„Miltä sinusta se laulu kuului?“, kysyin minä ja käännyin järelleni.

„Mikä laulu?“, kysyi Liisa, niinkuin ei olisi kuullut mitään.

„Se, jota minä tässä lauloin“, sanoin minä kummas-tellen.

„En minä häntä edes kuunnellutkaan“, sanoi Liisa huolettomasti.

„Etkö kuunnellut?“ —

„Siksi minä sitä kuuntelin, että mitähän lienee ren-kutusta ollut..“

Minä nakkasin kirveeni käsivarrelta olalleni ja aloin astua niin tiukasti, ettei Liisa nähnyt minua kuin suu-

rimmilla aukeilla . . Enkä minä sitten moneen päivään osannut puhua Liisalle sanaakaan. Enkä minä sen ko'ommin laulanutkaan paljo milloinkaan . . itsekseeni välistä vaan . . Mutta hänen kuultensa en milloinkaan.

Keyriksi joutui pirtti valmiiksi. Ja kun keyrisunnuntaina oli käyty kirkossa vihillä, niin sitten viikolla muutettiin korpeen asumaan.

Ja siellä minä olen näihin päivihini asti asunut ja eikö tuo tuolla kerran kuolemakin tulle.“

Kertoja lopetti kertomuksensa tähän. Län taukosi, painoi kätensä kasvoihinsa, niinkuin uupunut ne painaa. Samalla lailla oli hän tehnyt usein ennenkin kertomuksensa kuluessa, mutta sitten oli hän taas ojentautunut ja jatkanut kertomustaan.

Minä odotin, että hän tekisi nytkin niin, mutta kun hän näytti ihan kuin uneen vaipuneelta, kysyin minä häneltä, oliko hänen elämäkertansa jo lopussa.

„Johan sitä on siinäkin“, sanoi hän kolkosti, kohottamatta päätään.

„Eikö teille sitten enää mitään mainittavampaa tapahtunut?“

„Eipä paljo mitään?“

„Olette siis tulleet hyvästi toimeen?“

„Ei ole ollut *ruo'asta* puutetta“ — hän lausui tuon sanan ilmeisellä ivan painolla äänessään.

„Kuulkaas — mitenkäs oli muuten — luitteko sitten mitään?“, kysyin minä kysymistäni, kun pelkäsin, ett'en ehkä kohta saisi mitään tietoja.

„Minä poltin Kantelettareni.“

„Poltitteko — mutta miksi?“

„Ilman vaan —“

„Entäs omat laulunne — ettekö enää koskaan ru-noilleet?“

„Johan sanoin, että en. — Niin, kyllä kerran vielä“ — hän veti kädet kasvoiltaan ja kohosi entiseen ase-maansa. — „Kyllä kerran vielä lauloin — uusia lauluja en ole sen ko'ommin tehnyt — vanhoja ne vaan olivat. — Kun lapset alkoivat kasvaa suuremmiksi — meillä on kaksi tyttöä — opetin minä niille lauluja, kun niillä on hyvä laulun ääni. Mutta kun heidän äitinsä sen kuuli sanoi hän minulle, että ,mitä tuota tyhjää lonkut-telet lapsille, opettaisit heitä edes lukemaan.' —

Liekö lapsille sanonut mitään, sitä en tiedä, mutta ei ne enää milloinkaan tulleet minulta lauluja tahtomaan. niinkuin aina ennen olivat tehneet. Enkä minä sitten ole heille laulanutkaan. Ja se oli sillä kertaa kuin hei-tin Kantelettaren pirtin palavaan uuniin enkä ole sitä kirjaa sitten sen ko'ommin nähnytkään kuin nyt vasta“.

Ja taas vaipui hän tuohon kumaraiseen asemaansa, kyynärpäät polvia vasten ja kasvot käsien peitossa . . Uunissa olivat puut jo kekäleiksi luhistuneet, sininen tulikin oli jo sammunut, kekäleet olivat hiiltymistään hiiltyneet ja sieltä täältä mustan kuoren alta vaan joku viimeinen tulenhohde vielä silmää iski . . . Huoneesen oli tullut pimeä. Minä sytytin kynttilän. Sitten painoin uunin pellin kiinni ja kun se rämähti hiukkasen, heräsi vieraanikin unelmistaan.

Hän hierosteli silmiään, katseli ympärilleen ja kohosi sitten seisoaalleen.

„Minnekähän minä lakkini panin?“, sanoi hän tuskin kuulluvalla äänellä.

„Joko te nyt lähdette?“, kysyin minä pidätellen.

„Jo on aika lähteä — tuossahan on lakkini“, sanoi hän ja kumartui ottamaan lakkiansa lattialta, jonne oli sen tullessaan heittänyt.

Hän ojensi minulle kätensä hyvästiksi.

Mutta minä en vieläkään ollut saanut tietää kaikkea, mitä tahdoin.

„Sanokaa mulle“, sanoin minä, „miksi teihin niin kipeästi koski tuo nostaminen siellä torilla, kun syöksitte tiehenne sillä tavalla?“

Hän katseli minua suurin silmin.

„Ettekö te sitä jo käsitä — ja minä olen teille koko elämäkertani kertonut. Vai eikö se koske mieheen, kun sitä kunnioitetaan siitä, mistä se itseään moittii ja kun sille nauretaan, silloinkuin se tahtoisi, että häntä totisena kuunneltaisiin. Sillä laillahan se on ollut koko minun elämäni...jo siitä alkaen — ettekö muista? — kun kerroin, että ne kylän pojat nauroivat minun hyville lauluille, mutta ilosilmin kuuntelivat noita rivoja pilkka-lauluja. Ja sillä lailla se on vielä nytkin — ei ihmiset näy sen paremmiksi muuttuvan.“

Hän kääntyi lähtemään.

„Ka, enhän minä ollut muistaa hyvästäni heittää — hyvästi nyt vaan, hyvä herra, ja kiitoksia paljon.“

„Mutta minnekä te nyt näin pimeässä osaatte? . . siellä on aivan pimeä ulkona.“

„Kyllä minä kortteeriini osaan.“

„Mutta ettehan muista, missä se onkaan.“

„Muistan minä sen nyt — se on Roinisen talo pumpputorin kulmassa.“

„Vaan ehkä minä tulen saattamaan.“

„Ei sitä tarvitse — hyvästi nyt vaan“.

„Kuulkaa, mutta ettekö tahtoisivat tätä Kanteletarta omaksenne — se kyllä joutaisi minulta.“

„En — hyvästi nyt vaan —“

„Hyvästi, hyvästi — vaan hattuanne ette sitenkään —“

„Ka niin, ka niin —“

Minä näytin hänelle rappusissa tulta .. Kumarat olivat hänen hartiansa, kun hän laskeutui alas kartanolle ja juuri kuin hän pistäytyi portista kadulle, rykäsi hän pari kertaa kuivahkan yskän .. Hän katosi pilkkopimeään tuonne kadulle enkä minä häntä ole sen ko'ommin nähnyt enkä hänestä mitään kuullut — eläneekö vielä vai joko lienee kuollut.

